

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KARAHANLI TÜRKÇESİ KUR'AN TERCÜMELERİNDE TÜRKÇE DİNİ
KAVRAMLAR

Ömer İLBAŞ

Danışman: Doç. Dr. Şirvan KALSIN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK (Çukurova Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Dr. Belde AKA (Mersin Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / OCAK 2021

ONAY**T.C.****ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ****SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

201711031 numaralı öğrencimiz olan **Ömer İLBAŞ** tarafından hazırlanan “**Karahanlı Türkçesi Kur’an Tercümelelerinde Türkçe Dini Kavramlar**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy birliği** ile **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. İçi Asıl Üye- Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Doç. Dr. Şirvan KALSIN

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı – Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Ayşehan Deniz ABİK

(Çukurova Üniversitesi)

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

Üniv. Dışı - Jüri Asıl Üyesi: Dr. Belde AKA

(Mersin Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

(Enstitü Müdürlüğünde Asıl Sureti Islak İmzalıdır)

11 / 01 / 2021

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

11.01.2021

Ömer İLBAŞ

TEŞEKKÜR

Çalışmamın tamamlanmasında bilgi, birikim ve yönlendirmeleriyle bana her zaman destek olan Doç. Dr. Şirvan KALSIN'a teşekkür ederim.

ÖZ**KARAHANLI TÜRKÇESİ KUR'AN TERCÜMELERİNDE TÜRKÇE DİNİ
KAVRAMLAR****Ömer İLBAŞ****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı****Danışman: Doç. Dr. Şirvan KALSIN****Ocak 2021, 169 sayfa**

Bu çalışma, Karahanlı Türkçesi dil özellikleri gösteren Kur'an tercümelerinden Manchester Rylands nüshası ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshanın söz varlığı üzerine hazırlanmış sınıflandırma çalışmasıdır. Çalışmanın "Bulgular" bölümünde; Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi ve Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmektedir. Esas alınan tercümelerde geçen Türkçe dini kavramlar; basit kelimeler, türemiş kelimeler ve kelime grupları bakımından sınıflandırılmaktadır. "Tablolar" ile "Tartışma ve Sonuç" bölümlerinde iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramların sayısal dökümleri verilerek çalışmayla ilgili genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Karahanlı Türkçesi, Kur'an tercümeleri, dini kavramlar, Manchester Rylands, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73.

ABSTRACT**TURKISH RELIGIOUS CONCEPTS IN KARAHANLI TURKISH
TRANSLATIONS OF THE QURAN****Ömer İLBAŞ****Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Advisor: Assoc. Prof. Şirvan KALSIN****January 2021, 169 pages**

This study is a classification study prepared on the vocabulary of the translation of the Manchester Rylands copy of the Quran displaying the language features of Karahanlı Turkish and the copy registered number 73 with the Turkish and Islamic Works Museum. In the 'Results' section, information is given on the Karahanlı period, Karahanlı Turkish, the translation of the Quran into Turkish and the translations of the Quran written in Eastern Turkish. Turkish religious concepts based on the translations are classified in terms of simple words, derived words and word groups. A general evaluation of the study is made by giving numerical breakdowns of the Turkish religious concepts in the two translations of the Quran in the 'Tables' and 'Discussion and Conclusion' sections.

Key words: Karahanlı Turkish, Quran translations, religious concepts, Manchester Rylands, Turkish and Islamic Works Museum 73.

ÖN SÖZ

Türkler tarih boyunca mensup oldukları dinlerin kutsal metinlerini eski Uygurlar döneminden itibaren Türkçeye tercüme etmişlerdir. Karahanlılar döneminde kitleler halinde İslam dinine geçiş yapan Türkler, İslam dininin esaslarını anlamak, kurallarını uygulamak için Kur'an'ı tercüme etmeye başlamışlardır.

Kur'an'ın başka dillere tercümesinin daha Hz. Peygamber hayatta iken başladığı ve ilk tercümenin Farsçaya olduğu bilinmektedir. Türkçeye tercümesinin ne zaman ve nerede yapıldığı kesin olarak bilinmemekle beraber Farsça tercüme ile aynı zamanda ve aynı heyetteki Türk üyeler tarafından yapılmış olabileceği belirtilmektedir (Togan, 1960, s.135).

Dini metin tercümeleri, dini kuralların daha sonraki kuşaklara doğru ve eksiksiz ulaşması ve toplumun intisap ettiği yeni dini tam olarak anlaması açısından üzerinde titizlikle çalışılan metinler olmuştur. Bu sebeptendir ki dini metinler, özellikle kutsal kitap tercümeleri, gerek içerdiği söz varlığı gerekse gramer özellikleri dolayısıyla ait olduğu dönemle ilgili olarak dil tarihçilerine önemli veriler sağlamaktadır.

Bu çalışmada, araştırmacılarca Karahanlı Türkçesi ile yazılmış olduğu düşünülen tercümelere olan İngiltere Manchester John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlı nüsha ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadaki Türkçe dini kavramlar tespit edilmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Rylands nüshası için Aysu ATA'nın "*Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*" isimli eseri; Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha için ise Abdullah KÖK'ün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin*" isimli doktora tezi ile Suat ÜNLÜ'nün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin*" isimli doktora tezi esas alınmıştır.

Çalışmada yer alan Türkçe dini kavramların Arapça karşılıkları ve dönemin kaynak eserlerinden olan *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish (EDPT)*¹, *Kutadgu Bilig (KB)* ve *Divanü Lugati't-Türk (DLT)*'ten anlam alanları ve tanıkları verilmeye çalışılmış (çalışmanın devamında kaynaklardan bahsederken

¹ S. G. Clauson, 1972, *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*.

yukarıda yer alan kısaltmalar kullanılacaktır), bazı maddeler sözlük anlamlarıyla tanıklanmıştır.

Dini kavramlar sözlüğü, maddeler halinde alfabetik olarak sıralanmış, transkripsiyon harfleri gösterilmiştir. Madde başları tek kelime ve büyük harfler ile yazılmış, madde başlarıyla bağlantılı kelime grupları ise içerlek olmak üzere küçük harfler ile yazılmıştır. Maddelerin alfabetik olarak sıralanması ve aynı kelimeyle kurulan grupların bir arada görülebilmesi amacıyla kelime gruplarının ilk kelimesi madde başı olarak seçilmiş, ilişkili gruplar bu kelime altında sıralanmış ancak bu ilk kelime için Arapça karşılık ve metinden örnek cümle verilmemiştir.

Çalışmada Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmiştir. Esas alınan Kur'an tercümelerindeki Türkçe dini kavramlar; *Allah Adları ve Sıfatları, Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar, Melekler ile İlgili Kavramlar, İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar, Kur'an ile İlgili Kavramlar, Diğer İslamî Kavramlar* olmak üzere 6 başlık altında sınıflandırılmış, her başlık altında *Basit Kelimeler, Türemiş Kelimeler ve Kelime Grupları* olmak üzere alt başlıklar oluşturulmuştur. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar; *Abdest ile İlgili Kavramlar, Dua/Şükür ile İlgili Kavramlar, Hac/Tavaf/Kabe ile İlgili Kavramlar, Kulluk ile İlgili Kavramlar, Kurban/Adak ile İlgili Kavramlar, Namaz ile İlgili Kavramlar, Oruç ile İlgili Kavramlar, Sadaka/Zekat/Bağış ile İlgili Kavramlar* olmak üzere 8 alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

Türemiş kelimeler; *Türkçe Kökten Türeyen Fiiller, Türkçe Kökten Türeyen İsimler; Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler* olmak üzere alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Kelime grupları; *İsim Tamlamaları, Sıfat Tamlamaları, Birleşik Fiiller, Fiilimsi Grupları ve Tekrar Grupları*'ndan oluşmuştur. Türkçe dışındaki diller ancak Türkçe eklerle türemesi veya Türkçe kelimelerle grup oluşturması kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

“Tablolar” bölümünde elde edilen verinin sayısal dökümü tablolar halinde verilmiş, “Tartışma ve Sonuç” bölümünde Karahanlı Türkçesi iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramlar genel olarak değerlendirilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYANI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xviii
TABLolar LİSTESİ	xix
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
3. BULGULAR	14
3.1. Karahanlı Dönemi.....	14
3.2. Karahanlı Türkçesi.....	14
3.3. Kur'an'ın Türkçeye Tercümesi.....	15
3.4. Doğu Türkçesi ile Yazılmış Kur'an Tercümeleri	16
3.4.1. TIEM (Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 73.....	16
3.4.2. Manchester Rylands Nüshası	17
3.4.3. Anonim Tefsir-Orta Asya Tefsiri (Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı)	17
3.4.4. Taşkent Özbek İlimler Akademisi Nüshası.....	18
3.4.5. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası	18
3.4.6. Çağatayca Kur'an Tercümesi Nüshaları	19
3.4.6.1. İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası.....	19
3.4.6.2. Konya Mevlana Müzesi Kitaplığı (Maveraünnehir Şeybanî Han) Nüshası	19
3.4.7. Meşhed Nüshaları.....	19
3.4.7.1. Meşhed Nüshası 1007.....	19
3.4.7.2. Meşhed Nüshası 2229.....	19
3.4.7.3. Meşhed Nüshası 293.....	20
3.4.8. Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî Tercümesi	20
3.5. Dini Kavramlar	21

3.5.1. Allah Adları ve Sıfatları	21
3.5.1.1. Basit Kelimeler	21
3.5.1.2. Türemiş Kelimeler	22
3.5.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	22
3.5.1.2.2. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	30
3.5.1.3. Kelime Grupları	31
3.5.1.3.1. İsim Tamlamaları	31
3.5.1.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	31
3.5.1.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	32
3.5.1.3.1.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	33
3.5.1.3.1.4. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	33
3.5.1.3.2. Sıfat Tamlamaları	33
3.5.1.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	33
3.5.1.3.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	35
3.5.1.3.2.3. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	35
3.5.1.3.2.4. Türkçe + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	36
3.5.1.3.3. Fiilimsi Grupları	36
3.5.1.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	36
3.5.1.3.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	40
3.5.1.3.3.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	42
3.5.1.3.3.4. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	42
3.5.1.3.3.5. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	43
3.5.1.3.4. Tekrar Grupları	43
3.5.1.3.4.1. Türkçe Tekrar Grupları	43
3.5.1.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları	43
3.5.1.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları	43
3.5.2. Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar	44
3.5.2.1. Basit Kelimeler	44
3.5.2.2. Türemiş Kelimeler	44
3.5.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	44
3.5.2.2.2. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	45
3.5.2.3. Kelime Grupları	45

3.5.2.3.1. İsim Tamlamaları	45
3.5.2.3.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	45
3.5.2.3.2. Sıfat Tamlamaları	45
3.5.2.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	45
3.5.2.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	46
3.5.2.3.3. Birleşik Fiiller	46
3.5.2.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	46
3.5.2.3.4. Fiilimsi Grupları	47
3.5.2.3.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	47
3.5.2.3.5. Tekrar Grupları	47
3.5.2.3.5.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları	47
3.5.3. Melekler ile İlgili Kavramlar	47
3.5.3.1. Basit Kelimeler	47
3.5.3.2. Türemiş Kelimeler	47
3.5.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	47
3.5.3.3. Kelime Grupları	48
3.5.3.3.1. İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	48
3.5.3.3.2. Sıfat Tamlamaları	49
3.5.3.3.2.1. Türkçe + Arapça + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	49
3.5.3.3.3. Birleşik Fiiller	49
3.5.3.3.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	49
3.5.4. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	49
3.5.4.1. Abdest ile İlgili Kavramlar	49
3.5.4.1.1. Basit Kelimeler	49
3.5.4.1.2. Türemiş Kelimeler	50
3.5.4.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	50
3.5.4.1.3. Kelime Grupları	50
3.5.4.1.3.1. Birleşik Fiiller	50

3.5.4.1.3.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	50
3.5.4.1.3.1.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	50
3.5.4.2. Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar.....	50
3.5.4.2.1. Basit Kelimeler.....	50
3.5.4.2.2. Türemiş Kelimeler.....	51
3.5.4.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller.....	51
3.5.4.2.3. Kelime Grupları.....	51
3.5.4.2.3.1. İsim Tamlamaları.....	51
3.5.4.2.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	51
3.5.4.2.3.2. Birleşik Fiiller.....	51
3.5.4.2.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	51
3.5.4.2.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	51
3.5.4.2.3.2.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	52
3.5.4.2.3.2.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	52
3.5.4.3. Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar.....	53
3.5.4.3.1. Basit Kelimeler.....	53
3.5.4.3.2. Türemiş Kelimeler.....	53
3.5.4.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler.....	53
3.5.4.3.3. Kelime Grupları.....	53
3.5.4.3.3.1. İsim Tamlamaları.....	53
3.5.4.3.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	53
3.5.4.3.3.2. Birleşik Fiiller.....	53
3.5.4.3.3.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	53
3.5.4.4. Kulluk ile İlgili Kavramlar.....	54
3.5.4.4.1. Basit Kelimeler.....	54
3.5.4.4.2. Türemiş Kelimeler.....	55
3.5.4.4.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller.....	55

3.5.4.4.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	56
3.5.4.4.3. Kelime Grupları	56
3.5.4.4.3.1. İsim Tamlamaları	56
3.5.4.4.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	56
3.5.4.4.3.2. Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	57
3.5.4.4.3.3. Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	57
3.5.4.4.3.4. Fiilimsi Grupları	59
3.5.4.4.3.4.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	59
3.5.4.4.3.5. Tekrar Grupları	59
3.5.4.4.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları	59
3.5.4.5. Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar	59
3.5.4.5.1. Türemiş Kelimeler	59
3.5.4.5.1.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	59
3.5.4.5.1.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	59
3.5.4.5.2. Kelime Grupları	60
3.5.4.5.2.1. Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.1.2. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	60
3.5.4.5.2.2. Birleşik Fiiller	60
3.5.4.5.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	60
3.5.4.5.2.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	61
3.5.4.6. Namaz ile İlgili Kavramlar	61
3.5.4.6.1. Basit Kelimeler	61
3.5.4.6.2. Kelime Grupları	61
3.5.4.6.2.1. İsim Tamlamaları	61
3.5.4.6.2.1.1. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	61

3.5.4.6.2.2. Sıfat Tamlamaları.....	62
3.5.4.6.2.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları.....	62
3.5.4.6.2.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	62
3.5.4.6.2.2.3. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	62
3.5.4.6.2.3. Birleşik Fiiller	62
3.5.4.6.2.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller.....	62
3.5.4.6.2.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	63
3.5.4.6.2.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	64
3.5.4.6.2.4. Fiilimsi Grupları.....	65
3.5.4.6.2.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları.....	65
3.5.4.6.2.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	66
3.5.4.6.2.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	66
3.5.4.6.2.4.4. Farsça + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	66
3.5.4.7. Oruç ile İlgili Kavramlar	67
3.5.4.7.1. Kelime Grupları	67
3.5.4.7.1.1. İsim Tamlamaları	67
3.5.4.7.1.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları.....	67
3.5.4.7.1.2. Sıfat Tamlamaları.....	67
3.5.4.7.1.2.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	67
3.5.4.7.1.3. Birleşik Fiiller	67
3.5.4.7.1.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	67
3.5.4.7.1.4. Fiilimsi Grupları.....	68
3.5.4.7.1.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	68
3.5.4.8. Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar	68
3.5.4.8.1. Kelime Grupları	68
3.5.4.8.1.1. Sıfat Tamlamaları.....	68
3.5.4.8.1.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	68
3.5.4.8.1.2. Birleşik Fiiller	68

3.5.4.8.1.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	68
3.5.4.8.1.2.2. Sanskritçe İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	69
3.5.4.8.1.3. Fiilimsi Grupları	69
3.5.4.8.1.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	69
3.5.4.8.1.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	70
3.5.4.8.1.3.3. Sanskritçe + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	70
3.5.5. Kuran ile İlgili Kavramlar	70
3.5.5.1. Basit Kelimeler	70
3.5.5.2. Türemiş Kelimeler	71
3.5.5.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	71
3.5.5.3. Kelime Grupları	71
3.5.5.3.1. Sıfat Tamlamaları	71
3.5.5.3.1.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	71
3.5.5.3.2. Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	72
3.5.5.3.3. Fiilimsi Grupları	73
3.5.5.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	73
3.5.6. Diğer İslamî Kavramlar	73
3.5.6.1. Basit Kelimeler	73
3.5.6.2. Türemiş Kelimeler	76
3.5.6.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	76
3.5.6.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler	80
3.5.6.2.3. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	86
3.5.6.2.4. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	87
3.5.6.2.5. Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	87
3.5.6.3. Kelime Grupları	87
3.5.6.3.1. İsim Tamlamaları	87
3.5.6.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları	87
3.5.6.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	90

3.5.6.3.1.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.4. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.5. Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	92
3.5.6.3.1.6. Türkçe + Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları	93
3.5.6.3.2. Sıfat Tamlamaları	94
3.5.6.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları	94
3.5.6.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	100
3.5.6.3.2.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	101
3.5.6.3.2.4. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	102
3.5.6.3.2.5. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	103
3.5.6.3.2.6. Türkçe + Sanskritçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	104
3.5.6.3.2.7. Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları.....	104
3.5.6.3.2.8. Arapça + Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları	105
3.5.6.3.3. Birleşik Fiiller	105
3.5.6.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller	105
3.5.6.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	112
3.5.6.3.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	122
3.5.6.3.3.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.3.5. Türkçe İsim + Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.3.6. Soğdca + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller	124
3.5.6.3.4. Fiilimsi Grupları	124
3.5.6.3.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları	124
3.5.6.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	127
3.5.6.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları.....	128
3.5.6.3.4.4. Arapça + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları	128

3.5.6.3.5. Tekrar Grupları	128
3.5.6.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları	128
3.5.6.3.5.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları.....	129
3.5.6.3.5.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları.....	129
4. TABLOLAR.....	130
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	138
KAYNAKÇA.....	142
EKLER.....	145

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
Ar.	: Arapça
bs.	: baskı
C.	: Cilt
DLT	: Divanü Lugati't-Türk
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ed.	: Editör
EDPT	: An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish
Far.	: Farsça
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
KB.	: Kutadgu Bilig
krş.	: Karşılaştırınız
Moğ.	: Moğolca
Prof.	: Profesör
R.	: Manchester Rylands nüshası
S.	: Sayfa (ansiklopedi maddeleri için)
s.	: Sayfa
Sans.	: Sanskritçe
Soğ.	: Soğdca
T.	: Türkçe
TİEM 73	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numaralı nüsha
vb.	: ve benzeri

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkçe Dini Kavramların Genel Sayısal Dökümü	130
Tablo 2. Türkçe Dini Kavramların Başlıklara Göre Sayısal Dökümü	131
Tablo 3. Allah Adları ve Sıfatları	132
Tablo 4. Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar	133
Tablo 5. Melekler ile İlgili Kavramlar	133
Tablo 6. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	134
Tablo 7. Kur'an ile İlgili Kavramlar	136
Tablo 8. Diğer İslamî Kavramlar	137

EKLER

EK A. Etik Kurul Onayı Formu	146
EK B. Etik İzin Onayı (Çağ Üniversitesi).....	149

1. GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Kur'an'ın başka dillere çevrilmesinin İslam'ın ilk yıllarında başladığı, tüm araştırmacılar tarafından kabul edilmemekle birlikte Selmân-ı Fârisî'nin Fâtîha sûresini Farsçaya tercüme ettiği ve Farslı Müslümanların bir süre namazlarda bu tercümeyi okuduğu belirtilmektedir. İslâm'ın ilk yıllarında başlayan Kur'an'ı başka dillere tercüme etme hareketiyle Kur'an'ın yaşayan dillerin pek çoğuna kısmen veya tam tercümesi yapılmıştır (Aydar, 1996, s.95).

Bu mukaddes metin, önce Samanoğullarından Emîr Mansur b. Nuh (H. 350-365/M. 961-976) zamanında Maverâünehirli âlimlerden kurulan bir heyet tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir. Farsçaya tercüme edilen tefsir kitabı, Muhammed b. Cerir-i Taberî'nin Arapça olarak yazdığı 40 ciltlik Kur'an tefsiridir. Bu tefsir, Farsçaya tercüme edilirken kısaltılmış ve Kur'an metni esas alınarak satır arasında Farsça çevirisi yapılmıştır (Sağol, 1993, s.XXII).

Kur'an'ın ilk tercümesinin, Fars dilinin kelime sırasını ve söz dizimini dikkate almadan Arapça kelimelerin altına Farsçalarının yazılması ile yapıldığı, böylece sonradan yapılacak başka tercümelere örnek olduğu belirtilmiştir (Eckmann, 1976, s.280).

Türklerin kitleler halinde İslamiyet'e geçişi Karahanlı Döneminde olmuştur. İslamî daireye giren Türkler, yeni dinin kurallarını, gereklerini öğrenmek için Kur'an'ı Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Karahanlı döneminde başlayan Kur'an'ı Türkçeye çevirme çalışmaları, sonraki dönemlerde de devam etmiş ancak kavramların Türkçe ile karşılanması gayreti gittikçe azalmış, Türkçe dini kavramlar yerini zamanla Arapça ve Farsça kelimelere bırakmıştır.

Çalışmada, Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinden olan Manchester Rylands nüshası ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha esas alınarak dini kavramların ifade edildiği Türkçe kelime ve kelime grupları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kur'an tercümelerinin Karahanlı döneminde yazıldığı bilgisi kesin değildir ancak bu iki nüsha, Karahanlı Türkçesi dil özellikleri taşıdığından dolayı bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Dini kavramlar, İslamî kavramlar ile sınırlandırılmış olup ortak olan kullanımlar dışında diğer dinlere ait kavramlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Türkçe dışındaki diller

ancak Türkçe eklerle türemesi veya Türkçe kelimelerle grup oluşturması kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Dini metin tercümeleri, dini kuralların sonraki kuşaklara doğru ve eksiksiz ulaşması ve toplumun yeni dini tam olarak anlaması açısından üzerinde titizlikle çalışılan metinler olmuştur. Bu sebeptendir ki özellikle kutsal kitap tercümeleri, söz varlığı ve gramer özellikleri dolayısıyla ait olduğu dönemle ilgili önemli veri sağlamaktadır. İlk Türkçe Kur'an tercümeleri de Türk dilinin söz varlığının zenginliğini ve Arapça kavramlar yerine kullanılan Türkçe kavramların durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Yeni dini daha iyi anlamak için Karahanlı Türkçesi döneminde başlayan Türkçe Kur'an tercümelerinde kavramların Türkçe kelimelerle karşılanması gayreti açıktır ancak bu gayretin sonraki dönemlerde giderek azaldığı ve Türkçe dini kavramların, yerini Arapça ve Farsça kelimelere bıraktığı bilinmektedir.

Konu ile ilgili aşağıda yer alan çalışmalara bakıldığında genel olarak belirli bir konu etrafında yazılan müstakil çalışmalar olduğu görülecektir. Bu çalışmadaki amaç ise Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde yer alan Türkçe dini kavramlara bütünsel bir yaklaşım sergileyerek bu kavramların söz varlığını ortaya koymak, kavramları konularına göre sınıflandırmak ve Kur'an tercümelerindeki Türkçe dini kavramların görünürlüğünün ve kullanım sıklığının artmasına katkı sağlamaktır.

Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümeleri ile İlgili Yapılan Başlıca Çalışmalar

Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümelerinden Rylands nüshası, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73, Anonim Tefsir ile ilgili yapılan başlıca çalışmalar, üç ayrı başlık altında ve yıllara göre aşağıda sıralanmıştır. Bibliyografyada yer alan bazı çalışmalar doğrudan bu tercümeler ile ilgili değilse de haklarında bilgi vermeleri nedeniyle bibliyografyaya dahil edilmiştir. Ayrıca mezuniyet tezlerine, yayımlanmamış bazı akademik bildiri ve sempozyumlara, bazı tanıtma ve eleştiri yazılarına yer verilmemiştir. Konu ile ilgili Gülden Sağol'un (1997) "*Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar*" ile Yaşar Şimşek'in (2018) "*Türkçe İlk Kur'an Tercümeleri Üzerine Açıklamalı Bir Bibliyografya Denemesi*" isimli çalışmalarından faydalanılmış olup daha geniş bilgi için yine bu çalışmalara bakılabilir.

Tezler

Usta, H. İ. (1989). XIII. yüzyıl doğu Türkçesiyle yazılmış Anonim Kur'an tefsirinin söz ve şekil varlığı [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].

Kök, A. (2004). Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi]

Ünlü, S. (2004). Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].

Üşenmez, E. (2006a). Karahanlı Türkçesi sözlüğü [Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi].

Güner, G. (2008). Karahanlı Türkçesinde fiil [Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Topal, E. (2012). Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümesi ile Yeni Uygur Türkçesi Kur'an tercümesinde dini söz varlığı –karşılaştırmalı inceleme- [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Zengin, Aslı. (2013). Karahanlı Türkçesinde kelime grupları [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi].

Çetin, Erol. (2014). Türkçe ilk Kur'ân tercümesinin grameri [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Akar, G. (2015). Karahanlı Türkçesiyle yazılmış Kur'ân tercümesi (TIEM 73) üzerine bir dil incelemesi. [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Işık, U. (2016). Karahanlı Türkçesinde tıp terimleri [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].

Sökmen, İ. (2016). Satırlı Türkçe Kuran tercümelerinin karşılaştırmalı söz varlığı [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi].

Doğan, K. (2019). Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde deyimleşmiş birleşik fiiller [Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi].

Deniz, S. (2019). Karahanlı, Harezmi ve Kıpçak Türkçesi eserlerinde dini terimler [Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi].

Tosun, Neslihan. (2019). Karahanlı dönemi edebi eserlerinde İslami unsurlar [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].

Makale ve Tanıtma Yazıları

Mingana, A. (1915). An Old Turki Manuscript of the Koran. Moslem Word, V, 391-398. (*Rylands nüshasının ilk tanıtımı bu çalışma ile olmuştur*).

Togan, Z. V. (1916). Vostoçniye rukopisi Ferganskoy oblasti. Zapiskivostoçnogo otdeleniya, XXIII (1916), 249-250.

Barthold, W. (1925). Ein Denkmal aus der Zeit der Verbreitung des Islams in Mittelasien”, Asia Major, II (1925), 125-127.

Barthold, W. (1928). Orta-Asyada İslamiyetin intişar ettiği zamana ait bir abide (Ahmet Cemal Köprülüzade, Çev.). Türkiyat Mecmuası, II, 1926, 69-74. (*Barthold'un 1925 yılındaki çalışmasının çevirisidir*).

Mingana, A. (1934). Catalogue of the Arabic Manuscripts in the John Rylands Library Manchester. 27-30.

Erdoğan, A. (1938). Kur'an tercümelerinin dil bakımından değerleri. Vakıflar Dergisi, I, 47-51.

Samoylaviç, A. N. (1942). Orta Asya edebî diline dair (Abdülkadir İnan, Çev.). DTCF Yıllık Araştırmalar Dergisi, 1, 73-95.

Borovkov, A. K. (1949a). Oçerki istorii uzbekskogo yazıka II (Opit grammatičeskov harakteristiki yazıka sredneaziatskogo 'tefsira' XIV-XV vv.)” Sovetskoe Vostokovedenie, VI, 24-51.

Borovkov, A. K. (1949b). Tsennıy istoçnik dlya istorii uzbekskogo yazıka. Izvestia Akademii Nauk SSSR Otd. lit. i yaz. VIII/1, 67-76.

Borovkov, A. K. (1951). Iz materialov dlya istorii uzbekskogo yazıka. Tyurkologičeskiy Sbornik, I, 73-79.

İnan, A. (1952a). Eski Türkçe üç Kur'an tercümesi. Türk Dili Dergisi, I/6, 12-15.

İnan, A. (1952b). Eski Kur'an tercümelerinin dili meselesi. Türk Dili Dergisi, I/7, 19-22.

İnan, A. (1952c). Eski Kur'an tercümelerinin dili meselesi II. Türk Dili Dergisi, I/9, 14-16.

Borovkov, A. K. (1958). Oçerki istorii uzbekskogo yazıka III (Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv.). Uçenye Zapiski Instituta Vostokovedeniya AN SSSR, XVI, 138-219.

Eckmann, J. (1959). Eine ostmitteltürkische interlineare Koranübersetzung. Ural-Altäische Jahrbücher, XXXI, 72-85.

Togan, Z. V. (1959-1960). Londra ve Tahran'daki İslami yazmalardan bazılarına dair. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, III, 133-160.

İnan, A. (1960). Kur'an'ın Eski Türkçe ve Oğuz-Osmanlıca çevirileri üzerine notlar. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 79-94.

İnan, A. (1961). Kur'an'ı Kerim'in Türkçe tercemeleri üzerinde bir inceleme. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1-55.

Borovkov, A. K. (1963). Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv. Akademiya Nauk SSSR Institut Narodov Azii.

Togan, Z. V. (1964). The earliest translation of the Qur'an into Turkish. İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, IV, 1-19.

Menges, K. H. (1964). Zum Türkistanischen Tafsir des 12./13. Jh.s., Ural-Altäische Jahrbücher, XXXVI, 348-359.

Hamidullah, M. (1965). Kur'an'ı Kerim'in Türkçe yazma tercümeleri (Salih Tuğ., Çev.). Türkiyat Mecmuası, XIV, 1964, 65-80.

Arberry, A. J. (1967). The Koran illuminated, a handlist of the Korans in the Chester Beatty Library, Dublin. (*Rylands nüshası da olmak üzere 245 Kur'an metninin künye bilgisi ile fotoğrafları yer almaktadır*).

Eckmann, J. (1968). Doğu Türkçesinde bir Kur'an çevirisi (Rylands nüshası). Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1967, 51-69.

Eckmann, J. (1969). Two Fragments of a Koran manuscript with interlinear Persian and Turkic translations. Central Asiatic Journal, XIII/4, 287-290.

Togan, Z. V. (1969). Manchester Hs. der Qoranübersetzung als Quelle ersten Ranges für mitteltürkische Studien. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. LXII, 280-283.

Eckmann, J. (1971). Eastern Turkic translations of the Koran. Studia Turcica, haz. L. Ligeti. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akademiai Kiado, 149-159.

Korkmaz, Z. (1973a). Selçuklular çağı Türkçesinin genel yapısı. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 1972, 17-34.

Zülfikar, H. (1974). Çağatayca bir Kur'an tefsiri. Türkoloji Dergisi, VI/1, 153-195.

Eckmann, J. (1975). Kur'an'ın Doğu Türkçesine tercümeleri (Ekrem Ural, Çev.). Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1973, XXI, 15-24.

Sertkaya, O. F. (1977). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, XXII, 1974-1976, 280-285.

Bodrogligeti, A. J. E. (1978). The technique of the glossist as a key to understanding the lexical material of early middle Turkic interlinear Qor'an translations. *UAJ*, 50, 19-24.

Menage, V. L. (1978). János Eckmann: Middle Turkic Glosses of the Rylands interlinear Koran translation. (*Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI*), Akademiai Kiado, 1976, 359 s., *Bulleten of the School of Oriental and African Studies XLI/1*, 216.

Menges, K. H. (1978). Etymologische notizen zu Eckmanns Mittel-Türkischem tafsir. *Wiener zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, 70, 35-52.

Bodrogligeti, A. J. E. (1980). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. House of the Hungarian Academy of Sciens, 1976), 359", *International Journal of Middle East Studies XI/1*, 130-134.

Tezcan, S. (1981). János Eckmann: Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. *Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI*, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 1978-1979.

Topaloğlu, A. (1983). Kur'an-ı Kerim'in ilk Türkçe tercüme ve Cevâhirü'l Asdâf. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 27, 58-66.

Birnbaum, E. (1990). On some Turkish interlinear translations of the Koran", *Journal of Turkish Studies*, 14, 113-138.

İnan, A. (1991). Kur'ân-ı Kerim'in Türkçeye en eski tercemeleri, (*Diyanet İşleri Yayını devamı*), makaleler ve incelemeler. II. Cilt, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 162-168.

Tekin, Ş. (1992). Eski Türk yazı dillerinin özellikleri üzerinde düşünceler ve bunların teşekkülü ile türk siyasi birlikleri arasındaki ilişkiler. *Tarih ve Toplum*, 101, 9-19.

Kara, M. (1993). Doğu ve Batı Türkçesinde Kur'an tercüme ve tefsirleri. *Diyanet İlmi Dergi*. C.29(3), 25-36.

Eckmann, J. (1996-2003-2011-2015). Kur'ân'ın Doğu Türkçesine tercüme. Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar, (Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Yayına Haz.), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, 244-253.

Eckmann, J. (1996-2003-2011-2015). Doğu Türkçesinde bir Kur'ân çevirisi (Rylands Nüshası). Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar (Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, Yayına Haz.), *Türk Dil Kurumu Yayınları*, 254-272.

Sağol, G. (1997). Kur'ân'ın Türkçe tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmalar. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8, 379-396.

Sönmezsoy, S. (1998). Les traductions Turques manuscrites du Coran, 53-62.

Aydar, H. (1999). Türklerde Kur'ân çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 159-235.

Eckmann, J. (2000). Satırasarı Farsça ve Türkçe tercümeli bir Kur'ân yazmasının iki parçası (Ayşe Gül Sertkaya, Çev.). *İlmî Araştırmalar*, 9, 255-258. (*Eckmann'ın 1969 yılındaki çalışmasının çevirisidir*).

Mahmudov, K. (2000). Turkiy tefsir (XII-XIII asr), Taşkent Devlet Şarksinaslik İnstituti, 12-28.

Ata, A. (2003). İlk Türkçe Kur'ân tercümesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Sempozyumu– 2003, Mustafa Canpolat Armağanı*, (Yayımlayanlar: Aysu Ata – Mehmet Ölmez), Sanat Kitabevi, 41-55.

Ata, A. (2004a). Karahanlı Türkçesinin ilk eseri. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 14, 95-102.

Ata, A. (2004b). Rylands nüshası Kur'ân çevirisi ve Farsça çevirinin önemi. V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı I, *Türk Dil Kurumu Yayınları*: 855/I, 221-230.

Aydar, H. (2004). Uygurlarda Kur'ân çalışmaları. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 137-171.

Ata, A. (2005). Soñ saray, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 15, 69-83. (*Makale, Türklerde ahiret algısı üzerinedir*).

Özkan, M. (2005). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan Kur'ân tercümeleleri üzerine I. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 103-113.

Yüksekkaya, G. S. (2005). Kur'an-ı Kerim'in Türkçe çevirilerinde Esmâ-i Hüsnâ. *Türk Dilleri Araştırmaları*. 15, 181-211.

Üşenmez, E. (2006b). Türkçe ilk Kur'ân tercümesi ve tercümedeki İslami terimlerin Türkçe karşılıkları üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 89-99.

Kök, A. (2007). Hakaniye Türkçesi Kur'ân çevirileri üzerine bir karşılaştırma denemesi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 171, 107-120.

Ünlü, S. (2007a). Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilmesi ve ilk Türkçe Kur'an tercümeleleri. *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 9(27), 9-56.

Ünlü, S. (2007b). İlk Türkçe Kur'an tercümelelerine göre Esmâ-i Hüsnâ. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.16(2), 215-285.

Ünlü, S. (2007c). İlk Türkçe Kur'ân tercümelerinde geçen “gün” kavramı üzerine. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 7, 33-78.

Ünlü, S. (2007d). İlk Türkçe Kur'ân tercümelerinde geçen bazı özel adlar üzerine. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C.7(1), 143-182.

Ünlü, S. (2008). Kur'ân'da geçen bazı Arapça deyimler ve tabirlerin ilk Türkçe Kur'ân tercümelerinden TIEM 73'teki Türkçe karşılıkları üzerine. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 2008, 2, 121-168.

Üşenmez, E. (2008a). Türkçe İlk Kur'ân tercümesi ve tercümedeki -mak/-mek eki hakkında. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler e-Dergisi, 14, 62-70.

Üşenmez, E. (2008b). Doğu Türkçesi ile yapılmış bir Kur'ân tercümesinde terim karşılama yolları. VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Türk Dil Kurumu Yayınları, 20-25 Ekim 2008, 4477- 4490.

Akçataş, A. (2009). Karahanlıca ilk Kur'ân tercümesi sözlüğünün söz denizinde bir gezi. Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 4/4 Summer, 12-29.

Kök, A. (2009). Türkçe ilk Kur'ân çevirilerinde türlü “Cennet”ler üzerine. Türk Dünyası Araştırmaları, 181, 181-212.

Önler, Z. (2009). Karahanlı dönemi metinlerinde inançla ilgili Türkçe terimler. U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (16), 187-197.

Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılmış Kur'ân tercümeleri. Tarihten Günümüze Kur'ân'a Yaklaşımlar, 516-568.

Özkan, M. (2011). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan tercümelerin Türk diline etkisi. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 1-64.

Ünlü, S. (2011). İlk Türkçe Kur'ân tercümelerinde uhrevi yer adları. Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6, 985-1032.

Üşenmez, E. (2011). Orta Asya (Anonim) Kuran tercümesi üzerinde Özbekistan'da yapılmış bir inceleme. Turkish Studies, Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6/4, 981-986.

Yakup, A. (2011). Kutadgu Bilig'den satırarası Kuran çevirisine: Karahanlı Türkçesinin söz varlığının art zamanlı yansımaları üzerine notlar. Doğumunun 990.

Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri, 26-27 Ekim 2009, Türk Dil Kurumu Yayınları, 607-614.

Abay, M. (2012). Türkçedeki Kur'ân meâllerinin tarihi ve kronolojik bibliyografyası. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 10 (19-20), 231-301.

Ata, A. (2012). Rylands nüshası satırarası Türkçe Kur'an tercümesinde Hapax. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, 19(1), 1-12.

Blesing, U. (2013). Adina'sız Bir Adina Ertesi, satırarası Kur'ân tercümelerine dair yeni malumat. Türk Dilleri Araştırmaları, 23, 5-28.

Sertkaya, O. F. (2013a). Karahanlı Türkçesi üzerine yeni neşriyat: János Eckmann, Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation, Akademiai Kiado, 1976, 359 s., Makaleler-2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 116-123.

Sertkaya, O. F. (2013b). Kur'ân tercümesi (Rylands Nüshası) yayımı üzerine bazı görüşler. Aysu Ata, Türkçe ilk Kur'ân tercümesi (Rylands Nüshası). Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin) 2004, XXXVIII - 964 s., Makaleler -2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 124-139.

Sertkaya, O. F. (2013c). Yüksek Lisans Tezi, Doktora Tezi ve Doçentlik Takdim Tezi üzerine bazı görüşler. Makaleler -2. (Seçme Araştırma ve İncelemeler), Çantay Yayınları, 164-201.

Aydar, H. (2014). Kur'ân-ı Kerim'in tercümesi meselesi, Yeni Zamanlar Yayınları. *(1993 yılında Marmara Üniversitesi doktora tezi olarak yayımlanmış çalışmanın ilk kitap yayımı 1996 yılında Kur'an Okulu Yayınlarından çıkmıştır).*

Çiftoğlu-Çabuk, A. (2014). Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe tercümelerinde Besmele. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol. 9/12, 125-141.

Sökmen, İ. (2014). Kur'ân'da geçen zevc ve imrae kelimeleri üzerine. Dil Araştırmaları, 15, 121-159.

Güneş, T. (2015). Rylands nüshası Kur'ân tercümesine göre Türkçenin unutulmuş soyut kelimeleri. Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 7, 61-68.

Durgunay, B. (2016), Karahanlı Türkçesinde -ken zarf fiil ekinin kullanım alanına katkıları. Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 5(2), 565-576.

Güner, G. (2016). Karahanlı Türkçesinde deyimleşmiş birleşik fiiller. *International Journal of Humanities and Education*, Vol. 2 S.4, 81-130.

Kök, A. ve Ünlü S. (2016). Türkçe ilk Kur'ân çevirilerinin tanıklığında toponomi. *Türk Uluslararası Dil Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 7, 42-103.

Şimşek, Y. (2016). Karahanlı Türkçesi dönemi Kur'an tercümelelerinden Rylands nüshasında Farsça tercüme etkisi üzerine mülahazalar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 55, 11-27.

Ünlü, S. ve Durgunay, B. (2016). Tarihî Türk dilinin yabancı kavramları karşılama yetkinliği: Ashâb kavramının Türkçe ilk Kur'ân çevirilerindeki karşılıkları. *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (4), 1490-1531.

Karahan, A. (2017). Karahanlı dönemi Türkçe Kur'ân çevirilerinde Allah'ın ad ve sıfatları hakkında. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 41, 127-156.

Bayraktar, F. S. (2019). Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an tercümelelerinde Esmâ'ül Hüsnâ'nın Türkçe söylemleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.1(1), 357-371.

Kitap ve Sözlükler

İz, F. (1936-1937). Uygurca Kur'an tercemesi. İstanbul Üniversitesi Türkoloji disiplini Vinci semestre travail'ı.

Caferoğlu, A. (1964). Türk dili tarihi II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Hamidullah, M. ve Macit Yaşaroğlu (1993). Kur'ân-ı Kerim tarihi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Togan, Z. V. (1971). Kuran ve Türkler. "The Qur'an and the Turks". İslam Şarkı ile Garp Arasındaki İlmi İşbirliği.

Korkmaz, Z. (1973b - 2014). Marzubân bin Rüstem Marzubân-nâme tercümesi (Destûr-ı Şâhi). giriş - inceleme - metin - günümüz Türkçesine aktarma - sözlük ve dizin - tıpkıbası, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Eckmann, J. (1976). Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. *Bibliotheca Orientalis Hungarica XXI*, Akademiai Kiado. (*Rylands nüshasının sözlüğü olan çalışma Ligeti tarafından yayımlanmıştır*).

Topalođlu, A. (1976). Muhammed bin Hamza XV. yūzyıl bařlarında yapılmıř Kur'ân tercūmesi, (Birinci Cilt), Kūltūr Bakanlıđı Yayınları.

Keskiođlu, O. (1987 ... 2014 (7. bs.)). Nūzulūnden gūnūmūze Kur'ân-ı Kerim bilgileri (Ulūm-ı Kur'ân). Tūrkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Sūlūn, M. ve Çelik, Ő. (1999). Tūrkiye'de Kur'ân makaleleri bibliyografyası, Marmara Őniversitesi İlahiyat Fakūltesi Vakfı Yayınları.

Borovkov, A. K. (2002). Orta Asya'da bulunmuř Kur'ân tefsirinin sōz varlıđı (XII.-XIII. yūzyıllar), (Rusçadan çevirenler: Halil İbrahim Usta – Ebūlfeyz Amanođlu), Tūrک Dil Kurumu Yayınları. (*Leksika sredneaziatskogo tefsira XII-XIII vv., adlı çalıřmanın çevirisidir.*)

Ercilasun, A. B. (2004). Bařlangıçtan yirminci yūzyıla Tūrک dili tarihi, Akçađ Yayınları.

Usta, H. İ. (2011). Orta Asya Kur'ân tefsiri (metin-tıpkıbasım). Poyraz Ofset Matbaacılık.

Őnlū, S. (2012a). Dođu ve Batı Tūrکçesi Kur'ân tercūmeleri sōzlūđū, Eđitim Yayınevi.

Őnlū, S. (2012b). Karahanlı Tūrکçesi sōzlūđū. Eđitim Yayınevi.

Tař, İ. (2017). Kur'ân'ın Tūrکçeye yapılan ilk tercūmeleri ve bu tercūmelerde kullanılan yōntemler. Tūrklūk Biliminin Ulu Çınarı Zeynep Korkmaz Armađanı, (Ed. Leylā Karahan), Tūrک Kūltūrūnū Arařtırma Enstitūsū Yayınları.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada, araştırmacılarca Karahanlı Türkçesi ile yazılmış olduğu düşünülen tercümelerden olan İngiltere Manchester John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlı nüsha ile Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadaki Türkçe dini kavramlar tespit edilmeye ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Rylands nüshası için Aysu ATA'nın "*Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*" isimli eseri; Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüsha için ise Abdullah KÖK'ün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin*" isimli doktora tezi ile Suat ÜNLÜ'nün "*Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin*" isimli doktora tezi esas alınmıştır.

"Bulgular" başlığı altında; Karahanlı dönemi, Karahanlı Türkçesi, Kur'an'ın Türkçeye tercümesi, Doğu Türkçesi ile yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine bilgi verilmiştir. Esas alınan Kur'an tercümelerindeki Türkçe dini kavramlar; *Allah Adları ve Sıfatları, Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar, Melekler ile İlgili Kavramlar, İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar, Kur'an ile İlgili Kavramlar, Diğer İslamî Kavramlar* olmak üzere 6 başlık altında sınıflandırılmış, her başlık altında *Basit Kelimeler, Türemiş Kelimeler ve Kelime Grupları* olmak üzere alt başlıklar oluşturulmuştur. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar; *Abdest ile İlgili Kavramlar, Dua/Şükür ile İlgili Kavramlar, Hac/Tavaaf/Kabe ile İlgili Kavramlar, Kulluk ile İlgili Kavramlar, Kurban/Adak ile İlgili Kavramlar, Namaz ile İlgili Kavramlar, Oruç ile İlgili Kavramlar, Sadaka/Zekat/Bağış ile İlgili Kavramlar* olmak üzere 8 alt başlık altında sınıflandırılmıştır.

Türemiş kelimeler; *Türkçe Kökten Türeyen Fiiller, Türkçe Kökten Türeyen İsimler; Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler, Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türeyen Kelimeler* olmak üzere alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Kelime grupları; *İsim Tamlamaları, Sıfat Tamlamaları, Birleşik Fiiller, Fülimsi Grupları ve Tekrar Grupları*'ndan oluşmuştur. Türkçe dışındaki diller ancak Türkçe ekler ile türemesi veya Türkçe kelimeler ile grup oluşturması kapsamında çalışmaya dahil edilmiştir.

“Tablolar” bölümünde, elde edilen verinin sayısal dökümü verilmiş, “Tartışma ve Sonuç” bölümünde Karahanlı Türkçesi iki Kur’an tercümesindeki Türkçe dini kavramlar genel olarak değerlendirilmiştir.

Metinde geçen Allah adlarının yanı sıra sıfatları da gösterilmiş, bazen de sıfatlar başka Allah adlarıyla birlikte verilmiştir.

Dini kavramlar sözlüğü, maddeler halinde alfabetik olarak sıralanmış, transkripsiyon harfleri gösterilmiştir. Madde başları tek kelime ve büyük harfler ile yazılmış, madde başlarıyla bağlantılı kelime grupları ise içerlek olmak üzere küçük harfler ile yazılmıştır. Maddelerin alfabetik olarak sıralanması ve aynı kelimeyle kurulan grupların bir arada görülebilmesi amacıyla kelime gruplarının ilk kelimesi madde başı olarak seçilmiş, ilişkili gruplar bu kelime altında sıralanmış ancak bu ilk kelime için Arapça karşılık ve metinden örnek cümle verilmemiştir.

Çalışmada yer alan Türkçe dini kavramların Arapça karşılıkları ve dönemin kaynak eserlerinden olan *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (EDPT), *Kutadgu Bilig* (KB) ve *Divanü Lugati't-Türk* (DLT)'ten anlam alanları ve tanımları verilmeye çalışılmış, bazı maddeler sözlük anlamları ile tanımlanmıştır.

Çalışmada Türkçe dini kavramların Kur’an tercümelerinde geçtiği yerlerin tamamı istatistik olarak tablolar bölümünde verilmiş, maddelere metinden 5 (beş) satır sayısı sınırı (sayıları beşten fazla olan maddeler için) getirilmiş, bu sayıların ilki metinden verilen örnek cümlenin satır sayısı olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Karahanlı Dönemi

X. yüzyılın başlarına doğru müstakil bir devlet kuran Karahanlılar, çevredeki Türk halklarını kendi idareleri altına almış ve bu yeni Türk devletinin kurucusu sayılan Satık Buğra Han'ın 950 yıllarında İslamiyeti kabulü ile ilk Türk İslam devletini kurmuştur (Caferoğlu, 1984, c.2, s.2).

İlk devirleri hakkında daha çok menkıbelerle bilgi sahibi olduğumuz Karahanlıların Doğu Türkistan'da ve Maverünnehr'de iki yüzyıldan fazla (H. 380-609) hüküm sürdüğü, buraların Türkleşmesine hizmet ettiği, Türkler arasında İslam medeniyetinin yayılmasını sağladığı ve Uygurlar, Basmlılar, Yabakular gibi daha doğudaki Budist Türklerle mücadele ettiği de muhakkaktır (Köprülü, 1980, s.153).

Caferoğlu, Karahanlı devletinin, Orta Asya Türklüğünün en yüksek ve kültürlü devleti seviyesine yükseldiğini, sahibi olduğu göçebe medeniyet ile yerleşik halktan edinilen medeniyeti birleştirerek başarı sağladığını, yeni kurduğu milli devlet dili ve geleneğini, Doğudaki Uygur medeniyeti ve Batıdaki Türk-İran medeniyetleri tesirinden uzak tutamadığını belirtmiş, karma medeniyetin etkisinde kalan yeni teşekkül etmeye başlayan sahanın yazı ve edebi dilinin, başlangıçta hafifçe yabancı dil tesirine uğradığını ancak zamanla oldukça ağır basan yabancı diller baskısına uğradığını ifade etmiştir (1984, c.2, s.3-4).

3.2. Karahanlı Türkçesi

Türk dilini eski, orta, yeni olarak üç döneme ayıran Türkologlara göre Karahanlı Türkçesi, Orta Türkçenin ilk dönemini oluşturur. Böyle düşünen Türkologlara göre 10-15. yüzyıllar arası Orta Türkçe dönemidir. Karahanlı Türkçesinden sonraki Harezmi, Kıpçak ve Eski Oğuz Türkçeleri de Orta Türkçenin diğer dönem ve alanlarıdır. Bu görüş, Batı Türkçesinin ilk dönemi olan Eski Oğuz Türkçesinin, diğerlerinden önemli farklılıklar gösterdiğini dikkate almaz. (Ercilasun, 2004, s.348-349).

13. yüzyıldan itibaren Türk yazı dilinin (Kuzey-) Doğu ve (Güney-) Batı olarak iki ayrı kol halinde geliştiğini göz önünde bulunduran diğer bir kısım Türkolog, Karahanlı Türkçesini Eski Türkçe içine alır. Köktürk, Eski Uygur, Karahanlı

dönemleri Eski Türkçeyi oluşturur ve Karahanlı Türkçesinin sonunda Türk yazı dili Doğu-Batı olarak ikiye ayrılır (Ercilasun, 2004, s.349).

Devletin resmi dili olan Karahanlı Türkçesi 10-12. yüzyıl Doğu Türklüğünü aynı yazı dili etrafında birleştirmiştir. Bu yüzyıllar bilim, sanat ve edebiyat bakımından Türk dünyasının en parlak dönemi olmuştur (Argunşah & Sağol Yüksekaya, 2019, s.14).

Bilim çevrelerinde “Müşterek Orta Asya Türkçesi” ve “Hakaniye Türkçesi” olarak da kullanılan ve Müslüman Karahanlı Devleti’nin resmi dili olan Karahanlı Türkçesi, eserlerini 11.-12. yüzyıllarda vermiş, ilk Türk-İslam eserleri bu dille yazılmıştır. (Argunşah & Sağol Yüksekaya, 2019, s.16).

3.3. Kur’an’ın Türkçeye Tercümesi

Kur’an’ın tercüme hareketinin İslam’ın ilk yıllarında başladığı ve ilk tercümenin Farsçaya olduğu bilinmektedir.

Bu mukaddes metin, Maveraünnehirli âlimlerden oluşan bir heyet tarafından Samanoğullarından Emîr Mansur b. Nuh (H. 350-365/M. 961-976) zamanında Farsçaya tercüme edilmiştir. Muhammed b. Cerir-i Taberî’nin Arapça olarak yazdığı, Farsçaya tercüme edilen 40 ciltlik tefsir kitabı, Farsçaya tercüme edilirken kısaltılarak ve Kur’an metni esas alınarak satırarasında Farsça çevirisi yapılmıştır (Sağol, 1993, s.XXII).

Kur’an’ın bu ilk tercümesi Farsçanın kelime sırasını ve söz dizimini dikkate almadan Arapça kelimelerin altına Farsçalarının yazılması şeklinde yapılmış ve böylece sonradan yapılacak başka tercümelere örnek olmuştur (Eckmann, 1976, s.280).

Türkler tarih boyunca mensup oldukları dinlerin kutsal metinlerini Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Uygur dönemine ait Türkçeye çevrilmiş olan Budizm ve Maniheizm dini metinleri önemli bir yer tutmaktadır. Uygur alfabesi ile yapılmış Kur’an tercümelerinin olduğu bilirse de tam bir Kur’an tercümesi ele geçmemiştir.

Türklerin İslâmiyet’i resmen devlet dini olarak kabul etmesi, X. yüzyılda Karahanlılar zamanında gerçekleşmiştir. Türkler toplu olarak İslâmiyet’i kabul ettikten hemen sonra Kur’an’ı anlamak, kavramak, esaslarını ve kurallarını öğrenmek ve öğretmek için Türkçeye çevirmişlerdir.

Togan, Türk-İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı nüshadan bahsederken bu nüshanın İlhanlılar devrinde Şarki İran’ı idare eden ve onlardan ilk olarak Müslümanlığı kabul eden Uygur ve Uyratların ülkesinde onlar için yazıldığını tahmin etmekte, Samaniler zamanında bir heyet tarafından Tabari Tefsiri esasında vücuda

getirilen Farsça satırarası Kuran tercümesine tevafuk ettiğini ve ona dayandığını, ayrıca Türkçe tercümenin farsça tercüme ile aynı zamanda, belki de aynı komisyonun Türk üyeleri tarafından yazılmış olabileceğini belirtmektedir (1960, s.135).

Buna karşın İnan (1961, s.8) ve Köprülü gibi diğer bazı araştırmacılar, Kur'an'ın Türkçeye tercümesinin, Farsçaya tercümesinden yaklaşık bir asır sonra yani XI. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olabileceği kanısındadırlar.

İlk Türkçe Kur'an tercümesinin ne zamana ait olduğu konusunda elimizde kesin bilgiler yoksa da bu tercümenin İslâmiyet'i devlet dini olarak kabul etmelerinden sonra yani X. yy. ve devamında yazmış olduklarını tahmin edebiliriz. Bu da ilk tercümenin tarihî Türk yazı dillerinden Karahanlıca ile yazılmış olduğu sonucunu ortaya koyar (Hamidullah, 1964, s. 65-80; Aktaran Ata, 2004, s. XI).

Doğu Türkçesi Kur'an tercümelerinin aynı metne ait nüshalar olduğu ile alakalı bazı ifadeler mevcuttur. Abdülkadir İnan (1952a, 1952b) ve Ahmed Zeki Velidi Togan (1960), Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönemine ait Kur'an tercümelerinin aynı metne ait nüshalar olabileceğini, Şimşek (2017, s.98) 1007 numaradaki Meşhed nüshasının, Hekimoğlu nüshasının başka bir istinsahı olduğunu, Argunşah (2019, s.659) ise Taşkent, Hekimoğlu ve üç Meşhed nüshasının Kur'an'ın aynı çevirisinin Batı Türkistan'ın farklı yörelerinde en az iki yazmadan çekimlendiğini ve bu beş nüshanın dilinin aynı olduğunu belirtmişlerdir.

3.4. Doğu Türkçesi ile Yazılmış Kur'an Tercümelere

3.4.1. TİEM (Türk ve İslam Eserleri Müzesi) 73

Eckmann'ın mevcut Doğu Türkçesi satırarası Kur'an tercümelerinin en eskisi olarak kabul ettiği Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (TİEM), No. 73'te kayıtlı bulunan tercüme (TİEM 73), H. 734/M.1333-34'te müstensih Muhammed ibn Hâcî Devletşâh tarafından yazılmıştır. Dil özellikleri açısından 12-13. yy Karahanlı Türkçesi dil özelliklerini yansıtan eserin yalnızca 70 ile 108. sayfaları arasında dil özellikleri değişmektedir (1973, s.17).

Erdoğan, eserin bir hayırsever tarafından Eyüb Sultan Türbesi'ne vakfedildiğini, 1922 yılında Müessesatı Vakfiye'den Türk ve İslam Eserleri Müzesi'ne getirildiğini, o zamana kadar Türkiye'de görülen Kur'an tercümelerinin en eskisi olduğunu ve baştan sona Oğuz Türkçesi ile tercüme edildiğini belirtmektedir (1938, s.47).

Bu tercüme çok az Arapça ve Farsça kelime ihtiva etmektedir. Mütercimim, Kur'ân'ın ilk Farsça tercümesini yapanları bu hususta taklit ederek her şeyi Türkçe kelimelerle karşılamaya çalıştığı açıktır (Eckmann, 1973, s.17).

Çeviri metinde Bakara Suresi'nin 166. ve 167. ayetleri ile Al-i İmran Suresi'nin 124. ve 125. ayetleri dışında eksiklik yoktur (Kök, 2007, s.XXXIX).

3.4.2. Manchester Rylands Nüshası

İngiltere'nin Manchester şehrinde John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümü MSS. 25-38 numarada kayıtlıdır. Başı ve sonu eksik olan nüsha her sayfada sadece üç satırlık Arapça, Farsça ve Türkçe metin içermektedir.

“Satırarası kelime-kelime Kur'an tercümesi olan bu nüsha, Türkçe yanında Farsça tercüme de içermektedir. Arapça metin sülüs, Farsça ve Türkçe tercüme ise -çok daha küçük ve ince- nesih ile yazılmıştır” (Ata, 2019, s.XIII).

Elimizdeki metin 1145 varak tutan 14 cilt halinde olup eksik nüshadır. Ayrıca Dublin, Chester Beatty Kitaplığı No.54 (MS 1600) ve 55 (MS 1630)'teki iki varaklık Kur'an yazması, Rylands nüshasının kayıp varaklarından (Ata, 2019, s.XIII).

Ata, Rylands nüshasında diğer Kur'an tercümelerinde metod olarak karşılaşılmayan bir tutumdan bahseder ki bu da Kur'an'da 29 surede geçen ve surelerin başlarında yer alan, bir kelime gibi yazılsa da hece harfleri gibi okunan, *mukataât-ı süver* adı verilen 'Elif, Lam, Mim, Yasin, Nun, Hamim' gibi harflerin Türkçe ve Farsça çevirilerinin yapılmasıdır (2019, s.XX).

3.4.3. Anonim Tefsir-Orta Asya Tefsiri (Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı)

Türkoloji sahasında Anonim Tefsir, Orta Asya Tefsiri, Müellifi Meçhul Kur'an Tefsiri gibi isimlerle anılan eser ilk olarak 1914 yılında Ahmed Zeki Velidi Togan tarafından bulunmuştur.

147 varaktan oluşan eser, 1917 yılına kadar Asya Müzesi yazmaları arasında Cod. Mus. As. 332 co-Walidow; 1914, Nr. 2475 kaydıyla tutulmuş olup şimdi Institut Narodov Azii Kitaplığı Cod. 332'de kayıtlıdır (Usta, 1989, s.III).

Togan, Buhara'nın Karşi (eski Nesef) şehrinde bulduğu, Türkçe Kuran tercümelerinin en eskisi olarak nitelediği bu tercümenin tam nüshasının Türk İslam Müzesi'nde, diğer bir nüshasının Hekimoğlu Ali Paşa kütüphanesinde, aynı sırada Doğu Türkistan'da yazıldığı anlaşılan ve yanında Farsçası da bulunan bir eksik

nüshanın da Manchester Üniversitesi kütüphanesinde bulunduğunu belirtmektedir (1964, s.17-18).

İsminden de anlaşıldığı üzere müstensihî ve yazılış tarihi tespit edilemeyen eser, Kur'an'ın 18. suresi olan Kehf Suresi'nden başlayarak yapılmış satıraltı tercüme ve tefsiri içermektedir. Her surenin sonunda konularla ilgili hikayeler verilmekte, 49. sureden itibaren ayetlerin tercümesi tefsirle birlikte yürütülmektedir. Müstensih, müellif ve istinsah tarihi eserde zikredilmemektedir (Usta, 2002, s.11).

Tefsirin satırasası tercümelerden farkı, kelime kelime tercümeyle ilave olarak tefsirler ve hikayeler içermesidir. Dili Karahanlı Türkçesidir ancak tefsir ve hikayeler içinde Kıpçak, Oğuz ve Çağatay unsurları bulunan Harezmi Türkçesi kullanılmıştır. Çağatay unsurları, eserin 15. yüzyıldan önce yazılmadığını göstermektedir (Eckmann, 1971 s.21).

Köprülü, bu nüshanın Timur döneminde istinsah edildiğini, asıl eserin dördüncü yüzyıl sonunda veya beşinci yüzyıl başında Batı Türkistan'da yazıldığını tahmin etmekte, İslamî Türk dinî edebiyatının bize kalabilen en eski mahsulü olduğunu belirtmektedir (1980, s.163).

3.4.4. Taşkent Özbek İlimler Akademisi Nüshası

Özbekistan İlimler Akademisi Kitaplığı Ebu Reyhan el-Biruni Şarksinaslık Enstitüsü 2008 numarada kayıtlı satırasası Kur'an tercümesi eksik bir tercüme olup 273 varaktan oluşmaktadır. Satırasasında hem Türkçe hem Farsça tercüme içermekte olan nüshanın müstensihî ve yazılış yeri bilinmemektedir.

3.4.5. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Nüshası

Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada (daha önce Millet Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa numara 951) muhafaza edilmekte olan nüsha Harezmi Türkçesi ile yazılmış satırasası bir tercümedir ve 583 varaktan oluşmaktadır.

“Hemen hemen tamamı tamir görmüş olan eserin her sayfasında 9 satır Arapça, 9 satır Türkçe çeviri olmak üzere toplam 18 satır mevcuttur” (Sağol, 1993, s.XXXVIII).

Nüshanın “Karahanlı edebi dili ile bağlantılı olan, fakat Harezme has şive özelliklerinin, Kıpçakça ve bilhassa yer yer Oğuzca hususiyetlerinin bulunduğu tipik Harezmi Türkçesi olduğunu söyleyebiliriz” (Sağol, 1993, s.XLI)

3.4.6. Çağatayca Kur'an Tercümesi Nüshaları

3.4.6.1. İstanbul Topkapı Sarayı Kütüphanesi Nüshası

H. 950/M. 1543-1544 yılında istinsah edilmiş olan eser, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III. Ahmet Bölümü 16 numarada kayıtlı tefsiri bir tercümedir. İki ciltten oluşan eserin iki cildi de 308 varaktan oluşmakta, her sayfada 29 satır bulunmaktadır (Özkan, 2005, s.122).

3.4.6.2. Konya Mevlana Müzesi Kitaplığı (Maveraünnehir Şeybanî Han) Nüshası

Konya'da Mevlana Müzesi kitaplığında 6624/921 numarada kayıtlı Çağatayca bir Kur'an tercümesidir.

İnan, yazanın adının belirtilmediğini, istinsah tarihinin 20 rebiülevvel 951 (1544) olduğunu, 1304 sayfadan oluşup her sayfada 29 satır olduğunu belirtmektedir (1962, s.61).

3.4.7. Meşhed Nüshaları

3.4.7.1. Meşhed Nüshası 1007

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 1007 numarada yer almaktadır. 343 yapraktan oluşan nüshanın her sayfasında 11 Arapça, 11 Türkçe çeviri olmak üzere 22 satır bulunmaktadır. Fatiha suresinin çevirisi Farsçadır. Sondaki üç sayfanın çevirisi yapılmamıştır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Metin harekesizdir ve yazımında çoğunlukla nokta kullanılmamıştır. Ayet bitişlerinde kırmızı mürekkep işareti vardır. Metnin bazı bölümleri okunamayacak kadar yıpranmıştır. Şimşek (2017, s.98) nüshanın Hekimoğlu nüshasının kopyası olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.7.2. Meşhed Nüshası 2229

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 2229 numarada yer almaktadır. 149 yapraktan oluşan nüshanın Türkçe ve Farsça çevirisi mevcuttur. Nesih hatla, Türkçe için siyah mürekkep, Farsça için kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. (Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.7.3. Meşhed Nüshası 293

İran'ın Meşhed şehri Âstân-i Quds-i Razavi Kütüphanesi 293 numarada yer almaktadır. 361 yapraktan oluşan nüsha, 14 Mart 1337 (Hicri 10 Şaban 737) tarihinde, eserin ketebe kaydına göre Seyyidi'l-Hattât Şeyh Yusuf el-Ebâriyy oğlu Muhammed tarafından yazılmıştır. Hem Arapça metin altında Türkçe çeviriler hem de sure sonlarında tefsir ve hikayeler vardır. Eser bu yönüyle diğer çevirilerden farklıdır. Tercümede bazen satır usulünden vazgeçilip satırların alt alta toplandığı görülmektedir. Nüshanın dili Geç Karahanlı-Erken Horezm Türkçesidir. Metni ve sözlüğü Yaşar Şimşek (2019) tarafından yayımlanmıştır (Şimşek ve Sertkaya, 2015; Şimşek, 2018; Argunşah, 2019).

3.4.8. Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî Tercümesi

Hemadanî Hacı tarafından H. 993/M. 1585'te yazılan eser 192 varaktan oluşmaktadır. Her bir varakta 15 satır bulunmaktadır. Eserin yazıldığı yer bilinmemekle birlikte tercümenin yapıldığı dönemde bağlı olarak Nésay şehrinden bahsedilmekte, mütercimim Hemedanlı olduğu kaydı bulunmaktadır. Bu sebeple eserin yazıldığı sahanın, Hazar'ın doğu tarafında kalan, Horasan coğrafyasının kuzey kesimi yani Yukarı Horasan olduğu söylenebilir (Üşenmez, 2014, s.179).

Üşenmez, eserin dili için “16. Yüzyıl Türkistan Türkçesi” ya da “16. Yüzyıl Doğu Türkçesi” tabirlerinin kullanılabileceğini ancak farklı bir coğrafi saha olduğu için “Çağatay Türkçesi” adlandırmasının çok doğru bir yaklaşım olmayacağını belirtmektedir (2014, s.180).

Tercümenin dili Uygur-Karahanlı-Harezmi-Kıpçak Türkçesi temelinde gelişen Ortak Türkistan Türkçesi dil özelliklerini muhafaza etmekle birlikte Oğuzca unsurların öne çıktığı görülmektedir (Üşenmez, 2014, s.180).

Eser, tefsiri bir tercüme olmasına rağmen satırasası kelime kelime karşılıklar da göze çarpmaktadır (Üşenmez, 2014, s.183).

3.5. Dini Kavramlar

Çalışmada Türkçe dini kavramların Kur'an tercümelerinde geçtiği yerlerin tamamı istatistik olarak tablolar bölümünde verilmiş, maddelere metinden 5 (beş) satır sayısı sınırı (sayıları beşten fazla olan maddeler için) getirilmiş, bu sayıların ilki metinden verilen örnek cümlelerin satır sayısı olarak belirlenmiştir.

3.5.1. Allah Adları ve Sıfatları

Başlık altında, Allah'ın adlarının yanı sıra sıfatları da gösterilmiş, bazen de sıfatlar başka Allah adlarıyla birlikte verilmiştir.

3.5.1.1. Basit Kelimeler

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. kuddūs. esma-yı hüsnadan: kuddūs.*

R.: *Ol erklig, arıg, esenlik bérgen, im̄n kılğan, rāst tanuķ. 38/31b3=59:23, 38/49b2=62:1.*

TİEM 73: *Arıg İdi ol yüksek anıñdın kim ortak katarlar. 154v/8=010/018, 418r/7=068/029, 329v/6=033/159, 324r/2=036/083, 236v/6=021/022.*

BAYAŞ²: (*krş. bayat* EDPT, 1972, s.385; KB-Dizin, 1979, s.66-67) *Ar. Allāh. Allah.*

TİEM 73: *Aygıl nek ukturayın-mu silerke anda yawuzrak Bayaşın Tanrı üskinde{din} ol kişini sürdi Tanrı öfke kıldı anıñ üze kıldı anlardın beçinlerni toñuzlarnı tapundı butķa. 87v/9=005/060.*

BURUN: (EDPT, 1972, s.366; KB-Dizin, 1979, s.116; DLT-Dizin, 1986, s.118) *Ar. evvel. varlığının başlangıcı olmayan. esma-yı hüsnadan: evvel.*

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada soñra açuķluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol. 396r/5=057/003.*

İDİ: (EDPT, 1972, s.41; KB-Dizin, 1979, s.187-188; DLT-Dizin, 1986, s.226) *Ar. Allāh, ilāh, Rabb, şāhib/aşhāb, ūlā[?], ūlū, veliyy, zū. Rab, Tanrı, ilah.*

R.: *Armasun sizni bu ajun tiriglikı yime armasun sizlerni İdidin yek. 33/66b2=35:5, 28/56a3=7:187, 36/79a2=44:18, 431v/5=076/029, 426r/4=073/019,*

² Kök'ün (2004, s.296) *bayat* ile ilişkilendirerek ve Arapça *maşūbatan* sözcüğüyle eşleştirdiği *bayaş*, kendisinin de ifade ettiği gibi sadece bu metinde geçmektedir. Konu ile ilgili Karahanlı ve Harezmi Türkçesi dönem metinlerinin dizinlerinde ve diğer kaynaklarda (EDPT 1972; Hasan Eren'in Etimolojik Sözlüğü; Tietze 2002; Tarama Sözlüğü, Derleme Sözlüğü, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, Drevne) tanık bulunamamış olması yazarın *bayat* sözcüğünü yanlış yazmış olma ihtimalini düşündürmektedir.

maşrık mağrib idisi 426v/5=073/009.

KÜSÜŞ / KÜŞÜŞ: (KB-Dizin, 1979, s.303). Ar. *‘azîz, ğafûr.* aziz, üstün, esma-yı hüsnadan: azîz.

R.: *Ol Tanrı küsüş bütün işlig turur.* 28/69a2=8:10, 30/58b3=16:60, 34/6b2=36:38, 38/51a1=62:3, 38/75b1=64:18.

TİEM 73: *Yok kim kötürdi anı Tanrı anıñ tapa. Erür Tanrı küsüş bütün işlig.* 104v/3=006/096, 77r/1=004/158, 77v/7=004/165, 358v/6=043/009, 341v/6=040/002.

TAĞRI: Ar. *Allāh, Īlāh, kebîr, rahmān.* Tanrı, Allah.

R.: *Başladım Tanrı atı birle üküş rahmetlig ulaşu yarlıkağan ol.* 25/29b1=4, 25/1b1=3:119, 25/2a3=3:120, 344v/9=040/037, 268r/4=026/048.

TAĞRI: Ar. *Allāh.* Tanrı, Allah.

TİEM 73: *Taķı korksa haķıķat üze Tanrı sewer korkğanlarını.* 45v/1=003/076, 45v/6=003/078, 47r/4=003/092, 147v/2=009/080.

TEĞRİ: (EDPT, 1972, s.523; KB-Dizin, 1979, s.437; DLT-Dizin, 1986, s.600) Ar. *Allāh.* Allah.

R.: *Teyrike yüknür né kim kökler içinde turur ol kim yer içinde turur teprenıglidin.* 30/53b3=16:49, 30/7a1=12:86, 30/53b2=16:48, 30/57a1=16:57, 30/59b3=16:62.

TİEM 73: *Kim korksa Teyride kılur aņar çıkış kağğudın.* 413v/2=065/002, 398v/1=057/014, 400v/2=058/001, 388v/5=053/024, 397v/7=057/010.

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691) Ar. *kebîr, mütekebbir.* büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

R.: *Ol Tanrı erür yüksek uluğ.* 26/12b1=4:34, 33/44b2=34:23, 38/32a1=59:23.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür yüksek uluğ.* 62v/8=004/034, 32v/6=002/255, 45r/6=003/074, 353v/1=042/004, 440r/5=087/001.

uluğ artuķluk idisi 13r/1=002/105, 399r/8=057/029, 398r/9=057/021, 409v/3=062/004,

uluğ yükseklik idisi 184r/2=013/009.

3.5.1.2. Türemiş Kelimeler

3.5.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÇĖAN krş. açņan: Ar. *el-fettāh.* en doğru hükmü veren, asıl hükm veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.

R.: *Ol açņan bilgen.* 33/46a1=34:26.

AÇIĞLI: *Ar. el-fettāh.* en doğru hükmü veren, asıl hükmü veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.

TIEM 73: *Bu kutgarğan turur ozakı korkutguçılar için. Yağurı yağuglıka tep. Yok anar Tanrıda adın açığılı. Bu sözdin-mü tañlar siler.* 389v/9=053/058.

AÇKAN krş. açğan: *Ar. el-fettāh.* en doğru hükmü veren, asıl hükmü veren, esma-yı hüsnadan: fettāh.

TIEM 73: *Ol açkan İdi ol bilgen.* 313r/5=034/026.

AÇUĞLUĞ: (**krş. açukluk** EDPT, 1972, s.24; KB-Dizin, 1979, s.4; **krş. açukluk** DLT-Dizin, 1986, s.5) *Ar. zāhir.* aşikar, bilinen, görülen, esma-yı hüsnadan: zāhir.

TIEM 73: *Ol turur barçada burun barçada sonra açukluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol.* 396r/5=057/003.

AĞIRLIĞRAK: *Ar. kerīm.* en ağır, en değerli, esma-yı hüsnadan: kerīm.

TIEM 73: *Oğılıl séniñ İdiñ ağırlıgrak turur. Ol kim ögret(ti) kalem birle.* 445r/4=096/003.

ARINDURULĞAN: *Ar. şekūr.* az iyiliğe çok mükafat veren, esma-yı hüsnadan: şekūr.

TIEM 73: *Eger ötünç bérse siler Tanrıka körklüg ötünç bérmekek ekki ança arturğay silerka yarlıkağay silerke Tanrı arındurulğan keçürgen turur.* 412r/1=064/017.

BAĞIRSAK: (EDPT, 1972, s.319; KB-Dizin, 1979, s.53; DLT-Dizin, 1986, s.60) *Ar. er-ra ūf.* şefkatli, merhametli. esma-yı hüsnadan: raūf.

R.: *Bütünlükün İdiñiz bağırşak ulaşı yarlıkağan ol.* 30/53a1=16:47.

TIEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle bağırşak kamuğ tınlıgka rüzī bérigli mü minleri yarlıkağan.* 1v/1=001, 195v/9=016, 205v/9=017, 433r/4=078/037, 433r/5=078/038.

BAĞIŞLAĞAN: *Ar. ‘afuvv, vahhāb.* bağışlayan, affeden, bağışta bulunan.

TIEM 73: *Ol İdi ... mihrbān turur kullarıña rüzī bérğüke bağışlağan turur.* 152v/9=010,

küsüş bağışlağan 330v/9=038/009,

sen sen-ök sen bağışlağan 332v/4=038/035.

BAĞIŞLAĞLI: *Ar. ‘afuvv.* bağışlayan, affeden.

TIEM 73: *Ol İdi ... bağışlağlı kim du‘ānı müstecāb kılı yarlıkadı.* 187v/5=014, 192r/9=015, 223r/2=019.

BEZEGEN: *Ar. muşavvir.* varlıklara şekil ve özellik veren.

TIEM 73: *Ol turur Tanrı törütgen yaratğan bezegen anar turur körklüg atla.* 405v/3=059/024.

BİLGEN: *Ar. ḥabîr, ‘alîm.* haberdar, bilgili, çok iyi bilen, alim, bilgisi ile her yeri kuşatan, her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan: habîr, alîm.

R.: *Ol Tanrı bilgen ol düşmanlarıñıznu.* 26/20a3=4:45, 29/56a2=9:78, 33/60b3=34:48, 38/89a3=66:2, 38/90b1=66:3.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı keñrür işlig bilgen ol.* 14r/3=002/115, 5r/1=002/029, 5r/3=002/030, 352r/6=041/054, 380r/4=049/013.

BİLGENREK: *Ar. a‘lam.* en iyi bilen, daha iyi bilen, Allah’ın sıfatlarından biri.

R.: *Ol Tanrı bilgenrek anı kim kızleyürler.* 25/23b1=3:167, 30/86a2=16:101, 31/70a2=20:104, 32/36a3=28:56, 35/18a1=39:70.

TİEM 73: *Men Tanrı bilgenrek-men.* 2v/1=002/002, 16v/3=002/140, 340r/2=039/070, 368r/9=046/008, 418v/4=068/007.

BİLİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.84) *Ar. ḥabîr, ‘alîm.* haberdar, bilgili, çok iyi bilen, alim, bilgisi ile her yeri kuşatan, her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan: habîr, alîm.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür tegme nerseni biligli.* 62v/2=004/032, 117/6=002/095, 18a/6=002/158, 400r/8=058/007, 251v/7=023/051.

ERKLİG: (EDPT, 1972, s.224; KB-Dizin, 1979, s.157) *Ar. vekîl, melik.* her şeye nezaret eden, vekil olan, her şeye gücü yeten, hükümdar, mülk sahibi, veli, vasi, hamî, esma-yı hüsnadan: vekîl, melik.

R.: *Anar ol kim kökler içinde, aña ol kim yer içinde, tap ol Tanrı erklig.* 27/12a1=4:171, 25/26b2=3:173, 35/1a1=39:41, 31/87b2=20:114, 38/49b2=62:1.

TİEM 73: *Yügsek Tanrı erklig sezā yok İdi meger ol ‘arş idisi ağırlıg.* 254v/7=023/116, 408r/7=062/001, 301r/7=032/004, 376r/2=048/011, 383r/2=051/004, 302v/6=032/011, 450r/6=114/002, 105r/7=006/102.

ERKLİGLİ: *Ar. vekîl, melik.* sahip, malik, hakim, güçlü ve muktedir; veli, vasi, hamî.

TİEM 73: *Ağakın tutuñlar namāznu bériñler zekātı yapşuñlar Tanrıka ol erkligli İdiñizler néme edgü erkligli ol néme edgü yār içi ol.* 248v/9=022/078, 248v/9=022/078.

EŞİTGEN: *Ar. semî‘.* işiten, duyan, esma-yı hüsnadan: semî.

R.: *Ol Tanrı néme körklüg pend bérür sizke anı, Ol Tanrı erür eşitgen körgen.* 26/29b3=4:58, 25/2b3=3:121, 26/91a1=4:134, 37/53b3=49:1, 38/2a2=58:1.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı eşitgen bilgen ol.* 21r/7=002/181, 15r/7=002/127, 16r/8=002/137, 315r/5=034/050, 342r/7=040/020.

İĞİTGEN: (krş. *igidgen* KB-Dizin, 1979, s.189) *Ar. Rabb. Rab.*

R.: *Bargıl sen, séni igitgen, tokušuñlar ikegü, biz munda oldruğlılar-miz.* 27/36b1=5:24.

KEÇÜRGEN: (KB-Dizin, 1979, s.233) *Ar. ‘afuvv, ḥalīm.* affedici, çok affedici, yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: ‘afuvv, ḥalīm.

R.: Olar ayurlar yawuzrak aymakdın hem yalğan, ol Tanrı keçürgen turur yarlıkağan ol. 38/3b2=58:2, 26/19b2=4:43, 38/75a3=64:17, 33/15a1=33:52, 25/20a3=3:155.

TİEM 73: *Qazğandı köñülleriniz Tanrı yazuq örtgen keçürgen ol.* 27v/2=002/225, 29v/5=002/235, 34r/4=002/263, 246r/8=022/060, 412r/1=064/017.

QINADAÇI: *Ar. mu‘azzib.* azap edici, azapla cezalandırıcı.

TİEM 73: *Kim Tanrı yoqadaçı turur anlarını azu qınadaçı turur anlarını qatıq qın birle.* 127v/6=007/164, 134r/7=008/033, 134r/6=008/033.

QINAĞLI: *Ar. mu‘azzib.* azap edici, azapla cezalandırıcı.

R.: Tanrı helāk kıılıqlı olarnı azu qınaqlı olarnı qatıq qın birle. 28/41a1=7:164, 28/82a1=8:33.

QINGUÇI: *Ar. mu‘azzib.* cezalandırıcı, ceza verme ehliyetine sahip.

TİEM 73: *Qorkmaz Tanrı qinguçı anıq soñında.* 444v/1=091/015.

KÜÇLÜG: (EDPT, 1972, s.697; KB-Dizin, 1979, s.297; DLT-Dizin, 1986, s.393) *Ar. kavî.* esma-yı hüsnadan: kavî.

R.: Ol Tanrı küçlüg küsüş turur. 38/14a3=58:21, 36/14a2=42:19, 36/14a2=42:19.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı küçlüg turur qatıq qınlıq ol.* 136r/7=008/052, 168v/8=011/066, 306v/5=033/025, 248v/2=022/074, 402v/7=058/021.

KÜDEZÇI: *Ar. ḥafîz, rakîb.* her şeyi gözetleyen, koruyan, her şeye nezaret eden, esma-yı hüsnadan: ḥafîz, rakîb.

R.: Sėniñ İdiñ kamuğ neñ üze küdezçi ol. 33/42b3=34:21, 26/48b2=4:80, 33/15b3=33:52.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı erür siler üze küdezçi.* 58r/1=004/001, 68r/2=004/081, 71v/7=004/109, 308v/9=033/048, 353v/4=042/006.

KÜDEZÇİN: *Ar. muqîb.* gözetleyen.

R.: Erür Tanrı kamuğ neñ üze küdezçin. 26/52b1=4:85.

KÜDEZGEN: *Ar. ḥafîz.* esma-yı hüsnadan: ḥafîz.

R.: Tanrı küdezgen olar üze ermez sen olar üze erklig. 36/3a1=42:6.

KÖNDÜRÜGLI: *Ar. ḥādî.* hidayete erdiren. esma-yı hüsnadan: ḥādî.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı köndürügli turur.* 246v/8=022/054.

KÖNİ: (EDPT, 1972, s.726; KB-Dizin, 1979, s.278-279; DLT-Dizin, 1986, s.362) *Ar. ḥakk.* gerçek, doğru, hak.

TİEM 73: *Bu ol turur kim ol İdi ol turur köni ol tirgürür ölüglerni ol tegme nerse üze uğan turur.* 242v/9=022/006, 246r/9=022/062.

KÖRGEN: *Ar. başîr.* gören, esma-yı hüsnadan: basîr.

R.: Ol Tanrı erür eşitgen körgen. 26/29b3=4:58, 33/76b2=35:31, 25/21b2=3:156, 38/36a3=60:3, 38/66b1=64:2.

TİEM 73: *Tağı eger yüz ewürseler haqıkatde séniñ üze tegürmek tağı Tanrı körgen kullar.* 40r/3=003/020, 39v/2=003/015, 53r/9=003/156, 299r/9=031/016, 342r/7=040/020.

KÖRÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.283) *Ar. başîr.* her şeyi gören, esma-yı hüsnadan: basîr.

R.: Erür Tanrı anı kim kılar siz körügli. 37/43a3=48:24, 36/13b3=42:19.

TİEM 73: *Séniñ İdiñ yağar rüzini kimke tilese taratur. Ol erür kullarını biligli körügli.* 208r/6=017/030, 11v/9=002/096, 29r/6=002/233, 354r/4=042/019, 381v/4=049/018.

KÖTÜRGEN: *Ar. râfi* ^ç. yücelten, izzet ve şeref veren. esma-yı hüsnadan: râfi ^ç.

TİEM 73: *Tanrı atı birle bağırsak yarlıkağan kaçan kelse kelgü sâ'at. Yok anıñ kelmekine yalğançı. Kuğı ığğan kötürgen.* 394v/5=056/003.

MEDZEKSİZ: *Ar. 'azîz.* eşi ve benzeri olmayan, esma-yı hüsnadan: azîz.

R.: Ol Tanrı erür meñzeksiz bütün işlig. 26/28a1=4:56.

MUDSUZ: (KB-Dizin, 1979, s.320) *Ar. ganiyy.* hiçbir şeye muhtaç olmayan, müstağni, zengin, esma-yı hüsnadan: ganiyy.

R.: Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş. 26/90a1=4:131, 34/81b3=39:7, 37/25b3=47:38, 38/68b3=64:6, 38/68b2=64:6.

TİEM 73: *Tanrı muşsuz turur keçürgen ol.* 34r/4=002/263, 47v/2=003/097, 74r/4=004/131, 335v/3=039/007, 375v/9=047/038.

ÖGÜLMİŞ / ÖGDÜ/İLMİŞ: (ögdülmiş KB-Dizin, 1979, s.354-355) *Ar. hamîd.* hamda layık, esma-yı hüsnadan: hamîd.

R.: Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş. 26/90a1=4:131, 36/21b2=42:28, 38/68b3=64:6.

TİEM 73: *Erür Tanrı muşsuz ögdülmiş.* 74r/4=004/131, 188v/1=014/008, 187v/7=014/001, 406v/5=060/006, 411r/2=064/006,

Bütünlükün Tanrı muşsuz turur ögdülmiş. 34v/9=002/267.

ÖRTGEN: *Ar. gafûr, gaffâr.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gafûr, gaffâr.

R.: Ol Tanrı örtgen yarlıkağan ol. 26/6a2=4:25, 25/4b2=3:129, 25/20a3=3:155, 35/49a1=40:43, 34/80a2=39:5.

TİEM 73: *Ol İdi yarat(t)ı ölümni tiriglikni belgürtni üçün silerni silerde kayusu edgü işligrek ol turur küşüş örtgen 416v/4=067/002.*

ÖRTÜGLİ: *Ar. ğafūr, ğaffār.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gafūr, gaffār.

TİEM 73: *Bütünlükün séniñ İdiñ anda keğin örtügli turur yarlıkağlı turur. 126r/3=007/153, 118r/1=007/055, 182r/9=012/107, 128r/3=007/167.*

küşüş örtügli 333r/2=038/066.

ÖRTÜGLÜG: *Ar. bâṭn.* gayb, bilinmeyen, esma-yı hüsnadan: bâṭn.

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada soñra açuqluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol. 396r/5=057/003.*

SAKİŞLAĞAN: *Ar. ḥasīb.* hesap soran, hesap görücü, esma-yı hüsnadan: ḥasīb.

R.: Tap Tanrı sakışlağan. 33/8b3=33:39.

SEWGEN: *Ar. vedūd.* seven, esma-yı hüsnadan: vedūd.

TİEM 73: *Ol turur yarlıkağan sewgen. 439r/8=085/014.*

SINAĞUÇI: *Ar. mubtelī.* deneyen, imtihan eden.

TİEM 73: *Aydı bütünlükün Tanrı sinağuçı ol silerni bir arık birle. 31v/1=002/249.*

SODRA: *Ar. āḥir.* her şeyden sonra, varlığının sonu olmayan, esma-yı hüsnadan: āḥir.

TİEM 73: *Ol turur barçada burun barçada soñra açuqluğ örtüglüg ol tegme nerseni bilgen ol. 396r/5=057/003.*

TAPMAKÇA: *Ar. ilāh.* Allah, tapılacak olan.

R.: Tanrı yok tapmakça meger ol Tanrı üze köñül uruñ. 38/72b2=64:13.

TAPUNĞU: *Ar. ilāh.* ilah, Tanrı, put.

R.: Yer içinde hem qodar séni hem tapunğularınıñzı. 28/11b1=7:127, 34/89a1=39:17.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar anlarınñ dost Tanrıda adınkı tapunğu çıkarurlar olarnı yaruqluğdın qarañkuluğqa. 33r/1=002/257, 124r/8=007/138, 118v/7=007/065, 385v/8=051/056, 446r/3=098/005.*

TÉRİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.450) *Ar. cāmi^ç.* toplayan, bir araya getiren.

R.: Ol Tanrı térigli iki yüzlüglerni hem kāfirlerni. 26/95b3=4:140.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı térigli ekki yüzlüglerni tanığlıarnı tamuğ içinde yumkı. 75r/3=004/140.*

TİRGÜRDEÇİ: *Ar. muḥyī.* dirilten, can veren, esma-yı hüsnadan: muḥyī.

TİEM 73: *Bütünlükün ol ölüg tırgürdeçi ol ol tegme bir nerse <üze> uğan turur. 297r/7=030/050.*

TİRGÜRGEN: *Ar. muḥyī.* dirilten, can veren, esma-yı hüsnadan: muḥyī.

TİEM 73: *Ol İdi kim tircürür anı tircürgen ölügni, ol tegme nerse üze uğan turur.* 351v/7=041/039.

TİRİĞ: (EDPT, 1972, s.543; KB-Dizin, 1979, s.451; DLT-Dizin, 1986, s.40) *Ar. hayy.* canlı olan, diri. esma-yı hüsnadan: hayy.

R.: Yarlığ ıdtımız saña bitigdin ol köni ol, çın tutuğlı tutaşı tiriğke. 31/86b1=20:111, 35/61b1=40:65.

TİEM 73: *Köñül urğul ol tiriğ İdike kim ölmek yoğ arığlayu şıfat kılğıl ögdi añar, tap ol kulları yazuğun biligli.* 265r/2=025/058, 233v/9=020/111, 346r/2=040/065.

TÖRÜTGEN: (KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. fātır, hālik, Rabb.* yaratan, yaratıcı, Rab.

R.: Siziñ üze nek törütgen bar mu Tañrıda ağın, rüzī bérse sizke kökdin ve yerdin. 33/65b1=35:3, 33/63b1=35:1, 36/6a2=42:11, 34/35b2=37:125, 38/76b1=65:1.

TİEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle.* 1v/1=001, 2v/1=002, 324r/1=036/081, 405v/3=059/024, 395r/1=056/059.

TÖRÜTGÜÇİ: *Ar. hālik.* yaratan, yaratıcı.

TİEM 73: *Tañrı kamuğ nerseniñ törütgüçi tağı turur ol.* 339r/8=039/062.

TÖRÜTTEÇİ: *Ar. hālik.* yaratan, yoktan var eden.

R: Men törütteçi men bir yanluğ ādemīni kuruğ balçıkdın, kök tınçımış livādın. 30/21b1=15:28.

TÖRÜTÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. fātır, hālik* yaratan, yaratıcı.

R.: Men törütügli men bir ādemī balçıkdın. 34/72a2=38:71, 35/4a2=39:46.

TİEM 73: *Yoğdarıp teñ törütügli köklerni yme yerlerni.* 14r/4=002/117, 105r/6=006/102, 182r/2=012/101, 333r/5=038/071, 395r/8=056/072.

TÜZÜN: (EDPT, 1972, s.576; KB-Dizin, 1979, s.484-485; DLT-Dizin, 1986, s.680) *Ar. halīm.* yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: halīm.

R.: Ol turur tüzün yime yarlıkağan. 33/82a3=35:41.

UĞAN: (EDPT, 1972, s.87; KB-Dizin, 1979, s.489; DLT-Dizin, 1986, s.681) *Ar. kadīr.* muktedir, esma-yı hüsnadan: kadīr.

R.: Ol Tañrı kamuğ neñ üze uğan ol. 27/31a3=5:17, 26/90b2=4:133, 29/2a2=8:41, 38/95b1=66:8, 29/30b2=9:39.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı tegme nerse üze uğan ol.* 3v/9=002/020, 13r/2=002/106, 17v/6=002/148, 440v/8=086/008, 245v/5=022/039.

UĞAN krş. uğ(ğ)an: (KB-Dizin, 1979, s.489) *Ar. habīr.* haberdar, esma-yı hüsnadan: habīr.

R.: Uğturdı maña anı bilgen uğğan. 38/90b1=66:3.

TİEM 73: ... *çın Tañrı bilgen turur uqğan turur.* 380r/4=049/013, 163r/3=011/002, 376r/4=048/011, 311v/9=034/001.

UQ(K)AN krş. uqğan: *Ar. habîr.* haberdar.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı yinçge körgen uq(k)an ol.* 299r/9=031/016, 301v/1=031/029, 411r/5=064/008, 301r/2=031/034.

YARATĠAN: (KB-Dizin, 1979, s.525; DLT-Dizin, 1986, s.748) *Ar. bâri ʔ , hâlık.* yaratıcı, var eden, esma-yı hüsnadan: bâri.

R.: *Ol Tañrı törütgen yaratğan şüret kılğan.* 38/32a3=59:24.

TİEM 73: *Ol turur Tañrı törütgen yaratğan bezegen añar turur körklüg atla.* 405v/3=059/024, 353r/3=042/011.

YARATIĠLI: *Ar. bâri ʔ , hâlık.* yaratıcı, var eden. esma-yı hüsnadan: bâri.

TİEM 73: *Aygıl Tañrı turur kamuğ nerseni yaratıĠlı ol turur bir İdi küçep erk sürgen.* 184v/8=013/016, 193v/3=015/028, 96v/3=006/014, 338r/2=039/046, 346v/7=040/062.

YARATIĠLIĠ: (EDPT, 1972, s.961) *Ar. bâri ʔ , hâlık.* yaratıcı, yaradan.

TİEM 73: *Siler küç kıldınızlar özünüzlerke tutmaķınızlar birle buzaĠunı sewüĠlügke yanıĠlar yaratıĠlıĠınızka öldürünler özleriñizni.* 7r/2=002/054.

YARAT(T)AÇI: *Ar. bâri ʔ , hâlık.* yaratıcı, yaradan.

TİEM 73: *ArıĠlıķ Tañrıķa ajunluĠlarını yarat(t)açı.* 274r/3=027/008.

YARLIĠADAÇI: *Ar. rahîm.* baĠıřlayıcı. esma-yı hüsnadan: rahîm.

TİEM 73: *Ol İdi atı birle kim rüzî berdeçi yarlıķadaçı.* 79r/7=005, 2v1=002, 228v/2=020, 241r/6=022.

YARLIĠAĠAN: *Ar. rahîm/în, rahîm, rahmân, Ġafûr, gaffâr.* merhametli, baĠıřlayıcı, esma-yı hüsnadan: rahîm, rahmân, Ġafûr, gaffâr.

R.: *Ol Tañrı örtgen yarlıķaĠan ol.* 25/4b2=3:129, 30/10a2=12:92, 28/29a1=7:151, 38/3b3=58:2, 38/38b2=60:12,

yarlıķaĠan İdi 31/32b2=19:85,

yarlıķaĠan Tañrı 31/29a3=19:75, 31/31a1=19:78.

TİEM 73: *Törütgen siz bir uĠan İdi atı birle baĠırsaķ kamuğ tınlıĠķa rüzî bérigli mü ʔinleri yarlıķaĠan.* 1v/1=001, 5v/6=002/037, 20r/5=002/173, 380r/6=049/014, 274r/6=027/011.

YARLIĠAĠANRAĠ: *Ar. erĠam.* en merhametli.

R.: *YarlıķaĠay Tañrı sizni, ol yarlıķaĠanlarda yarlıķaĠanraķı ol.* 30/10a2=12:92, 28/29a1=7:151.

TİEM 73: *Yarlıkağay Tañrı silerni ol turur yarlıkağanlarda yarlıkağanraqı.* 181r/6=012/092, 125v/9=007/151, 125v/9=007/151, 178v/4=012/064, 239r/9=021/083.

YARLIKAĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.527) *Ar. rahîm, vahhâb.* merhamet edici, esma-yı hüsnadan: rahîm, vahhâb.

R.: *Bütünlükün séniñ İdiñ anda kiñin örtgen yarlıkağlı* 28/30a2=7:153, 37/68a1=50, 34/49b1=38:9, 35/23a1=40:3.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı kişilerke mihrbân turur yarlıkağlı.* 17r/4=002/143, 1v/2=001/003, 128r/3=007/167, 353v/2=042/005, 410v/7=063/005.

YÜKSEK: (EDPT, 1972, s.915; KB-Dizin, 1979, s.561; DLT-Dizin, 1986, s.823) *Ar. ‘aliyy, el-‘aliyy.* yüce, ulu, esma-yı hüsnadan: ‘aliyy.

R.: *Ol Tañrı erür yüksek uluğ.* 26/12b1=4:35, 36/35a1=42:51, 33/44b1=34:23.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı erür yüksek uluğ.* 62v/8=004/034, 196r/1=016/001, 32v/5=002/255, 340v/6=039/067, 357r/3=042/051.

3.5.1.2.2. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

‘AYBSUZ (Ar.+T.): *Ar. cabbâr.* istediğini yapan, esma-yı hüsnadan: cabbâr.

R.: *Yoğ anda adın Tañrı meger ol erklig, arığ, ... mişl yok ‘aybsuz.* 38/32a1=59:23.

‘HABERLİ (Ar.+T.): *Ar. habâr.* haberdar, esma-yı hüsnadan: habîr.

R.: *Ol Tañrı erür bilgen haberli.* 26/13a3=4:35.

RAHMETLİĞ / RAHMETLİĞ (Ar.+T.): *Ar. rahmeten.* merhametli, rahmet sahibi, esirgeyen, esma-yı hüsnadan.

R.: *Ey biziñ İdimiz tegdiñ kamuğ nerseke rahmetliğ ‘ilm yanıdın.* 35/26a3=40:7.

TİEM 73: *Tañrınıñ atı birle başlayur men üküş rahmetliğ rahmeti tutuş.* 38r/1=003/001.

ŞEFĀ‘ATÇI (Ar.+T.): *Ar. şefî‘.* şefaet eden, şefaetçi, bağışlayan.

TİEM 73: *Azu tut(t)ılar mu Tañrıda adın şefā‘atçılar.* 338v/7=039/043.

ŞEFĪ‘ÇI / ŞEFĪ‘Çİ (Ar.+T.): *Ar. şefî‘.* şefaet eden, şefaetçi, bağışlayan.

R.: *Azu tuttılar mu Tañrıdın adın şefî‘çi.* 35/2a3=39:43.

TİEM 73: *Asığ kılmadı anlarka şefî‘çılarnıñ şefā‘atı.* 428v/8=074/048.

3.5.1.3. Kelime Grupları

3.5.1.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.1.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağırlıg ığisi: *Ar. ikrām.* ikram sahibi.

TIEM 73: *Ƙalıgı meňgüluę andın uluğluğ ığisi hem uluğluğ ığisi hem ağırlıg ığisi.* 392v/9=055/027, 394v/2=055/078.

ARTUĞLIĞ / ARTUĞLUĞ: (KB-Dizin, 1979, s.26). ihsan, lütuf, fazilet, kerem, inayet, ihsan.

artuğluğ (bérmek) ığisi: *Ar. zu'l-fazl.* lütuf sahibi.

R.: *Tağrı uluğ artuğluğ bérmek ığisi ol.* 28/79b3=8:29.

TIEM 73: *Bütünlükün Tağrı artuğluğ ığisi turur.* 158v/8=010/060, 30v/2=002/243, 32r/1=002/251, 409v/3=062/004, 256v/3=024/020.

KÖK: (EDPT, 1972, s.708; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356). gök.

kökler erki: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin hükümranı.

TIEM 73: *Ol İçi ağar turur kökler erki yme yerniğ Tağrı tegme nerse üze tanuğ ol.* 439r/3=085/009.

kökler erkligi: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin hükümranı.

TIEM 73: *Bilmes mü sen kim Tağrı ağa turur kökler erkligi tağı yerler erkligi.* 13r/3=002/107, 56v/4=003/189, 330v/9=038/010.

kökler erkligli: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin hükümranı.

TIEM 73: *Tağrıka turur kökler erkligliği yerler erkligliği Tağrıka turur yanış.* 258r/8=024/042, 396r/4=057/002, 396r/8=057/005.

kökler ıđisi: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin sahibi, hükümranı.

TIEM 73: *Tağrıka turur öğdi kökler ığisi yer ığisi ağunluğlar ığisi.* 368v/3=045/036, 238v/8=021/056, 267r/6=026/024, 439v/9=085/001, 362r/2=043/082.

kökler yerler erkligliği: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin ve yerin hükümranı.

TIEM 73: *Bilmes-mü sen kim Tağrı anığ kökler yerler erkligliği.* 85r/1=005/040, 151r/7=009/116, 82v/3=005/017, 367v/7=045/027, 376r/7=048/014.

kökler yerler ıđisi: *Ar. mālīkū'l-mülk.* göklerin yerlerin sahibi, hükümranı.

TIEM 73: *Ayęıl kim ol kökler yerler ığisi. Ayęıl Tağrı turur.* 184v/4=013/016, 215r/6=018/014, 226v/8=019/065, 333r/2=038/066, 363v/5=044/007.

KÜÇ: (EDPT, 1972, s.693; KB-Dizin, 1979, s.296-297; DLT-Dizin, 1986, s.392). güç, kuvvet, zulüm, zorbalık.

küç idisi: *Ar. metîn.* güç sahibi, her şeye gücü yeten, esma-yı hüsnadan: metîn.

TIEM 73: *Arıĝ turur séniĝ İdiĝ küç idisi anıĝdın kim şıfat kılurlar.* 329r/7=037/180, 385v/9=051/058, 436r/1=081/020.

ULUĞLUK: (KB-Dizin, 1979, s.494). ululuk, büyüklük.

uluğluk eyesi: *Ar. kebîr, mütekebbir.* mutlak güç sahibi, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğluk idisi: *Ar. celâl.* azamet sahibi, mutlak güç sahibi.

TIEM 73: *Ķalıĝlı menĝülüĝ andın uluĝluk idisi hem uluĝluk idisi hem aĝırlıĝ idisi.* 392v/9=055/027, 392v/9=055/027, 416v/2=067/001, 394v/2=055/078.

YÉR: (EDPT, 1972, s.954; KB-Dizin, 1979, s.546-547; DLT-Dizin, 1986, s.774). yer, yeryüzü, toprak.

yér(niĝ) erki: *Ar. mâlikü'l-mülk.* yerin hükümranı.

TIEM 73: *Ol İdi aĝar turur kökler erki yme yérniĝ Tanrı tegme nerse üze tanuĝ ol.* 439r/4=085/009.

yérler erkligi: *Ar. mâlikü'l-mülk.* yerlerin hükümranı.

TIEM 73: *Bilmes mü sen kim Tanrı aĝa turur kökler erkligi taĝı yérler erkligi.* 13r/3=002/107, 396r/5=057/005.

yérler/yérniĝ erkligligi: *Ar. mâlikü'l-mülk.* yerlerin hükümranı.

TIEM 73: *Tanrıĝa turur kökler erkligligi yérler erkligligi Tanrıĝa turur yanış.* 258r/9=024/042, 362r/6=043/085.

yér(ler) idisi: *Ar. mâlikü'l-mülk.* yerlerin sahibi, hükümranı.

TIEM 73: *Tanrıĝa turur öĝdi kökler idisi yér idisi aĝunluĝlar idisi.* 368v/3=045/036, 340v/8=039/069, 238v/8=021/056, 324r/7=037/005, 433r/3=078/037.

3.5.1.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

‘**ARŞ (Ar.):** arş.

‘**arş erkligligi (Ar.+T.):** *Ar. mâlikü'l-mülk.* arş hükümranı.

TIEM 73: *Ķuđı ıymak ol İdidin kim yarat(t)ı yerni taĝı köklerni yüksek ‘arşĝa üstün ‘arş erkligligi.* 228v/5=020/005.

‘**arş idisi (Ar.+T.):** *Ar. mâlikü'l-mülk.* arş sahibi.

TİEM 73: *Yügsek Tanrı erklig sezā yok İdi meger ol ‘arş idisi ağırlıg. 254v/7=023/116, 236v/6=021/022, 252r/9=023/086, 436/1=081/020, 439r/9=085/015.*

BEREKĀT (Ar.): bereket, nimetler, bolluklar.

bereket idisi (Ar.+T.): bereket sahibi.

TİEM 73: *Uluğluk bereket idisi ol kim anıy kudretinde erk türk, ol kamuğ nerse üze uğan turur. 416v/2=067/001, 362r/5=043/085.*

FAZL (Ar.): fazl, lütuf, ihsan.

fazl idisi (Ar.+T.): Ar. *zū fazl.* lütuf sahibi.

R.: *Ol Tanrı fazl idisi mü minler üze. 25/16a3=3:152, 35/59b1=40:61.*

fazl iyesi (Ar.+T.): Ar. *zū fazl.* kerem sahibi, lütufkar.

TİEM 73: *Hāş kılur rahmeti birle kimke tilese. Takı Tanrı uluğ fazl iyesi. 45r/6=003/074, 52v/3=003/152, 55r/3=003/174.*

3.5.1.3.1.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÖK: (EDPT, 1972, s.708; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356). gök.

köklerinin nūrı (T.+Ar.): Ar. *en-nūr.* göklerin nuru, esma-yı hüsnadan: nūr.

TİEM 73: *Tanrı köklerinin nūrı ya ‘nīyarutuğlı yme yerniğ. 258v/1=024/035.*

3.5.1.3.1.4. Soğca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

AJUN (Soğ.): (EDPT, 1972, s.28; KB-Dizin, 1979, s.12; DLT-Dizin, 1986, s.15). yer, dünya.

ajunluğ(lar) idisi (Soğ.+T.+T.): Ar. *melik.* bu dünya ve öte dünyanın sahibi, Tanrı.

TİEM 73: *Şükr ü sipās Tanrıka ajunluğlar idisi. 99r/7=006/045, 122r/6=007/104, 15v/4=002/131, 360r/5=043/046, 267r/1=026/016.*

3.5.1.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.1.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) Ar. *kuddūs.* temiz. esma-yı hüsnadan: kuddūs.

arığ Tanrı: Ar. *subhān.* subhan Allah.

R.: *Ol arığ Tanrı törütti cüftlerni. 34/5b1=36:36, 36/41b1=43:13, 38/32a2=59:23.*

TİEM 73: *Kim yaratur né tilese arıg Tañrı.* 334r/5=039/004, 329v/6=037/159, 362r/2=043/082, 377v/4=052/043.

BİR: (EDPT, 1972, s.353; KB-Dizin, 1979, s.85-86; DLT-Dizin, 1986, s.94). bir, tek, aynı.

bir İdi: *Ar. aḥad.* tek Allah.

R.: *Kim tutar ol ikini bir İdide öñin kim ol turur.* 33/82a2=35:41.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı bir İdi turur.* 78r/9=004/171, 89v/4=005/073, 142r/1=009/031, 241r/1=021/108, 348r/3=041/006.

bir Tañrı: *Ar. Allāh.* tek Allah.

R.: *Tañrı yoğ tapunmağğa meger bir Tañrı.* 34/24b2=37:35.

TİEM 73: *Ayğıl bütünlükün ol bir Tañrı turur men.* 97r/2=006/019, 176v/4=012/039, 197r/5=016/022, 268v/1=026/029, 253/4=023/091.

BÜTÜN: (KB-Dizin, 1979, s.121; DLT-Dizin, 1986, s.127). muhakkak ki, şüphesiz ki.

bütün işlig: *Ar. ḥakīm.* hüküm ve hikmet sahibi, esma-yı hüsnadan: hakīm.

R.: *Şükr āḥiret içre ol bütün işlig bilgen.* 33/28b1=34:1, 26/60b2=4:92, 26/72b2=4:104, 38/75b1=64:18, 38/89a3=66:2.

TİEM 73: *Tañrı bilgen turur bütün işlig turur.* 5r/6=002/032, 25r/2=002/209, 26v/7=002/220, 412r/1=064/018, 351r/3=041/042.

KÉD: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ işlig: *Ar. vāsiʿ.* geniş ihsan sahibi, rahmeti bol olan, esma-yı hüsnadan: vāsi.

R.: *Tañrı kéñ işlig bilgen ol.* 27/59b2=5:54.

KÖNİ: (EDPT, 1972, s.726; KB-Dizin, 1979, s.278-279; DLT-Dizin, 1986, s.362). gerçek, doğru, hak.

köni işlig: *Ar. ḥakīm.* esma-yı hüsnadan: hakīm.

R.: *Tañrı bilgen turur köni işlig.* 37/59a2=49:8.

TAPUN-: (**krş.** *tapın-* EDPT, 1972, s.441; **krş.** *tapın-* KB-Dizin, 1979, s.423; **krş.** *tapın-* DLT-Dizin, 1986, s.574). tapınmak, ibadet etmek, kulluk etmek.

tapunmağğa Tañrı: *Ar. ilāh.* ilah.

R.: *Tañrı yoğ tapunmağğa meger bir Tañrı.* 34/24b2=37:35.

tapunmağğa sezā bir Tañrı: *Ar. Allāh.* Allah.

R.: *Bilgil ol Tañrı yoğ meger tapunmağğa sezā bir Tañrı.* 37/15b2=47:19.

TAPUNĠULUĞ: (**krş.** *tapınguluk* DLT-Dizin, 1986, s.574). tapılacak.

tapunĠuluk İdi: *Ar. ilāh.* ilah.

R.: *Yok tapunguluk İdi meger ol.* 28/35b1=7:158.

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691) *Ar. kebîr, mütekebbir.* büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğ İdi: *Ar. mâcid.* ulu Tanrı. esma-yı hüsnadan: mâcid.

TIEM 73: *Başlar-miz ... uluğ İdi atı birle...* 2v/1=002, 395r/9=056/074, 363v/3=044/001, 421v/9=069/052.

uluğ Tanrı: *Ar. mâcid.* ulu Tanrı. esma-yı hüsnadan: mâcid.

TIEM 73: *Arş idisi uluğ Tanrı.* 439r/9=085/015.

YİNÇGE: (EDPT, 1972, s.945; KB-Dizin, 1979, s.545; DLT-Dizin, 1986, s.792). ince, kıvrak.

yinçge işlig: *Ar. laţf.* yaratılmışların bütün ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip karşılayan. esma-yı hüsnadan: latîf.

TIEM 73: *Yetmes anı közler ol yetür közlerni ol yinçge işlig uq(k)an ol.* 105r/8=006/103.

3.5.1.3.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RĀST (Far.): gerçek, hak, hakikat, doğru sözlü, dini bütün.

rāst tanuq (Far.+T.): *Ar. müheymin.* gözetip koruyan, esma-yı hüsnadan: müheymin.

R.: *Yok anda adın Tanrı meger ol erklig, arıg, ...rāst tanuq, mişl yok, aybsuz.* 38/32a1=59:23.

3.5.1.3.2.3. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉD: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ rahmetlig (T.+Ar.+T.): *Ar. rahîm, vâsi^c.* rahmeti bol olan, esma-i hüsnadan: vâsi.

R.: *Erür Tanrı kéñ rahmetlig hakîm.* 26/89a1=4:130.

ÜKÜŞ: çok, pek çok, çoğu, birçoğu.

üküş rahmetlig (T.+Ar.+T.): *Ar. rahîm, rahmân.* esma-yı hüsnadan: rahîm, rahmân.

R.: *Başladım Tanrı atı birle ulaşu yarlıkağan üküş rahmetlig.* 30/1861=15, 31/33b1=19:88, 25/29b1=4, 38/88a2=66, 37/52b1=49.

TİEM 73: *Taḥrınıḡ atı birle baṣlayur men üküṣ raḥmetlig raḥmeti tutuṣ.*
38r/1=003/001.

üküş raḥmetlig Taḥrı (T.+Ar.+T.): *Ar. raḥmān.* rahman Allah.

R.: *Ey atam, men ḳorḳar men kim tegse saḡa ḳın üküṣ raḥmetlig Taḥrıdın.*
31/17b3=19:45.

3.5.1.3.2.4. Türkçe + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691).
büyük, ulu, yüce, esma-yı hüsnadan: kebîr, mütekebbir.

uluğ baḥşışliḡ (T.+Far.+T.): *Ar. raḥmān.* esma-yı hüsnadan: rahmân.

R.: *Baṣladım Taḥrı atı birle uluḡ baḥşışliḡ ulaṣu yarlıḳaḡan.* 34/46b1=38.

3.5.1.3.3. Fiilimsi Grupları

3.5.1.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

ađanın tutuḡlı: *Ar. ḳayyūm.* bütün mahlukatın idaresini yürüten, esma-yı hüsnadan.

TİEM 73: *İdi yoḳ İdi meḡer ol tirig ölüim aḡar yaramas ḳullar işin ağanın tutuḡlı tutmas anı.* 32v/1=002/255.

ARĐA: (EDPT, 1972, s.215; KB-Dizin, 1979, s.23; DLT-Dizin, 1986, s.34). arka, sırt, arka taraf.

arđa üküṣ bérgen: *Ar. ṣekūr.* az iyiliḡe çok mükafat veren, ṣükrün karṣılıḡını veren, esma-yı hüsnadan: ṣekūr.

R.: *Ol örtgen arđa üküṣ bérgen.* 33/76a1=35:30.

AZ: (EDPT, 1972, s.277; KB-Dizin, 1979, s.48-49; DLT-Dizin, 1986, s.56). az, sayıca ve miktarca az.

azđa üküṣ bérgen: *Ar. ṣekūr.* esma-yı hüsnadan: ṣekūr.

R.: *Örter sizni Taḥrı azđa üküṣ bérgen keḳürgen.* 38/75a2=64:17.

BAR: (EDPT, 1972, s.353; KB-Dizin, 1979, s.55-56; DLT-Dizin, 1986, s.66). var, mevcut.

bar ḳılıḡlı: *Ar. bedīc.* var eden, yaratan.

TİEM 73: *Yoḳdın bar ḳılıḡlı köklerni yerlerni.* 105r/3=006/101, 240v/4=021/087.

BOYNAĞU: zorba, cebredici, isyankâr, kibirli.

boynağı boynın sığan: *Ar. kakhār.* esma-yı hüsnadan: kakhār.

R.: *Ol erk bu kün ol Tanrıka kim bir turur boynağularniñ boynın sığan turur.* 35/31b2=40:16.

ELİĞ: hakim, hüküm süren, hükümdar.

TIEM 73: *Bir elig İdi turur.* 348v/8=041/001, 341v/6=040/001.

ERK: (EDPT, 1972, s.220; KB-Dizin, 1979, s.157; DLT-Dizin, 1986, s.190). saltanat, sözü ve buyruğu geçerli olmak, kudret, iktidar, gücü yeter.

erk sürgen: kudretli, güç sahibi olan.

TIEM 73: *Ol turur küçeyü erk sürgen kulları üstüninde ıdur siler üze küdeşçiler.* 100v/7=006/061, 184v/8=013/016, 192r/4=014/048, 333r/2=038/065, 342r/2=040/016.

ESENLIK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159). selam.

esenlik bérgen: *Ar. selām.* selamet veren, esma-yı hüsnadan: selām.

R.: *Yok anda ağın Tanrı meger ol erklig, arıg, esenlik bérgen, imñ kılğan.* 38/31b3=59:23.

ĶAPSA-: (EDPT, 1972, s.587; DLT-Dizin, 1986, s.264). kapsamak, kaplamak, kuşatmak.

ķapsayu bilgen: *Ar. muħñ.* bilgisi ile her tarafı kuşatan, her şeyden haberdar olan.

R.: *Ol Tanrı né kılsalar ķapsayu bilgen ol.* 29/6b2=8:47, 25/2a3=3:120, 26/74b1=4:108, 26/85a2=4:126.

ķapsayu biligli: *Ar. muħñ.* bilgisi ile her tarafı kuşatan, her şeyden haberdar olan.

TIEM 73: *Barmaqlarını kulakları içinde kök otlarındın ölümdin sağlanur Tanrı ķapsayu biligli turur tanığlılarnı.* 3v/7=002/019, 73r/8=004/126.

KEÇ: (EDPT, 1972, s.724; KB-Dizin, 1979, s.257). geniş, çok, bol.

kéñ bilgen: *Ar. ‘alīm.* geniş bilgi sahibi, bilgisi çok olan.

TIEM 73: *Ayđıl hağıkat üze artuğluk Tanrı elginde. Bérür anı kimke tilese. Tağı Tanrı kéñ bilgen.* 45r/6=003/073.

ĶUDI: (**krş. Ķođı** EDPT, 1972, s.596; **krş. Ķođı** KB-Dizin, 1979, s.267; **krş. Ķođı** DLT-Dizin, 1986, s.338). aşığı, aşığıya.

ķuđı ıđđan: *Ar. hāfid.* alçaltan, zillete düşüren.

TIEM 73: *Tanrı atı birle bağırsak yarlıķađan kaçan kelse kelgü sā‘at. Yok anıñ kelmekiñe yalđançı. Ķuđı ıđđan kötürgen.* 394v/5=056/003.

KÜÇLÜĞ: (EDPT, 1972, s.697; KB-Dizin, 1979, s.297; DLT-Dizin, 1986, s.393) *Ar. kavî. esma-yı hüsnadan: kavî.*

küçlüğ uğan: *Ar. kadîr.* her şeye gücü yeten, esma-yı hüsnadan: kadîr.

R.: *Ol Tanrı kamuğ neñ üze küçlüğ uğan.* 27/46b1=5:40, 33/64a3=35:1, 33/85a3=35:44, 37/41b2=48:21, 37/2b3=46:33.

MEDGÜLÜĞ: (KB-Dizin, 1979, s.314). sonsuzluk.

menğülüg kalıglı: *Ar. bâkî.* ebedi kalan, varlığının sonu olmayan. esma-yı hüsnadan: bâkî.

TİEM 73: *Kalıglı menğülüg andın uluğluk idisi hem uluğluk idisi hem ağırlıg idisi.* 392v/7=055/027.

MUDSUZ: (KB-Dizin, 1979, s.320). hiçbir şeye muhtaç olmayan, müstağni, zengin.

muşuz ögdülmiş: *Ar. hamîd.* övgüye değer olan.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı ol turur muşuz ögdülmiş.* 247v/3=022/064, 299r/1=031/012, 300r/5=031/026, 406v/5=060/006, 411r/2=064/006.

ÖÇ: (EDPT, 1972, s.18; KB-Dizin, 1979, s.350; DLT-Dizin, 1986, s.448). öç, intikam.

öç alğan: *Ar. muntaķim.* öç alan. esma-yı hüsnadan: muntaķim.

R.: *Ol kün tutar-miz uluğ tutmaķ, biz öç alğanlar-miz.* 38/78b3=44:16.

öç alıglı: *Ar. muntaķim.* öç alan. esma-yı hüsnadan: muntaķim.

TİEM 73: *Ol kün tutğay-miz uluğraķ tutmaķ biz öç alıglı-miz.* 363r/3=044/016, 303v/4=032/022, 360v/9=043/041, 363r/3=044/016, 391v/6=054/044.

SAKİŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

sakış kılğuçı: *Ar. hasîb.* her şeyin hesabını yapan, esma-yı hüsnadan: hasîb.

R.: *Ol Tanrı erür kamuğ neñ üze sakış kılğuçı.* 26/53a1=4:86.

ULAŞU: devamlı, sürekli, ebediyen.

ulaşu yarlıķağan: *Ar. rahmân, rahîm, gafûr.* ebedi bağışlayıcı. esma-yı hüsnadan: rahmân, rahîm, gafûr.

R.: *...bulğatular Tanrını, tevbe kabul étgen ulaşu yarlıķağan ol.* 26/37a2=4:64, 25/29b1=4, 26/64b2=4:96, 38/88a2=66, 38/88b3=66:1,

rahîm / ulaşu yarlıķağan 33/86a3=36:5.

ÜKÜŞ: (EDPT, 1972, s. 118). çok, pek çok, çoğu, birçoğu.

üküş bérgen: *Ar. vahhâb.* çok bağışta bulunan, esma-yı hüsnadan: vahhâb.

R.: *Bérgil maña mülkni, kerekmez kim kimerseke ménde kiğin, sen sen üküş bérgen.* 34/61a3=38:35.

üküş örtgen: *Ar. ğaffār.* bağışlayıcı, affedici, esma-yı hüsnadan: gaffār.

R.: *Kökler idisi hem yerler idisi hem ol iki ara ‘az̄z̄ üküş örtgen.* 34/71a1=38:66, 31/61b1=20:82.

YANUT: (EDPT, 1972, s.946; KB-Dizin, 1979, s.522-523; DLT-Dizin, 1986, s.743). yanıt.

yanut bérdeçi: *Ar. mucīb.* yanıt veren.

TİEM 73: *Yanut bérdeçi anlarka Tanrı anın kim aydılar büstānlar aķar anıñ altınında arıklar menġü kalıġlılar anıñ içinde. Ol turur edġülük kılıġlılarınıñ yanutu.* 90v/7=005/085.

yanut bérġen: *Ar. ŷekūr.* yanıt veren.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı yazuķ örtgen üküş yanut bérġen.* 355v/6=042/023, 318r/5=035/030.

YAZUĞ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuķ örtgen: *Ar. ğafūr.* bağışlayan, affedici, esma-yı hüsnadan: gafūr.

R.: *Tanrı yazuķ örtgen yarlıķaġan ol.* 37/56b1=49:5.

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı keçürġen yazuķ örtgen.* 246r/8=022/060, 20r/5=002/173, 21r/9=002/182, 414r/1=066/001, 427v/3=073/020, *küsüş yazuķ örtgen* 334r/8=039/005.

TİEM 73: *Çın Tanrı yazuķ örtgen turur yarlıķaġan.* 84v/9=005/039, 207v/9=017/025.

yazuķ örtüġli: *Ar. ğāfir/īn.* bağışlayan, affedici.

R.: *Yalıķaġıl bizni sen, yazuķ örtüġlilerde yéġreki sen.* 28/32a3=7:155.

TİEM 73: *Uķturġıl kullarımķa kim men men yazuķ örtüġli yarlıķaġlı men.* 194r/6=015/049, 204r/9=016/110, 126r/9=007/155, 344r/7=040/042, 350r/6=041/032.

yazuķ yarlıķaġan: *Ar. ğafūr.* bağışlayan, affedici. esma-yı hüsnadan: gafūr.

TİEM 73: *Tanrı yazuķ yarlıķaġan ol.* 61v/8=004/025.

YİNÇGE / YİNÇKE: (EDPT, 1972, s.945; KB-Dizin, 1979, s.545; DLT-Dizin, 1986, s.792). ince, kıvrak.

yinçge/yinçke körüġli: *Ar. laţf.* yaratılmışların bütün ihtiyaçlarını en ince noktasına kadar bilip karşılayan. esma-yı hüsnadan: latîf.

R.: *Tanrı yinçke körüġli laţf turur.* 36/13b3=42:19.

TİEM 73: *Çın ménin İdim yinçge körüġli turur negü kim tilese.* 181v/9=012/100, 247v/2=022/063, 299r/9=031/016, 354r/4=042/019.

YOĞ: (EDPT, 1972, s.895; KB-Dizin, 1979, s.550; DLT-Dizin, 1986, s.797). yok.

yoğdın bar kılığlı: *Ar. bedī^ç.* yoktan var eden, esma-yı hüsnadan: bedī^ç.

TİEM 73: *Yoğdın bar kılığlı köklerni yerlerni.* 105r/3=006/101.

3.5.1.3.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

CEVĀB (Ar.): cevap, karşılık.

cevāb bérigli (Ar.+T.): *Ar. mucīb.* karşılık veren, esma-yı hüsnadan: mucīb.

TİEM 73: *Ündedi ök bizni nūh yalavaç néme cevāb bérigli erdimiz. Kutğardımız anıñ boğunını uluğ қаđğudın.* 326r/9=037/075.

ESİR (Ar.): esir, tutsak.

esir étgen (Ar.+T.): *Ar. cabbār.* istediğini yapan, esma-yı hüsnadan: cabbār.

TİEM 73: *Ol Tañrı ol kim ... selāmatlık bérgen ĩmĩn kılgan kullar esir étgen küşüş uğan ağırlığı arığ turur Tañrı anıñdın kim ortuğ қатарlar.* 405v/2=059/023.

ĠALEBE (Ar.): galip gelme, üstünlük.

galebe kılgan (Ar.+T.): *Ar. қahhār.* esma-yı hüsnadan: kahhar.

R.: *Yoğ adın Tañrı meger bir Tañrı galebe kılgan.* 34/70b2=38:65, 34/79a2=39:4.

HELĀK (Ar.): yok, yok edilmiş.

helāk kılgan (Ar.+T.): *Ar. muhlik.* yok eden.

R.: *Ap ermez séniñ İdiñ uluşları helāk kılgan ığmağınça uluğraqında bir yalawaç.* 32/38a1=28:59.

helāk kılığlı (Ar.+T.): *Ar. muhlik.* yok eden, helak eden.

R.: *Tañrı helāk kılığlı olarnı.* 28/40b3=7:164.

HÜKM (Ar.): hüküm, takdir.

hüküm kılığlı (Ar.+T.): *Ar. hākim/ĩn, қāzĩ.* hüküm veren, hükmeden, yaratıcı.

R.: *Hüküm kılsa Tañrı maña, Ol hüküm kılığlılarda yahşıraқ erür.* 30/4a3=12:80, 31/57a3=20:72.

İMİN (Ar.): emin, korkusuz, güven içinde, güvenilir.

ĩmĩn kılgan (Ar.+T.): *Ar. mü ĩmin.* emniyete kavuşturan, esma-yı hüsnadan: mü ĩmin.

R.: *Yoğ anda adın Tañrı meger ol erkliğ, arığ, esenlik bérgen, ĩmĩn kılgan.* 38/31b3=59:23.

TİEM 73: *Ol Tañrı ol kim (...) selāmatlık bérgen ĩmĩn kılgan kullar esir étgen küşüş uğan ağırlığı arığ turur Tañrı anıñdın kim ortuğ қатарlar.* 405v/1=059/023.

RAHMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmet kılğan (Ar.+T.): *Ar. rahīm.* bağışlayan, esirgeyen.

TIEM 73: *Taḥrı yarlıkağan rahmet kılğan.* 41r/6=003/031, 46v/8=003/089, 50v/2=003/129.

SELĀMATLIQ (Ar.): salimlik, eminlik, korku ve endişeden uzak olma, kurtulma.

selāmatlıq bergeṅ (Ar.+T.+T.): *Ar. selām.* esenlik veren. esma-yı hüsnadan: selām.

TIEM 73: *Ol Taḥrı ol kim ... selāmatlıq bergeṅ imān kılğan kullar esir étgen küşüş uğan ağırlığı arıǵ turur Taḥrı anıñdın kim ortuǵ qatarlar.* 405v/1=059/023.

ŞÜRET (Ar.): suret, şekil, heykel, hal, durum.

şüret kılğan (Ar.+T.): *Ar. muşavvir.* şekil veren.

R.: *Ol Taḥrı törütgen, yaratğan, şüret kılğan.* 38/32b1=59:24.

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe bezerlegen (Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* bağışlayan.

TIEM 73: *Çinoǵ Taḥrı erür tevbe bezerlegen yarlıkağan.* 60r/5=004/016, 5v/6=002/037, 18v/9=002/160, 255v/8=024/010, 380r/1=049/012.

tevbe bezerlegli (Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* bağışlayan.

TIEM 73: *Yazuǵ yarlıkaǵlı tevbe bezerlegli qatıǵ qınlıǵ artuǵluk idisi...* 341v/7=040/003.

tevbe qabül étken (Ar.+Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* affedici, tövbeyi kabul eden.

R.: *Tevbe qabül étken ulaşu yarlıkağan ol.* 26/37a2=4:64.

tevbe qabül kılğan (Ar.+Ar.+T.): *Ar. tevvāb.* tövbeyi kabul eden, esma-yı hüsnadan: tevvāb.

R.: *Qorğunlar Taḥrıda, ol Taḥrı tevbe qabül kılğan.* 37/63a3=49:12.

TIEM 73: *Tesbīh kılǵıl İdiñ öǵdüsü birle yarlıkayu qolǵıl anıñdın ol erdi tevbeni qabül kılğan.* 449r/9=110/003.

VEKİL (Ar.): gözetleyici, nezaret eden.

vekil kılınmış (Ar.+T.): *Ar. vekīl.* vekil kılınmış, vekil kılınan.

TIEM 73: *Taǵı aydılar tap bizke Taḥrı taǵı néme yaǵşı vekil kılınmış ya 'nī sawçı.* 55r/1=003/173.

ZİYĀN (Ar.): zarar.

ziyān açıǵlı (Ar.+T.): *Ar. dārr.* zarara uğratan, istediǵine zarar veren, esma-yı hüsnadan: dārr.

TIEM 73: *Eger tegürse saña Taḥrı ziyān açıǵlı yoǵ anı meger ol.* 96v/7=006/017, 162v/5=010/107.

3.5.1.3.3.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fıilimsi Grupları

BAHŞİŞ (Far.): bağış, lütuf, ihsan.

bahşış kılğan (Far.+T.): *Ar. vahhāb. lütfeden.*

TİEM 73: *Bizke katıñdın rahmet sen haqıkat üze sen bahşış kılğan. 38v/6=003/008.*

RŪZİ (Far.): nimet, rızık.

rŭzı bérgen (Far.+T.): *Ar. rezzāk, rahmān. nimet veren, rızıklandırın, esma-yı hŭsnadan: rezzāk, rahmān.*

R.: *Tañrı atı birle rŭzı bérgen yarlıkağan. 37/83a1=51, 37/68a1=50, 31/17b1=19:44, 31/85b1=20:108, 33/55a1=34:39, 38/56b3=62:11.*

TİEM 73: *Ol İdi atı birle kim rŭzı bérgen yarlıkağan. 261r/7, 274v/4, 348v/8=041/002, 385v/9=051/058, 414v/8.*

rŭzı bérigli (Far.+T.): *Ar. rezzāk, rahmān. rızık veren, rızıklandırın, esma-yı hŭsnadan: rezzāk, rahmān.*

TİEM 73: *Törütgen siz bir uğan İdi atı birle bağırsağ kamuğ tınlıgka rŭzı bérigli mü minleri yarlıkağan. 1v/1=001, 1v/2=001/003, 2v/1=002, 405v/1=059/022, 409r/7=062/011.*

3.5.1.3.3.4. Türkçe + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fıilimsi Grupları

AZ: (EDPT, 1972, s.277; KB-Dizin, 1979, s.48-49; DLT-Dizin, 1986, s.56). az, sayıca ve miktarca az.

az ‘amelka ũküş cezā bérgen (T.+Ar.+T.): *Ar. şākir. şükredenlerin mŭkafatını veren, esma-yı hŭsnadan: şākir.*

R.: *Erür Tañrı az ‘amelka ũküş cezā bérgen bilgen. 26/100a3=4:147.*

az ta‘atka ũküş yanut bérgen (T.+Ar.+T.): *Ar. şekŭr. esma-yı hŭsnadan: şekŭr.*

R.: *Ol Tañrı örtgen az ta‘atka ũküş yanut bérgen. 36/18a2=42:23.*

TERK: (EDPT, 1972, s.542; KB-Dizin, 1979, s.438; DLT-Dizin, 1986, s.606). çabuk, tez.

terk hisāb kılğan (T.+Ar.+T.): *Ar. serī‘ü’l-hisāb. çabuk hesap gören.*

R.: *Ol Tañrı terk hisāb kılğan. 27/19a1=5:4, 35/32a1=40:17.*

3.5.1.3.3.5. Soğca + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

KEY (Soğ.) krş. keç: (EDPT, 1972, s.754; DLT-Dizin, 1986, s.309). çok.

key bilgen (Soğ. + T.): Ar. *‘alīm*. her şeyi bilen, esma-yı hüsnadan.

TIEM 73: *Taķı né kim ħarc kılsañız mālđın ħaķıķat üze Tañrı anı key bilgen.*
35v/3=002/273.

3.5.1.3.4. Tekrar Grupları

3.5.1.3.4.1. Türkçe Tekrar Grupları

KEÇÜRGEN: (EDPT, 1972, s.698; KB-Dizin, 1979, s.233; DLT-Dizin, 1986, s.291)

Ar. *‘afuvv, ħalīm*. affedici, çok affedici, yumuşak huylu, esma-yı hüsnadan: *‘afuvv, halīm*.

keçürgen örtgen: Ar. *‘afuvv*. affeden, bağışlayıcı, esma-yı hüsnadan: *afuvv*.

R.: *Eriür Tañrı keçürgen örtgen ulaşu yarlıķağan.* 26/66b1=4:99.

YARLIKAĞAN: Ar. *raĥīm/īn, raĥīm, raĥmān, ġafūr, ġaffār*. merhametli, bağışlayıcı, esma-yı hüsnadan: *rahīm, rahmān, gafūr, gaffār*.

yarlıķağan örtgen: Ar. *ġafūr*. esma-yı hüsnadan: *gafūr*.

R.: *İçi yarlıķağan örtgen.* 33/37b1=34:15.

3.5.1.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

ALLĀH (Ar.): Allah.

Allāh Tañrı (Ar.+T.): Allah, Tanrı.

R.: *Ol Allāh Tañrı bilür, ol kim kökler içinde ol kim yer içinde.* 37/66a3=49:16.

ĤAKĪM (Ar.): hikmet sahibi. esma-yı hüsnadan: *hakīm*.

ĥakīm bütün işlig (Ar.+T.): Ar *ĥakīm*. esma-yı hüsnadan: *hakīm*.

R.: *Bitigni indürmek ‘azġ ĥakīm Tañrıdın kim ‘azġ taķı bütün işlig turur.*
36/89a2=45:2.

3.5.1.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

BĀR (Far.): Tanrı.

Bār Hudāyā Tañrı (Far.+T.): Ar. *Allāh*. Allah(ım).

R.: *Ey Bār Hudāyā Tañrı, eger erse bu ol rast sēniġ üskünđin yaġturgıl biziġ üze taşlar.*
28/81a3=8:32.

3.5.2. Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar

3.5.2.1. Basit Kelimeler

YALAVAÇ / YALAWAÇ: (EDPT, 1972, s.921; KB-Dizin, 1979, s.517; DLT-Dizin, 1986, s.733) *Ar. mürsel/ün, nebî, resûl.* peygamber.

R.: *Va' de kıldı Tañrı, rāst aydı yalavaçlar.* 34/12a3=36:52, 32/6b1=28:7, 25/13b1=3:146, 36/70b1=43:80, 33/63b3=35:1.

TİEM 73: *Yana ıdtımız anlarda keğin Mūsā yalavaçnı biziñ belgülerimiz birle Fir'avnka anıñ bođunuña küç kıldılar añar.* 122r/4=007/103, 171r/7=011/096, 11r/9=002/092, 343v/3=040/023, 360r/4=043/046.

3.5.2.2. Türemiş Kelimeler

3.5.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

İDİLMİŞ: *Ar. mürsel/in, mürsel/ün.* peygamber, elçi.

R.: *Aydı: né ol işiñiz ey ıdılmışlar.* 30/27b2=15:57, 32/41b3=28:65.

TİEM 73: *Yalğanka tut(t)ı Nūh boğını ıdılmışlarını.* 270v/9=026/105, 271v/9=026/141, 272v/1=026/160, 272r/2=026/176.

ƘORƘITƘUƘI / ƘORƘUTƘUƘI: *Ar. inzār, münzîr/in, nezîr.* korkutucu, kötü sonuca karşı uyaran, uyarıcı, peygamber.

R.: *Yalavaçlar müjde bérgüçiler hem ƘorƘutƘuçılar.* 27/8a1=4:165, 27/33a3=5:19, 28/54b3=7:184, 36/45b3=43:23, 37/31a1=48:8,

SAWƘI: (EDPT, 1972, s.785; KB-Dizin, 1979, s.384; DLT-Dizin, 1986, s.499) *Ar. nebî.* elçi, peygamber.

R.: *Kirtgünüñler Tañrıka, yalavaçña, anasındın tuğa bitig bilmegli sawƘıka.* 28/35b3=7:158.

TİEM 73: *Yād Ƙalgıl bitig içinde İbrāhîmnüñ haberini. Çın ol erür köni sözlüg sawƘı.* 225r/8=019/041, 226r/6=019/056, 226r/4=019/054, 228v/7=020/009, 246v/4=022/052.

SAWƘILIƘ: *Ar. nübüvvet.* peygamberlik.

TİEM 73: *Anlar tururlar anlar bérdimiz anlarka bitigni tilek sürmek sawƘılıƘnı.* 103v/1=006/089.

YALAVAÇLIƘ: (KB-Dizin, 1979, s.517) *Ar. nübüvvet.* peygamberlik.

TİEM 73: *Bérdimiz ök Tañrı Ƙulı oğlanıña bitigni oñay söz yme yalavaçlıƘnı.* 316v/3=035/001, 366v/6=045/016, 290v/8=029/027, 399v/8=057/026.

YUMUŞÇI: (EDPT, 1972, s.939; KB-Dizin, 1979, s.558; DLT-Dizin, 1986, s.814).
elçi, peygamber, melek.

TİEM 73: *Ermes-miz kınağlılar bir ıdğınça yumuşçı. 207r/5=017/015.*

3.5.2.2.2. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

MÜJDEÇİ (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdeci.*

R.: *İdmadımız séni meger yığğan barça kişilerni, müjdeçi hem korkutğuçı, ançası bar üküş kişiler bilmezler. 33/46b2=34:28, 27/33a2=5:19, 27/33a3=5:19, 33/10a1=33:46.*

PEYGÂMBERLİK (Far.+T.): *Ar. nübüvvet. peygamberlik.*

R.: *Ya'küb oğlanlarıka bitig hem hikmet hem peygâamberlik rûzî bérdimiz. 36/96a2=45:16.*

TİEM 73: *Bolmadı yaratılmışka kim bérse aña Tañrı kitâbnı tağı hikmetni tağı peygâamberlikni. 45v/8=003/079.*

3.5.2.3. Kelime Grupları

3.5.2.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.2.3.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

PEYGÂMBER (Far.): peygamber.

peygâamber éwi boğnı (Far.+T.): *Ar. ehl-i beyt. ehl-i beyt.*

R.: *Tileyür Tañrı kiterse sizdin 'azâbnı, ey peygâamber éwi boğnı, arıtsa sizlerni. 33/3a1=33:33.*

3.5.2.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.2.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

BUĞDAY: (EDPT, 1972, s.312; KB-Dizin, 1979, s.113; DLT-Dizin, 1986, s.111).
buğday.

buğday eñlig: buğday benizli, Hz. Adem için metonimli kullanım.

TİEM 73: *Feriştelerke yükünler buğday eñligke yükündiler meger iblîs bolmadı yükünglilerdin. 113r/7=007/011.*

İDILMIŞ: *Ar. mürsel/în, mürsel/ün. peygamber, elçi.*

ıdılmış yalavaç: *Ar. mürsel/în, mürsel/ün, nebî. gönderilmiş peygamber.*

TİEM 73: *Ol Taḥrī belgüleri okıyurmiz anı sēniḡ üze kōnilik birle. sen ıdılmıḡ yalavaçlardın. 32r/3=002/252, 98r/8=006/034, 99v/1=006/048, 325r/9=037/037, 384v/9=051/031.*

TOLUN: (EDPT, 1972, s.501; KB-Dizin, 1979, s.459; DLT-Dizin, 1986, s.637). tam, mükemmel, ayın on dördü.

tolun ay: dolunay, Hz. Muhammed için.

TİEM 73: *Ay tolun ay muḡāmmēd. 228v/3=020/001.*

3.5.2.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RESŪL (Ar.): peygamber.

resŭl ya^ʿnī yalavaç (Ar.+T.): *Ar. resŭl. peygamber.*

R.: *Sizdin tutmadılar Taḥrīda aḡın, resŭl ya^ʿnī yalavaçıda aḡın. 29/12a1=9:16.*

3.5.2.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.2.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ÇIN: (EDPT, 1972, s.424; KB-Dizin, 1979, s.130-131; DLT-Dizin, 1986, s.149). doğru, gerçek.

çınlık kel-: hakkın gelmesi, elçi gelmesi, peygamberin gelmesi.

TİEM 73: *Çın erijlendürdüm bularnı taḡı atalarını ançağa tegi keldi anlarḡa çınlık yalavaç belgürtüḡli. 359r/3=043/029, 359r/3=043/030.*

çınlık keldür-: doğruyu getirmek.

TİEM 73: *Ol kim keldürdi çınlık ya^ʿnī muḡāmmēd yme çın tut(t)ı anı ya^ʿnī ebū bekr. 337v/8=039/033.*

KÜDEZMEK: koruma.

küdezmek bér-: koruyucu göndermek, peygamberler göndermek.

TİEM 73: *Küdezmek bérdimiz anların kim kertgündiler anlardın terlerini üküḡi anlardın yarlıḡdın çıḡıḡlılar. 399r/3=057/027.*

SAWÇI: (EDPT, 1972, s.785; KB-Dizin, 1979, s.384; DLT-Dizin, 1986, s.499) *Ar. nebī. elçi, peygamber, melek.*

sawçı kııl-: peygamber göndermek.

TİEM 73: *Ayḡı ʿīsā men Taḥrī kıılı men bérdi maḡa bitignı. Kııldı méni sawçı. 224v/5=019/030, 225v/9=019/049.*

3.5.2.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.2.3.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

MÜJDE (Far.): sevinç.

müjde bérgüçi (Far.+T.): *Ar. mübeşşir. müjdecî.*

R.: *Yalavaçlar müjde bérgüçiler hem kórkuţguçular. 27/8a1=4:165.*

müjde bérigli (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdeleyici.*

R.: *Müjde bérigli hem kórkuţguçı, yüz evürdi üküşleri olar eşitmezler. 35/73b1=41:4.*

TİEM 73: *Yalavaçlar müjde bérigliler taķı kórkuţuğlılar. 77v/5=004/165.*

3.5.2.3.5. Tekrar Grupları

3.5.2.3.5.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

MÜJDEÇİ (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjdecî.*

müjdeçi sewünçi (Far.+T.): *Ar. beşîr. müjde veren.*

R.: *Ermez men men meger kórkuţguçı müjdeçi sewünçi bitgen bođunķa. 28/58a1=7:188.*

3.5.3. Melekler ile İlgili Kavramlar

3.5.3.1. Basit Kelimeler

YALAVAÇ / YALAWAÇ: (EDPT, 1972, s.921; KB-Dizin, 1979, s.517; DLT-Dizin, 1986, s.733) *Ar. resûl. elçi, Cebrail.*

R.: *Aldımız bir awuç topraķ yalawaç izindin. 31/67a3=20:96.*

3.5.3.2. Türemiş Kelimeler

3.5.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

TETİGLİ: *Ar. mütelaķķî. tutan, yazıcı, kirâmen kâtibîn³ (insanların söz ve davranışlarını kaydeden melekler).*

TİEM 73: *Kaçan bitise ferişte ekki tetigliler sağdın soldın olturmuş tururlar. 382v/2=050/017.*

³ “Kur’an’da (...) Allah’ın insana şah damarından daha yakın olduğu, kişinin sağında ve solunda karşılıklı oturan iki meleğin (mütelakkî = alıcı) bulunduğu ve onun ağzından çıkan her sözü meleğin kaydettiği belirtilmektedir (Kâf 50/16-18)” (Üzüm, 2002, s.59).

TUTUĞLI: (DLT-Dizin, 1986, s.661) *Ar. mütelaqqî.* tutan, yazıcı, kirâmen kâtibîn⁴ (insanların söz ve davranışlarını kaydeden melekler).

R.: *Ançada tutar iki tutuğlı oñdın ya 'nî sağ soldın olduruğlı.* 37/73a3=50:17.

3.5.3.3. Kelime Grupları

3.5.3.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.3.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

KÖK: (EDPT, 1972, s.708-709; KB-Dizin, 1979, s.274-275; DLT-Dizin, 1986, s.356).
gök.

kök kükremeki: *Ar. mîkâ 'îl.* gök gürültüsü, bulutları sevkle görevli melek.

TİEM 73: *Arığlık ayur kök kükremeki anıñ öğdüsi birle ferîşteler anıñ kórkinçındın.*
184r/7=013/013.

3.5.3.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

CABRĀ 'ĪL / CEBRE 'ĪL (Ar.): Allah ile peygamberi arasında elçilik yapan melek.

cabrā 'îl/cebre 'îl üni (Ar.+T.): *Ar. şayhat.* cebrail'in çağırışı, çığlık, haykırış, korkutucu ses.

R.: *Ermez meger Cebre 'îl üni bir yolu, ançada olar öçmiş erdiler.* 34/2b2=36:29,
34/12b1=36:53, 34/51a3=38/15, 34/10b3=36:49.

TİEM 73: *Tut(t)ı anlarını Cabra 'îl üni könilik birle kıldımız anlarını kuruğ.*
250r/6=023/041, 321r/5=036/029.

İSRĀFĪL (Ar.): kıyametin kopacağını haber verecek olan melek. dört büyük melekten biri.

isrāfil üni (Ar.+T.): *Ar. zecret.* israfil sesi, korkunç ses, çığlık.

R.: *Anıñ üçün ol bir ün / İsrāfîl üni, ançada olar baqarlar.* 34/20b3=37:19.

TİEM 73: *Ol kün eşitürler isrāfîl ünini könilik birle ol turur çıkmak küni.*
383v/5=050/042.

3.5.3.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.3.3.2.1. Türkçe + Arapça + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ARİĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arığ cān ya‘nī cibril (T.+Ar.+Far.): *Ar. rūhu‘l-ḳuds.* cebrail.

R.: *Aygıl: indürdi anı Arığ Cān ya‘nī Cibril İdiñdin, könülikin bekütmeğ için anlarını kim kirtgündiler.* 30/86b1-2=16:102.

TİEM 73: *Aygıl indürdi anı arığ Cān ya‘nī Cabrā‘il İdiñdin kertü yaraşı bekütü için anlarını kim kertgündiler.* 203v/7=016/102, 10v/6=002/087, 32r/5=002/253, 94r/1=005/110.

3.5.3.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.3.3.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

FERİŞTE (Far.): melek.

ferište bol- (Far.+T.): melek olmak.

TİEM 73: *Nelük indürülmedi anıñ tapa bir ferişte bolsa anıñ birle ḳorḳut(t)acı.* 262v/8=025/007.

ferište indür- (Far.+T.): melek göndermek.

TİEM 73: *Aydılar eger tilese erdi İdimiz indürgey erdi bir ferişte biz anar kim idüldünüzlar anar tanığlılar.* 349v/6=041/014, 192v/6=015/008, 196r/2=016/002.

3.5.4. İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar

3.5.4.1. Abdest ile İlgili Kavramlar

3.5.4.1.1. Basit Kelimeler

YU-: (KB-Dizin, 1979, s.556; DLT-Dizin, 1986, s.806) *Ar. iğtisāl.* yıkamak, abdest almak, boy abdesti almak.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler ḳaçan ḳopsanızlar namāzḳa yuñuzlar yüzleriñizni eligleriñizni çigneñleriñizke tegi suw türtünler başlarıñızḳa adaḳlarıñızḳa ekki topuḳlarğa tegi.* 80v/5=005/006.

3.5.4.1.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.1.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ARIN-: (EDPT, 1972, s.235; KB-Dizin, 1979, s.23; DLT-Dizin, 1986, s.33) *Ar. tetahhur.* yıkanmak, boy abdesti almak.

R.: *Eger bolsa sizler cünüb, arınıqlar.* 27/21b1=5:6.

TİEM 73: *Ayturlar saña namâzsızlık içinde. Aygıl ol arıgsızlık turur.* 27r/6=002/222.

YUN-: (KB-Dizin, 1979, s.558-559; DLT-Dizin, 1986, s.814) *Ar. iğtisāl.* yıkanmak, abdest almak, boy abdesti almak.

R.: *Yoq cünübka meger yol keçigliler yungınçağa tegi.* 26/18b2=4:43.

3.5.4.1.3. Kelime Grupları

3.5.4.1.3.1. Birleşik Fiiller

3.5.4.1.3.1.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

BAŞLIĞ: başlı.

başlığın yun-: *Ar. gısl, iğtisāl.* boy abdesti almak, yıkanmak (dinen temizlenmek, cünüplükten kurtulmak).

TİEM 73: *Siler ap yunguda erken meger yolda keçigliler başlığın yungınça siler* 63v/8=004/043.

3.5.4.1.3.1.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

TEYEMMÜM (Ar.): teyemmüm, toprakla abdest alma.

teyemmüm kııl- (Ar.+T.): *Ar. teyemmüm.* teyemmüm etmek, toprakla abdest almak.

R.: *Bulmasa sizler suw teyemmüm kıılıqlar arıq topraqqa.* 26/19a3=4:43, 27/22a2=5:6.

3.5.4.2. Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar

3.5.4.2.1. Basit Kelimeler

ALKIŞ: (EDPT, 1972, s.137; KB-Dizin, 1979, s.18; DLT-Dizin, 1986, s.21) *Ar. selām.* alkış, dua, selam.

R.: *Alkış aymaq yarlıkağan İdidin.* 34/14a1=36:58.

TİEM 73: *Kigürülgey anlar kim ... mengü kalıglular anıı içinde İdileri destürı birle alkışları anıı içinde esenlik temek ol.* 190r/5=014/023, 153v/9=010/010, 149r/8=009/099, 308v/5=033/044, 323v/7=036/058.

3.5.4.2.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.2.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ÜNDE-: (KB-Dizin, 1979, s.506; DLT-Dizin, 1986, s.713) *Ar. du'ā.* dua etmek, niyaz etmek, yalvarmak, tapınmak.

R.: *Ol Tanrıka körklüg atlar, ündenler anıı birle.* 28/53a2=7:180, 31/19a2=19:48, 35/6a3=39:49, 35/65b3=40:74, 31/19a2=19:48.

3.5.4.2.3. Kelime Grupları

3.5.4.2.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.2.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

TESLİM (Ar.): teslim etme, verme.

teslīm du'ālar idisi (Ar.+Ar.+T.): *Ar. zū du'ā.* dua sahibi.

R.: *Kaçan tegse añar ésizlik uzun teslīm du'ālar idisi.* 31/77b3=41:51.

3.5.4.2.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.2.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ALKIŞ: (EDPT, 1972, s.137; KB-Dizin, 1979, s.18; DLT-Dizin, 1986, s.21) *Ar. selām.* alkış, dua, selam.

alkış bér-: *Ar. taḥiyyat.* dua etmek, esenlik dilemek.

R.: *Alkış bérmepleri ol kün kim körseler selām kılmak bolğay.* 33/9b1=33:44.

TİEM 73: *Alkış bérgil anlar üze.* 149v/7=009/103, 149v/8=009/103, 294r/8=030/017, 401v/1=058/008, 401v/1=058/008.

3.5.4.2.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

DU'Ā (Ar.): dua, niyaz.

du'ā icābet kııl- (Ar.+Ar.+T.): *Ar. isticābet.* duası kabul olmak.

TİEM 73: *Méniñ İdim yakın turur du'ā icābet kılığlı.* 168r/9=011/061.

du' ā kııl- (Ar.+T.): *Ar. du'ā.* dua etmek.

R.: *Ey cādū du'ā kılığlı bizke İdiñni, ol kim 'ahd kıldı séniñ üskünge.* 36/57b2=43:49.

TİEM 73: *Anda du'ā kıldı Zekerıyyā İdisiñe.* 41v/9=003/038, 72v/2=004/117, 72v/3=004/117, 155r/8=010/022, 223r/3=019/001,

Aydılar ay müsā du'ā kılu bérğil biziñ üçün İdinke. 123v/9=007/134.

du' ā müstecāb kııl- (Ar.+Ar.+T.): *Ar. isticābet.* duayı kabul etmek.

R.: *Ançada feryād tilediñiz İdiñizdin, müstecāb kıldı du'āni.* 28/68a3=8:9.

TİEM 73: *Ançada muñka feryād tige kıldıñızlar İdiñizlerke müstecāb kıldı du'āni silerke men yārī bérdeçi men silerke miñ ferıştelerdin uđalıñsu keligliler.* 132r/6=008/009.

3.5.4.2.3.2.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

DURŪD (Far.): *Ar. selām.* hayır, dua, kutlama, selam.

durūd ıđ- (Far.+T.): *Ar. şallū.* salavat getirmek.

R.: *Ol Tañrı hem ferışteleri durūd ıđurlar yalawaç üze, ey anlar kim bittiler, durūd ıđıñlar anıñ üze.* 33/19b1=33:56, 33/19b2=33:56.

SİPĀS (Far.): *Ar. şükr, ħamd.* dua etmek, şükretmek.

sipās bezerle- (Far.+T.): *Ar. şükr, ħamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Erür Tañrı sipās bezerlegli bilgen.* 75v/8=004/147.

sipās öte- (Far.+T.): *Ar. şükr, ħamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler yeñiz arıglardın ol kim rüzī kıldımız silerke. Sipās öteñler Tañrıka eger siler anar tapnur erseler.* 20r/2=002/172, 22r/1=002/185, 30v/3=002/243, 317v/9=035/012, 390r/9=054/035.

sipās ur- (Far.+T.): *Ar. şükr, ħamd.* şükretmek.

TİEM 73: *Sipās urur séniñ üzele boyun bérmişleri üçün.* 381v/1=049/017, 381v/1=049/017, 280r/3=028/005.

3.5.4.2.3.2.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ESİZ: (krş. isiz/issiz EDPT, 1972, s.253; KB-Dizin, 1979, s.160; krş. isiz DLT-Dizin, 1986, s.238). fena, kötü, haşarı.

esiz du‘ā kıl- (T.+Ar.+T.): şer, kötülük dilemek.

TIEM 73: *Eger terkletse erdi Tanrı kişilerke esiz du‘ā kılmaqları birle anlarka ewmekin icābet kılmış teg edgü du‘ā kılmaq.* 154r/1=010/011.

3.5.4.3. Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar

3.5.4.3.1. Basit Kelimeler

TEZGİN-: (KB-Dizin, 1979, s.440) Ar. *tavāf*. tavaf etmek, dönmek.

TIEM 73: *Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur. Kim uğrasa ewke yā tağı ziyāret kılsa yazuq yoq anıj üze kim tezginsse ol ekki tegre.* 18v/5=002/158.

3.5.4.3.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.3.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

TEZGİNİGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.440). tavaf eden, dönen.

TIEM 73: *Arığ tutuqlar ménim ewimni tegre tezginiqlilerke.* 15r/2=002/125.

3.5.4.3.3. Kelime Grupları

3.5.4.3.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.3.3.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

ḤAC (Ar.): kabeyi ziyaret etme, hac.

ḥac işleri (Ar.+T.): Ar. *ḥacc*. hac ibadeti.

TIEM 73: *Körgitgil biziñke ḥac işlerimizni bezerlegil biziñ üze.* 15r/8=002/128, 24r/5=002/200.

3.5.4.3.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.3.3.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ḤAC (Ar.): kabeyi ziyaret etme, hac.

ḥac̄iler kıl- (Ar.+T.): Ar. *ḥacc*. kabeyi ziyaret etmek.

TIEM 73: *Kıldınızlar mu ḥac̄ila<r> suw içgü ağırlıg mezigitni ābdān kılmaq ol kişi teg kim kertgüñdi Tanrıka keğinki künke katıglandı Tanrı yolu içinde.* 140v/2=009/019.

ḥac̄a bar- (Ar.+T.): hacca gitmek.

TİEM 73: *Aygül ol vaqtlar tep kişilerke haçka barguğa ermes edgülık kim kelse siler ewlerke arqalarındın yoq kim edgülık ol turur.* 22v/4=002/189.

İHRĀM (Ar.): hac için hazırlanan dikişsiz özel örtü.

ihrām tut- (Ar.+T.): *Ar. ihrām.* ihram tutmak.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler öldürmeñler awnı siler ihrām tutar erken.* 79r/9=005/01, 92r/2=005/095, 92r/7=005/096.

KA'BE: Kâbe, Mekke şehrindeki kutsal yapı.

ka'beni ağırlıg kıl- (Ar.+T.+T.): Kabe'yi kutsal tayin etmek.

TİEM 73: *Kıldı oq Tanrı Ka'beni ağırlıg ewni adaqın turğu kişilerke ağırlıg aynı boğuzlağı ertüt boğuzda asıngular.* 92r/8=005/097.

ka'beni kıble kıl- (Ar.+Ar.+T.): Kabe'yi kıble tayin etmek.

TİEM 73: *Kim qullarıña ka'beni kıble kılı yarlıqadı bağışlağı kim du'ānı müstecāb kılu yarlıqadı.* 187v/5=014.

ṬAVĀF (Ar.): tavaf.

ṭavāf kıl- (Ar.+T.): *Ar. ṭavāf.* tavaf etmek.

TİEM 73: *Kim erseni arıg tutğıl ewümni ṭavāf kılığlılarğa turuğlılarğa rükū' secde kılığlılarke.* 244v/2=022/026, 244v/6=022/029.

ZİYĀRET (Ar.): ziyaret, Kabe'yi ve Mekke'nin diğere kutsal yerlerini ziyaret etme, hac.

ziyāret kıl (Ar.+T.): *Ar. ḥacc.* haccetmek.

TİEM 73: *Kim uğrasa ewke yā tağı ziyāret kılsa yazuq yoq anıñ üze.* 18v/5=002/158.

3.5.4.4. Kulluk ile İlgili Kavramlar

3.5.4.4.1. Basit Kelimeler

BÜTÜN-: *Ar. 'ibādet.* ibadet etmek.

TİEM 73: *Ançada keldi anlarğa yalavaçlar öñdünlerindin azu arqalarındın bütünmeñler tep meger Tanrığa.* 349v/5=041/014.

OQI-: (EDPT, 1972, s.79; KB-Dizin, 1979, s.336-337; DLT-Dizin, 1986, s.430) *Ar. du'ā.* dua, dua etmek, tapmak, ibadet etmek, kıraat etmek.

R.: *Aygül: oqıñlar anlarını kim sézdıñiz Tanrıda adın.* 33/43a1=34:22, 30/76b2=16:86, 33/80b1=35:40, 35/52b3=40:49, 35/53b1=40:50.

oqımağda 31/5a1=19:4.

TİEM 73: *Sen eşit(t)ürümes sen ölüglerni takı eşit(t)ürümes sen üzlerke okımak kaçan yansalar séndin arka ewrügliler.* 298v/1=030/052, 344r/8=040/043, 426v/3=073/004, 237r/6=021/045, 279v/8=027/080.

ÖSEY: secde etmemek.

TİEM 73: *Qararıp közleri kelgey anlarka hõrluq çınok ündeyür erdiler secde kılmaqqa anlar ösey erdiler.* 419v/8=068/043.

TAP-: (EDPT, 1972, s.435; KB-Dizin, 1979, s.422; DLT-Dizin, 1986, s.573) *Ar. du 'ā, 'ibādet, imān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

R.: *Fermānlanmadılar meger kim tapsalar bir Taqrıka.* 29/23b1=9:31, 31/25b3=19:65, 36/64b1=43:64, 30/45b2=16:35, 37/66a1=49:15.

TİEM 73: *Tapıqlar Taqrıka ortak qatmanqlar.* 63r/2=004/036, 260v/3=024/055, 238v/4=021/051.

YÜK(Ü)N-: (EDPT, 1972, s.913; KB-Dizin, 1979, s.561; DLT-Dizin, 1986, s.823) *Ar. sucūd.* secde etmek.

R.: *Yükündiler ferısteler kamuqları yumqlar.* 30/22a3=15:30, 30/53b3=16:49, 30/23a2=15:33.

TİEM 73: *Yüküندی ferısteler kamuqları yumqları.* 193v/4=015/030, 199r/8=016/049, 210v/6=017/061, 275r/4=027/024, 265r/6=025/060.

3.5.4.4.2. Türemiş Kelimeler

3.5.4.4.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

TAP(I)N-/TAPIN- / TAP(U)N-/TAPUN-: (EDPT, 1972, s.441; KB-Dizin, 1979, s.423; DLT-Dizin, 1986, s.574) *Ar. du 'ā, 'ibādet, imān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

R.: *Tapıngıl maña hem adaqın kılğıl namāznı méniñ yādım üçün.* 31/39b2=20:14, 33/55b1=34:40, 34/87a2=39:14, 31/31b3=19:82, 36/56a2=43:45.

TİEM 73: *Ayğıl ... kim tapnur siler Taqrıda adın yoq kim tapnur men Taqrıka ol kim kötrür cānıqlarnı.* 162v/1=010/104, 225r/9=019/042, 124r/8=007/138, 405r/7=060/004, 449r/5=109/002, 88r/2=005/060,

tapunmaqım Taqrıka 187r/1=013/036.

3.5.4.4.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

SUNMAKLIK: Ar. *‘ibādet*. ibadet, kulluk etme.

R.: *Ol kim ol iki ara turur, tapğil anar, sergil anar sunmaqlıqka*. 31/26a1=19:65.

TAPĞU: Ar. *‘ibādet*. ibadet.

TİEM 73: *Eger erse erdimiz sizlerniñ tapğunuzlardın osanuqlar*. 156r/8=010/029.

TAPUĞ: (krş. *tapığ* EDPT, 1972, s.437; KB-Dizin, 1979, s.424-425; DLT-Dizin, 1986, s.575) Ar. *‘ibādet*. ibadet, hizmet.

R.: *Anlar kim İdiñ üskinde uluğsıgılk kılmazlar anıñ tapuğdın*. 28/63b3=7:206.

TİEM 73: *Bardı gürühtar anlardın barıñlar serniñler İdiñizler tapuğña çın bu nerse ol kergetür*. 330v/5=038/006, 368r/6=046/006.

YÜKNÜ: Ar. *sācid / succād*. secde ederek, secde edenler olarak.

R.: *Tüşerler yüknü hem yığlayu*. 31/23a1=19:58, 28/38b3=7:161.

TİEM 73: *Kiringler kapuğka yüknü ya ‘nī kötğılık kılu*. 7r/9=002/058, 76v/2=004/154, 127v/1=007/161, 266v/1=025/064, 331v/8=038/024.

YÜKNÜGLİ: Ar. *sācid/īn*. secde eden, sacid.

R.: *Tüşünler anar yüknügliler*. 30/22a2=15:29, 30/22b2=15:31, 30/23a1=15:32, 28/9a2=7:120.

TİEM 73: *Kaçan aydı yūsuf yalavaç atasıña ay atam men körer men on bir yulduznu taķı künni taķı aynı körer men anlarını maña yüknügliler*. 173v/3=012/004, 123r/1=007/120, 181v/5=012/100, 273r/7=026/219, 378r/5=048/029.

3.5.4.4.3. Kelime Grupları

3.5.4.4.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.4.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

TAPUĞ: (krş. *tapığ* EDPT, 1972, s. 437; KB-Dizin, 1979, s.424; DLT-Dizin, 1986, s.575) Ar. *‘ibādet*. ibadet, hizmet.

tapuğ yol: hizmet yolu.

TİEM 73: *İdimize idğil anlar içinde bir yalavaç anlardın okısun anlar üze nişānlarıñnu öğretse anlarķa bitigni tapuğ yolın bilmek arıtsun olarnı*. 15v/1=002/129.

3.5.4.4.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.4.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

TAP-: (EDPT, 1972, s.435; KB-Dizin, 1979, s.422; DLT-Dizin, 1986, s.573) *Ar. du ʿā, ʿibādet. īmān.* tapmak, ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek.

tapmış künçuy: *Ar. mü ʾminet, / mü ʾmināt.* inançlı kadın.

R.: *Ey peygāber, kaçā[n] kelseler saña tapmış künçuyar beyʿet kılsalar sēniñ birle ortaķ katmaķları üze...* 38/37a3=60:12.

tapunğan ... künçuy: *Ar. ʿābidet / ʿābidāt.* ibadet eden kadın.

R.: *Tegşürgey anar cüfiler yaķşı sizdin ... namāz kılğanlar, tevbe kılğanlar, tapunğanlar, rüze tutğanlar, yüzi açuķ künçuyar.* 38/92a1=66:5.

tapnuĝlı/tapnur er-: *Ar. ʿibādet.* tapan, ibadet eden olmak.

R.: *Ermediler bizke tapnuĝlılar.* 32/41a1=28:63.

TİEM 73: *Sēniñ tapa ol kim bizke tapnur erdiler.* 285r/9=028/063.

3.5.4.4.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ʿİBĀDET (Ar.): ibadet.

ʿibādet kılĝu yer (Ar.+T.+T.): *Ar. miħrāb.* ibadet edilen yer.

R.: *Çıķtı öz boğnu üze ʿibādet kılĝu yerdin, işāret kıldı olarķa.* 31/7a3=19:11.

3.5.4.4.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.4.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

TAPUĝ: (krş. *tapıĝ* EDPT, 1972, s.437; KB-Dizin, 1979, s.424; DLT-Dizin, 1986, s.575) *Ar. ʿibādet.* ibadet, hizmet.

tapuĝ kıl-: hizmet etmek.

TİEM 73: *Anlar kim füsüs tutarlar ʿayb kılurlar artuķ tapuĝ kılğanlarını kertgünüĝlilerdin şadaķalar içinde.* 147r/7=009/079, 173r/5=011/123, 227v/7=019/082, 240r/2=021/092.

3.5.4.4.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

SECDE (Ar.): secde, secde etme.

secde bas- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek, secdeye kapanmak.

TİEM 73: *Kaçan yâd kılsalar anıñ birle basarlar secde kılığular tesbîh kılar erdi İdileri ögdüsi birle anlar uluğsıgıñ kılmañlar.* 302r/3=032/015.

secde kııl- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek, secdeye kapanmak.

R.: *Ançada aydımız: feriştelerge: secde kılıñ Ādemka, secde kıldılar meger mel'ün unamadı.* 31/88b1=20:116, 31/88b1=20:116, 26/69a2=4:102, 34/72b2=38:73, 34/73b1=34:75.

TİEM 73: *Ay Meryem tã'at kılığul İdiñke tağı secde kılığul.* 41v/9=003/043, 49r/4=003/113, 70v/7=004/102, 275r/6=027/025, 333r/6=038/073,

secde kılu 335v/9=039/009.

SÜCŪD (Ar.): secde etmek.

sücūd kııl- (Ar.+T.): *Ar. sucūd.* secde etmek.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler rukū' kılıñlar sücūd kılıñlar tapnuñlar İdiñizlerke.* 248v/4=022/077.

ṬĀ'AT (Ar.): itaat, ibadet.

ṭā'at kııl- (Ar.+T.): *Ar. 'ibādet.* itaat ve ibadet etmek.

TİEM 73: *Ay Meryem tã'at kılığul İdiñke tağı secde kılığul tağı rukū' kılığul rukū' kılığanlar birle.* 41v/9=003/043, 39v/4=003/017, 14r/2=002/115.

TESBĪH (Ar.): Tanrıyı eksik sıfatlarından tenzih etme, ululama.

tesbîh ay- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* tesbih etmek.

R.: *Körgey sen feriştelerni kapsap anlar 'arş yöresinde tesbîh ayurlar idileriñe.* 35/22a1=39:75, 38/16b2=59:1, 37/80a3=50:39.

tesbîh ayt- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* tenzih etmek, ululamak.

R.: *Bütünlükün anlar kim İdiñ üskinde uluğsıgıñ kılmañlar ... tesbîh ayturlar.* 28/63b3=7:206, *tesbîh aytığulardın.* 34/38b3=37:143.

tesbîh kııl- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh, te v'ib.* tesbih etmek, "süphanallah" demek.

R.: *Ey tağlar tesbîh kılıñla anıñ birle ey kuşlar.* 33/33b2=34:10, 34/52b1=38:18, 35/55b2=40:55, 37/80b3=50:40, 31/43a3=20:33.

TİEM 73: *Ançağ tesbîh kılalım séni üküş. Tağı yâd kılalım séni üküş. Sen erür sen bizni körügli.* 229v/3=020/033, 235r/2=020/130, 236v/4=021/020, 440r/5=087/001, 449r/9=110/003.

3.5.4.4.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.4.3.4.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

SECDE (Ar.): secde, secde etme.

secde kılğılı (Ar.+T.): secde eden

R.: *Kemşildiler cādūlar secde kılğılılar.* 31/55b2=20:70, 37/48b2=48:29, 34/72b2=38:72, 34/84a3=39:9.

TİEM 73: *Arıglıg birle yād kılgıl İdiñ ögdüsi birle bolğıl secde kılgıllardın.* 195v/7=015/098, 150v/8=009/112, 226v/1=019/058, 244v/2=022/026, 378r/5=048/029.

3.5.4.4.3.5. Tekrar Grupları

3.5.4.4.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları

TAPIN- TAP-: Ar. *‘ibādet.* tapmak, tapınmak.

R.: *Eger tilese Tanrı tapınmağay tapmağay erdimiz anda adın hıç nerseni biz.* 30/45b2=16:35.

3.5.4.5. Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar

3.5.4.5.1. Türemiş Kelimeler

3.5.4.5.1.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ATAN-: (EDPT, 1972, s.61) Ar. *ḳurbān, taḳrīb.* adanmak, kurban etmek.

TİEM 73: *Bütünlükün ḥarām kıldı siler üze ölügseni ḳannı toñuz etini yme anı kim atandı Tanrıda adınkı butlarka* 204v/7=016/115.

3.5.4.5.1.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

BOĞUZLAĞU: Ar. *zibḥ.* kurban.

R.: *Yuluğ bérdimiz añar uluğ boğuzlağı.* 34/31b3=37:107.

TİEM 73: *Boğuzlağı boğzınga nişān asılmış ap uğrağlılar ağırlıg ewke tilerler artuḳlukñı.* 79v/2=005/002, 92r/8=005/097, 92r/3=005/095.

ERTÜT: (EDPT, 1972, s.204). Ar. *hedy.* sevkedilen (kurban için) hediye.

TİEM 73: *Ḳıldı oḳ Tanrı Ka‘be’ni ağırlıg ewni adaḳın turğı kişilerke ağırlıg aynı boğuzlağı ertüt boğuzda asıñgular.* 92r/8=005/097, 92r/3=005/095.

İDUK: (KB-Dizin, 1979, s.182) *Ar. hedy.* kutlu, sahibinin yaptığı adak için saklanarak, yünü kırılmayan, sütü sağılmayan, yük vurulmayarak başı boş bırakılıp salıverilen hayvan.

TIEM 73: *Qılmadı Taqrı bir qulakı telinmişdin ap yme ıduq ıdmışlardın ap yme ulaşıklık ap yme arkası sınmış.* 92v/9=005/103.

3.5.4.5.2. Kelime Grupları

3.5.4.5.2.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.5.2.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

QURBĀN (Ar.): kurban.

qurbān qılgu yer (Ar.+T.): kurban edilecek yer.

TIEM 73: *Tegme gürüh ümmetqa kıldımız qurbān qılgu yer yād qılsunlar teyü Taqrı atını.* 244r/4=022/034.

3.5.4.5.2.1.2. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

İD-: (EDPT, 1972, s.37; KB-Dizin, 1979, s.181-182; DLT-Dizin, 1986, s.214). göndermek.

ıdgu qurban (T.+Ar.): *Ar. hedy.* kurbanlık hayvan.

TIEM 73: *Tükel kıluqlar hacnı ziyāretni Taqrıqa. Eger yığılsa siler negü kim āsān kelse ıdgu qurbāndın.* 23r/9=002/196, 23r/9=002/196, 23v/3=002/196.

3.5.4.5.2.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.5.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

QAN: (EDPT, 1972, s.629; KB-Dizin, 1979, s.220; DLT-Dizin, 1986, s.259-260). kan.

qan tök-: *Ar. qurbān.* kurban kesmek.

TIEM 73: *Tegme gürühqa kıldımız qan tökmek ya'nī qurbān qılmaq anlar qurbān qılurlar anı.* 247v/7=022/067.

TAFNAĞU: kurban.

tafnağı tapuğ qıl-: *Ar. qurbān, taqrīb.* kurban sunmak.

TIEM 73: *Oqıgıl anlar üze ādem yalavaçnıñ ekki oğlanı sawı kertülüğ birle ançada tafnağı tapuğ kıldılar tafnağı tapuğ bezerlendi olarda birisindin bezerlenmedi taqı birindin.* 83v/4=005/027.

3.5.4.5.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

FEDĀ (Ar.): feda, gözden çıkarmak.

fedā bér- (Ar.+T.): Ar. *ḵurbān, taḵrīb*. feda, gözden çıkarmak, uğruna vermek, kurban etmek.

TİEM 73: *Fedā bérdimiz aḡar bir uluḡ ḵoçni*. 327r/7=037/107.

ḴURBĀN (Ar.): kurban.

ḵurbān ḵıl- (Ar.+T.): Ar. *taḵrīb*. kurban etmek.

R.: *Ançada ḵurbān ḵıldılar, ḵurbān ḵılmaḡ, pezīrlendiler ikide birindin*. 27/37b3=5:27, 27/37b3=5:27.

TİEM 73: *Tegme gürūhḡa ḵıldımız ḡan tōkmeḡ ya'nī ḵurbān ḵılmaḡ anlar ḵurbān ḵılurlar anı tartıḡmaslar séniḡ birle iş içinde du'ā ḵılḡıl İdiḡke*. 247v/7=022/067, 247v/7=022/067, 327r/4=037/102, 449r/2=108/002.

3.5.4.6. Namaz ile İlgili Kavramlar

3.5.4.6.1. Basit Kelimeler

ḴOP-: (EDPT, 1972, s.580; KB-Dizin, 1979, s.270-271; DLT-Dizin, 1986, s.345) Ar. *ḵıyām*. kıyam etmek.

R.: *Ḵaçan ḵopsalar namāzḡa ḵoparlar kāhillıḡın*. 26/97a2=4:142, 26/97a3=4:142, 27/20b3=5:6.

TİEM 73: *Küdeziḡler namāzlar üze ya'nī küin orta namāzı ḵopuḡlar Taḡrıḡa yarlıḡ turuḡlılar*. 30r/3=002/238, 75r/9=004/142.

3.5.4.6.2. Kelime Grupları

3.5.4.6.2.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.6.2.1.1. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÜN: (EDPT, 1972, s.725; KB-Dizin, 1979, s.300-301; DLT-Dizin, 1986, s.397-398). gün, gündüz, güneş.

kün orta namāzı (T.+T.+Far.): Ar. *'aḡr*. ikinci namazı.

TİEM 73: *Küdeziḡler namāzlar üze ya'nī küin orta namāzı ḵopuḡlar Taḡrıḡa yarlıḡ turuḡlılar*. 30r/3=002/238, 295v/1=030/018.

3.5.4.6.2.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.6.2.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

ağanın turđan eren: *Ar. k̄ānit/īn.* Allah'a itaat eden erkek.

R.: *Kirtgünmiş erenler kirtgünmiş kuñcuylar, ağanın turđan erenler ağanın turđan tişiler.* 33/3b3=33:35.

ağanın turđan tişi: *Ar. k̄ānitet / k̄ānitāt.* Allah'a itaat eden kadın.

R.: *Kirtgünmiş erenler kirtgünmiş kuñcuylar, ağanın turđan erenler ağanın turđan tişiler.* 33/3b3=33:35.

3.5.4.6.2.2.2. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz kılđan ... kuñcuy (Far.+T.+T.): *kanitet / k̄ānitāt.* namaz kılan kadın.

R.: *Tegşürgey ağar cüftler yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgenler, namāz kılđanlar.* 38/91b3=66:5.

namāz kılđu yer (Far.+T.+T.): *Ar. muřallā.* namaz kılacak yer.

TİEM 73: *Đorkuñsız tutuğlar İbrāhīm turđu yerde namāz kılđu yer.* 15r/1=002/125.

3.5.4.6.2.2.3. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

BÉŞ: (EDPT, 1972, s.376; KB-Dizin, 1979, s.93; DLT-Dizin, 1986, s.86). beş.

béř namāz (T.+Far.): *Ar. řālihāt.* beş vakit namaz.

R.: *Körklüg bākiler ya'ni béř namāz eğgürek İğiğ üskinde yanutın hem eğgürek asığdın.* 31/30a3=19:76.

3.5.4.6.2.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.6.2.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

ağanın kıl-: *Ar. ikāmet, kıyām.* namazı tam erkānı ile yerine getirmek, namazı dosdoğru kılmak, ayakta kılmak (namaz).

R.: *Anlar kim ağanın kılurlar namāzını.* 28/65b1=8:3, 29/51a3=9:71, 33/75a2=35:29, 27/26b1=5:12, 29/8b2=9:11.

TIEM 73: *Anlar kim kertgünürler örtüglügke taqı ağaqın kılurlar namāznu andın kim rüzī bérdimiz anlarqa.* 2v/3=002/003, 81v/4=005/012, 128r/9=007/170, 258v/8=024/037, 356v/8=042/038.

ağaqın tur-: *Ar. ikāmet, kıyām.* ayakta (namaz) kılmak.

TIEM 73: *Ağaqın turmağıl anıı içinde hergız. Bir mezgıt kim uruldı sağnuqluğ üze ilki kündin sezārađ ağaqın turmağıı.* 150r/6=009/108, 150r7=009/108, 147v/9=009/084, 266v/1=025/064, 335v/9=039/009.

ağaqın tut-: *Ar. ikāmet.* (namazda) ayakta durmak, ayakta (namaz) kılmak.

R.: *Tevbe bérdi Taıırı sizlerke ağaqın tutuırlar namāznu.* 38/9a3=58:13.

TIEM 73: *Eger yansalar ağaqın tutsa namāznu bérseles zekātıı kağasııızlar turur dñ içinde.* 139v/4=009/011, 70v/6=004/102, 140r/9=009/018, 426r/9=073/020, 446r/4=098/005.

EKKİ: (krş. *iki/ikki, ékki* EDPT, 1972, s.100-101; krş. *iki* KB-Dizin, 1979, s.190-191; krş. *iki/ikki* DLT-Dizin, 1986, s.228, 229). sayı adı, iki.

ekki kat bolup tur-: namaz kılmak.

TIEM 73: *Anlar kim ağaqın tutarlar namāznu bérürler zekātıı anlar ekki kat bolup turuğlılar.* 87v/2=005/055.

ODAĞ: (krş. *oğuğ* EDPT, 1972, s.47; krş. *oğuğ* KB-Dizin, 1979, s.333). uyanık.

ođađ tur-: *Ar. hucūd.* uyanık olmak, teheccüd namazına kalkmak.

TIEM 73: *Tündin ođađ turğıl aıar artuğluğ saıa bolğay kim qoparğay séni idıı orun ögdülmış orunda.* 212r/3=017/079.

TÜN: (EDPT, 1972, s.513; KB-Dizin, 1979, s.478-479; DLT-Dizin, 1986, s.670). gece.

tün yođur-: *Ar. hucūd.* geceleyin ibadet etmek.

TIEM 73: *Azu ol mu kim ağaqın turuğlı tün yoğru secde kılı ağaqın turu qorqa kedııki sarāydın.* 335v/9=039/009.

3.5.4.6.2.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

RU/ÜKÜ^ç (Ar.): rüku, namazda öne doğru eğilme.

ru/ükü^ç kıl- (Ar.+T.): *Ar. rāki^ç.* namazda öne doğru eğilmek, secde etmek.

R.: *Yarlıkatu tiledi İğisidin tüşti rükü^ç kılı yandı Taıırıqa.* 34/56a1=38:24.

ru/ükü^ç tur- (Ar.+T.): *Ar. rāki^ç.* namazda öne doğru eğilmek.

TİEM 73: *Arıĝ tutĝıl ewümnı tavāf kılıĝlılarķa turuĝlılarķa rükü‘ secde kılıĝlılarķa.* 244v/2=022/026.

TESBİH (Ar.): Tanrıyı eksik sıfatlarından tenzih etme, ululama.

tesbîh kıl- (Ar.+T.): *Ar. tesbîh.* namaz kılmak.

R.: *Çıktı öz boğnu üze ‘ibādet kılıĝı yerdin, işāret kıldı olarķa kim tesbîh kılıĝlar tēp erte hem kéçe.* 31/7b1=19:11.

TİEM 73: *Çıktı öz boğunu üze şavma‘adın ya‘nī tokışĝu yerdin imledi anlarķa kim tesbîh kılıĝlar erte taķı kéçe.* 223v/4=019/011.

3.5.4.6.2.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

Bİ-NAMĀZ (Far.): beynamaz, namaz kılmayan.

bī-namāz bol- (Far.+T.): *Ar. hayz, maḥiż.* (kadınlar için) dini vecibeleri yerine getiremeyecek durumda olmak, adet görmek.

R.: *Ol uraĝutlar bī-namāz bolmazlar yüklüĝ uraĝutlar.* 38/80b1=65:4, 38/80a1=65:4.

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz kıl- (Far.+T.): *Ar. yuşallī.* namaz kılmak.

R.: *Bir ĝürüh kim namāz kılmadılar taķı namāz kılsunlar.* 26/69b1=4:102, 26/71a2=4:103, 29/60a2=9:84, 26/71a2=4:103.

TİEM 73: *Kelsün taķı bir ĝürüh adın namāz kılmadılar namāz kılsunlar séniĝ birle alsunlar yışıķlarını.* 70v/8=004/102, 41v/1=003/039, 41v/6=003/041, 449v/8=107/004, 449r/2=108/002.

namāzlar üze küdez- (Far.+T.+T.): *Ar. yuşallī.* namaz kılmak.

TİEM 73: *Küdeziĝler namāzlar üze ya‘nī kün orta namāzı ĝopunlar Taḥriķa yarlıĝ turuĝlılar.* 30r/3=002/238, 248r/7=023/009, 422v/9=070/034.

namāznu adaķın kıl- (Far.+T.+T.): *Ar. iķāmet, kıyām.* namazı dosdoĝru kılmak.

R.: *Ayıldı olarķa: yıĝınlar eligleriĝizni hem adaķın kılıĝlar namāznu hem bérinler zekātnı.* 26/45a1=4:77, 26/68b3=4:102, 26/71b2=4:103, 27/26b2=5:12, 36/26a2=42:38, 38/9a3=58:13.

TİEM 73: *Anlar kim kertĝünürler örtüĝlüĝke taķı adaķın kılurlar namāznu andın kim rüzī bérdimiz anlarķa.* 2v/3=002/003, 6r/5=002/043, 13r/9=002/110, 245v/9=022/041, 356v/8=042/038,

namāzı adanın kılmak 258v/8=024/037.

namāzı adanın tut- (Far.+T.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak.

TIEM 73: *Ewrülse siler adanın tutunlar namāzı kim namāz erür mü minler üze bitilmiş vakt urulmuş.* 71r/5=004/103, 10r/4=002/083, 67r/8=004/077, 426r/6=073/020, 446r/4=098/005.

namāzı peyveste kııl- (Far.+Far.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak.

TIEM 73: *Taķı peyveste kıldılar namāzı taķı bērdiler zekātı.* 36r/2=002/277.

namāzı öte- (Far.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılmak, namaz borcunu ödemek.

TIEM 73: *Kačan ötese siler namāzı yād kıluķ Taķrı adanın tururda oltururda yanlarıñız üze.* 71r/4=004/103, 409r/4=062/010.

namāz yığ / namāzdın yığ- (Far.+T.): namazdan engellenmek.

TIEM 73: *kim tiler yek ... oynagu oyunlar içinde yığar silerni Taķrı yādındın namāzdın.* 91v/3=005/091,

namāz yığar 291r/9=029/045.

namāzı žāyi^ç kııl- (Far.+Ar.+T.): namazı terketmek.

TIEM 73: *Žāyi^ç kıldılar namāzı uķu bardılar ārzūlarķa terk bolģay kim körgeyler ğayy tamusıñ.* 226v/1=019/059.

3.5.4.6.2.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.6.2.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

AĞAĞ: (EDPT, 1972, s.45; KB-Dizin, 1979, s.4-5; DLT-Dizin, 1986, s.5, 54). ayak.

adağın kıılığı: *Ar. muķām/īn, kavvām/īn.* (namaz) kılan, eda eden.

R.: *Adağın kıılığlılar namāzı, bērgenler zekātı.* 27/5b3=4:162, 26/91a3=4:135, 27/23b3=5:8.

adağın turđan: *Ar. ķānit.* namaz kılan.

R.: *Kim ol adağın turđan tün vaktlerinde secde kıılığlı.* 34/84a3=39:9.

adağın turuğlı: *Ar. ikāmet, kıyām.* (namazda) ayakta duran.

TIEM 73: *Azu ol mu kim adağın turuğlı tün yoğru secde kılu adağın turu ķorķa keğinki sarāydın.* 335v/9=039/009.

adağın tutuğlı: *Ar. ikāmet, kıyām.* (namazda) ayakta duran, ayakta (namaz) kılan.

TİEM 73: *Ağağın tutuğlılar namāznı bėriñler zekātnı kertgėnügliler Tañrıқа keğinki künke.* 77r/8=004/162, 191v/2=014/040.

3.5.4.6.2.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RU/ÜKŪ' (Ar.): ruku, namazda öne doğru eğilme.

ru/ükü' kılğan (Ar.+T.): *Ar. rāki'.* namazda öne doğru eğilen, secde eden.

R.: *Rükü' kılğanlar, secde kılığlılar...* 37/48b2=48:29.

TİEM 73: *Ay Meryem řā'at kılğıl İđiñke tağı secde kılğıl tağı rukū' kılğıl rukū' kılğanlar birle.* 41v/9=003/043, 41v/9=003/043, 248v/4=022/077, 432r/4=077/048.

ru/ükü' kılığlı (Ar.+T.): *Ar. rāki'.* namazda öne doğru eğilen, secden eden.

TİEM 73: *Tevbe kılığlılar tapunuğlılar ... rukū' kılığlılar secde kılığlılar...* 150v/8=009/112.

3.5.4.6.2.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāznı ağağın kılığlı (Far.+T.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namazı dosdoğru kılan.

R.: *Ağağın kılığlılar namāznı, bėrgenler zekātnı hem bitgenler Tañrıқа.* 27/5b3=4:162.

TİEM 73: *Kim tegse anlarқа ağağın kılığlılar namāznı anıñdın kim rüzī kıldımız anlarқа yetürürler.* 244r/7=022/035.

namāznı ağağın tutuğlı (Far.+T.+T.): *Ar. ikāmet, kıyām.* namaz kılan.

TİEM 73: *Ağağın tutuğlılar namāznı bėriñler zekātnı kertgėnügliler Tañrıқа keğinki künke.* 77r/8=004/162.

3.5.4.6.2.4.4. Farsça + Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

NAMĀZ (Far.): namaz.

namāz tesbīh kılığlı (Far.+Ar.+T.): *Ar. müsebbih/ün.* tesbih eden.

R.: *Biz şaf kılığlılar-miz, biz namāz tesbīh kılığlılar-miz.* 34/43a3=37:166.

3.5.4.7. Oruç ile İlgili Kavramlar

3.5.4.7.1. Kelime Grupları

3.5.4.7.1.1. İsim Tamlamaları

3.5.4.7.1.1.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tūni (Far.+T.): oruç gecesi.

TIEM 73: *Helāl kılındı silerke tegme rūze tūni k̄awuṣmaḳ uraġutlarıñızka anlar keđim ol silerke keđim anlar̄ka. 22r/3=002/187.*

3.5.4.7.1.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.7.1.2.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tutġan eren: *Ar. ṣā ĩm/ĩn.* oruç tutan erkek.

R.: *Rūze tutġan erenler, rūze tutġan tiṣiler... 33/4b2=33:35.*

rūze tutġan k̄unçuy: *Ar. ṣā ĩme t / ṣā ĩmāt.* oruç tutan kadın.

R.: *Tegṣürgey añar cüftler yahşı sizdin boyun suġanlar ... rūze tutġanlar, yüzi açuġ k̄unçuylar hem kızlar. 38/92a1=66:5.*

rūze tutġan tiṣi: *Ar. ṣā ĩme t / ṣā ĩmāt.* oruç tutan kadın.

R.: *Rūze tutġan erenler, rūze tutġan tiṣiler... 33/4b2=33:35.*

3.5.4.7.1.3. Birleşik Fiiller

3.5.4.7.1.3.1. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tut- (Far.+T.): *Ar. ṣiyām.* oruç tutmak.

R.: *Tegṣürgey añar cüftler yahşı sizdin boyun suġanlar ... rūze tutġanlar, yüzi açuġ k̄unçuylar hem kızlar. 38/92a1=66:5,*

iki ay tutaṣı rūze tutmaḳ. 36/60b1=4:92.

TIEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler bitildi vācīb kıldı siler ūze rūze tutmaḳ. 21r/9=002/183, 21v/4=002/184, 21v/5=002/185, 91r/6=005/089, 92r/4=005/095.*

3.5.4.7.1.4. Fiilimsi Grupları

3.5.4.7.1.4.1. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RŪZE (Far.): oruç.

rūze tutuğlı (Far.+T.): Ar. *ṣā'im/īn*. oruç tutan.

TİEM 73: *rūze tutuğlılar rukū^c kılığlılar secde kılığlılar...* 150v/7=009/112, 307v/6=033/035, 400v/8=058/004, 414r/9=066/005.

3.5.4.8. Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar

3.5.4.8.1. Kelime Grupları

3.5.4.8.1.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.4.8.1.1.1. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bérgen eren (Ar.+T.+T.): Ar. *mutaşaddık/īn*. sadaka veren erkek.

R.: *Şadağa bérgen erenler, şadağa bérgen tişiler.* 33/4b1=33:35.

şadağa bérgen tişi (Ar.+T.+T.): Ar. *mutaşaddıka t / mutaşaddıkāt*. sadaka veren kadın.

R.: *Şadağa bérgen erenler, şadağa bérgen tişiler.* 33/4b2=33:35.

3.5.4.8.1.2. Birleşik Fiiller

3.5.4.8.1.2.1. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bér- (Ar.+T.): Ar. *taşadduk*. sadaka vermek, bağışta bulunmak.

R.: *Şadağa bérgey erdim bolğay erdim edğülerdin.* 38/64b1=63:10, 29/54b3=9:75.

şadağa kıl- (Ar.+T.): Ar. *taşadduk*. sadaka vermek, bağışta bulunmak.

R.: *Kim kim öldürse mü minni haṭān ... diyet ısparlanmış boḍnıka meger kim şadağa kılsalar.* 26/59a2=4:92, 30/8a3=12:88.

TİEM 73: *Taḳı kim şadağa kılsañız yahşırak sizke eger bilür erseñiz.* 36r/7=002/280.

şadağalarını artur- (Ar.+T.): sadakaları bereketlendirmek.

TİEM 73: *Berekātını kiterür Tanrı ribāniñ taḳı arturur şadağalarını.* 36r/1=002/276.

ZEKĀT (Ar.): zekat, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması.

zekāt al- (Ar.+T.): zekat almak, sadaka almak.

TIEM 73: *Algıl anlarnıñ mällarındın zekāt.* 149v/7=009/103, 149v/9=009/104.

zekāt bér- (Ar.+T.): Ar. *tezekkī*. zekat vermek, sadaka vermek.

R.: *Anlar kim bérmezler zekātnı mällarındın, olar āhiretka olar kāfirle.* 35/75a3=41:7, 28/33a2=7:156, 26/45a1=4:77, 33/2b2=33:33, 38/9b1=58:13.

TIEM 73: *Ağağın kılıñlar namāznu bérinler zekātnı.* 6r/5=002/043, 10r/4=002/083, 13r/9=002/110, 426r/9=073/020, 446r/4=098/005.

zekāt öte- (Ar.+T.): Ar. *tezekkī*. zekat vermek.

TIEM 73: *Anlar kim ötemesler zekātnı anlar keğinki künke anlar tanığlılar.* 348r/4=041/007.

3.5.4.8.1.2.2. Sanskritçe İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

MUYANLIK (Sans.): (EDPT, 1972, s.773; KB-Dizin, 1979, s.322; DLT-Dizin, 1986, s.416). hayrat, imarethane.

muyanlık bağısla- (Sans.+T.): Ar. *taşadduk*. hayrat, sadaka vermek.

TIEM 73: *Kan ısparlanmış kişilerine meger muyanlık bağıslasa siler.* 69r/9=004/092.

muyanlık kıl- (Sans.+T.): Ar. *taşadduk*. sadaka vermek.

TIEM 73: *Yana kim muyanlık kılsa anıñ birle ol yazuk yünülmeki ol anar.* 86r/2=005/045, 180v/9=012/088.

3.5.4.8.1.3. Fiilimsi Grupları

3.5.4.8.1.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun suğan: Ar. *muṭṭavi* / *in*. kendi rızası ile bağıшта bulunan, sadaka veren, hayırsever.

R.: *Anlar kim füsüslanurlar boyun suğanlarını.* 29/56a3=9:79.

3.5.4.8.1.3.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

ŞADAKA (Ar.): sadaka, bağış.

şadağa bérğüçi (Ar.+T.): *Ar. muşaddık/în.* sadaka veren.

R.: *Ol Tañrı yanut bérür şadağa bérğüçilerke / muyanlık bérğüçilerke.* 30/8b1=12:88.

TİEM 73: *Eđgü söz örtmek yégrek şadağa bérmekdin uđu ığsa añar emgek.*
34r/2=002/263, 35r/5=002/271, 34r/5=002/264, 401r/2=058/012, 410r/8=063/010.

ZEKĀT (Ar.): zekat, sahip olunan mal ve paranın kırkta birinin her yıl sadaka olarak dağıtılması

zekātnı ötegli (Ar.+T.): zekat veren.

TİEM 73: *Anlar tururlar anlar uwut yinlerini küdeşigiler.* 248r/4=023/004.

3.5.4.8.1.3.3. Sanskritçe + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

MUYANLIK (Sans.): (EDPT, 1972, s.773; KB-Dizin, 1979, s.322; DLT-Dizin, 1986, s.416). hayrat, imarethane.

muyanlık bérğüçi (Sans.+T.): *Ar. muşaddık/în.* sadaka veren, bağışta bulunan.

R.: *Ol Tañrı yanut bérür şadağa bérğüçilerke / muyanlık bérğüçilerke.* 30/8b1=12:88.

muyanlık bérigli (Sans.+T.): *Ar. muşaddık/în.* sadaka veren, bağışta bulunan.

TİEM 73: *Bütünlükün Tañrı yanut bérür muyanlık bérigilerke.* 181r/1=012/088.

3.5.5. Kuran ile İlgili Kavramlar

3.5.5.1. Basit Kelimeler

BELGÜ: (EDPT, 1972, s.340; KB-Dizin, 1979, s.73-74; DLT-Dizin, 1986, s.82) *Ar. āyet / ‘āyāt, ‘alāmet / ‘alāmāt, beyyinet, şerāṭ / eşrāṭ.* ayet, nişan, alamet, işaret, açık delil, ibret, ders.

R.: *Tandılar hem yalğanka tuttılar biziñ belgülerimizni.* 27/25a2=5:10, 30/37b2=16:16, 28/5a3=7:106, 32/45a2=29:44, 37/86a3=51:20.

TİEM 73: *... indürdimiz ök belgülüg belgüler, tañğılarka kın turur uçuzlağalı.*
400r/3=058/005, 31r/9=002/248, 98v/4=006/037, 171v/7=011/103, 411r/1=064/006.

3.5.5.2. Türemiş Kelimeler

3.5.5.2.1. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÐIRMAÐ: (EDPT, 1972, s.66, DLT-Dizin, 1986, s.7) *Ar. furqān.* hakkı batıldan ayırma, furkan.

R.: *Eger qorqsa sizler Taqrıdın qılır sizke adırmaq.* 28/79b1=8:29.

AÐRIÐLI: *Ar. furqān.* hakkı batıldan ayıran, furkan, Kuran.

TİEM 73: *Yügsek ol ol İdi kim indürdi adrığlığını ya 'nī Qur 'ānnı qulı üze bolmaq üçün ajunluğlarqa qorkut(t)açı.* 261r/8=025/01.

BELÐÜLÜÐ: (KB-Dizin, 1979, s.74) *Ar. āyet, kitāb.* ayet, kitap.

TİEM 73: *Eger bolsa-miz bir belđülüg üze İdimdin bérdi maña yarlıqamaklıq.* 165v/1=011/028, 107r/8=006/124, 210v/2=017/059, 82r/7=005/015.

BİTİÐ: (KB-Dizin, 1979, s.94-95) *Ar. kitāb.* (kutsal) kitap, Kur'an-ı kerim, levh-i mahfuz, kitap hükmü.

R.: *Bu bir āyāt turur ol Taqrı yād qıldı bitigniñ belđüleri.* 30/11b2=13:1, 28/44a1=7:169, 25/28a2=3:187, 33/71b3=35:11, 26/2b1=4:24.

TİEM 73: *Ol bitig sézik yoq. Munda köni yolqa köndüzmek saqnuqlarqa.* 2v/2=002/002, 74v/3=004/136, 76r/7=004/153, 427r/6=074/031, 446r/2=098/004.

BİTİLMİŞ: (KB-Dizin, 1979, s.95) *Ar. zebūr / zibur.* kitap.

R.: *Belđülüđlerni bitilmişlerni indürdüimiz séniñ tapa yād qılđu.* 30/51b1=16:44.

OÐIÐU: (KB-Dizin, 1979, s.337) *Ar. Qur 'ān.* Kuran.

R.: *Ol bitig belđüleri ol Oğığu belđülüđ.* 30/19b1=15:1, 30/85a1=16:98, 30/19b1=15:91.

TİEM 73: *Rüze tutmaq ayı ol kim indürüldi anıñ içinde oğığu köni yol kişilerke belđüler köni yoldın eğğü qılıqdın.* 21v/5=002/185, 97r/1=006/019, 192v/1=015/001, 287r/7=028/085, 396v/1=056/077.

3.5.5.3. Kelime Grupları

3.5.5.3.1. Sıfat Tamlamaları

3.5.5.3.1.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

ULUÐ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691). büyük, ulu, yüce.

uluğ belğü: büyük ayet.

TİEM 73: *Körgütgey-miz saña uluğ belgülerimizdin. 229r/9=020/023.*

3.5.5.3.2. Birleşik Fiiller

3.5.5.3.2.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

BİTİĞ: (EDPT, 1972, s.303; KB-Dizin, 1979, s.94; DLT-Dizin, 1986, s.96). *Ar. kitāb.* (kutsal) kitap, Kur'an-ı kerim, levh-i mahfuz, kitap hükmü.

bitig keltür-: kitap getirmek.

TİEM 73: *Aygıl keltürünler bitig Tañrı üskindin. 284r/4=028/049.*

bitig kemşil-: rahmet olarak kitabın kalbe konması.

TİEM 73: *Uminç tutmaz erdiñ kemşilse saña bitig meger yarlıkamaqlıq idinidin. 287r/9=028/086.*

bitig çoğul-: ortaya kitap koymak.

TİEM 73: *Yme yaruğay yer idisi nūrı birle çoğulğay bitig keldürülgey yalavaçlarını tanuqlarını. 340v/9=039/069.*

OQİĞU: (KB-Dizin, 1979, s.336). *Ar. Qur'ān.* Kuran.

oqıgu oqıl-: Kuran okunmak.

TİEM 73: *Kaçan oqılsa oqıgu ya 'nī Qur'ān tinleñler anı kulak tutuñlar bolğay kim siler yarlıkağay siler. 131v/6=007/204, 439v/3=084/021.*

YĀD (Far.): anma, yad, öğüt.

yād kılgu (Far.+T.): *Ar. zıkr.* zıkr, Kuran-ı Kerim.

R.: Belgülgelerni, bitilmişlerni indürdümüz séniñ tapa yād kılgu. 30/51b2=16:44.

3.5.5.3.2.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

KİTĀB (Ar.): kitap, kutsal kitap.

kitāb ıd- (Ar.+T.): kitap göndermek.

TİEM 73: *Kitāb ıdmaq Tañrıdın küşüş İdi bilgen. 341v/6=040/002.*

kitāb indür- (Ar.+T.): kitap indirmek.

TİEM 73: *İndürdi séniñ üze kitābnı haq birle rāstlağan ol kim erse kim ileyinde turur taqı indürdi Tevr'ni taqı İnc'lni. 38r/2=003/003, 38r/8=003/007.*

3.5.5.3.3. Fiilimsi Grupları

3.5.5.3.3.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

TAD: (EDPT, 1972, s.510; KB-Dizin, 1979, s.421; DLT-Dizin, 1986, s.570). şafak vakti.

tañ atarda oqımaq: *Ar. kur 'ānu'l-fecr.* sabah namazı Kuranı.

TIEM 73: *Ağağın kılğul namāznı kün meñzeđi tegşürülmekdin tün karañkulıqıña tegi tañda oqımaq. Çınok tañ atarda oqımaq erür hāzır bolğu.* 212r/2=017/078.

tañda oqımaq: *Ar. kur 'ānu'l-fecr.* sabah namazı Kuranı.

TIEM 73: *Ağağın kılğul namāznı kün meñzeđi tegşürülmekdin tün karañkulıqıña tegi tañda oqımaq. Çınok tañ atarda oqımaq erür hāzır bolğu.* 212r/2=017/078.

3.5.6. Diğer İslamî Kavramlar

3.5.6.1. Basit Kelimeler

BAYRAM: (EDPT, 1972, s.387) *Ar. 'id.* bayram, özel önemi olan ve topluca kutlanan gün.

TIEM 73: *Bolsun biziñke bayram öngdünkilerimizke kedinkilerimizke.* 94v/4=005/114.

BİT- / BÜT-: (EDPT, 1972, s.298; *büt-* KB-Dizin, 1979, s.120-121; *büt-* DLT-Dizin, 1986, s.126) *Ar. 'ibādet, imān.* inanmak, iman etmek, tapınmak, kulluk etmek.

R.: *İdtımız tegme öğür içinde bir yalavaç kim bitiñler Tañrıka.* 30/46b3=16:36, 26/13a3=4:36, 31/14b1=19:36, 35/29b2=40:12, 28/9b1=7:123.

TIEM 73: *Erdiñiz ümmetniñ yahşısı çıkarıldı kişilerke buyrur siz edğülük birle tağı yıgar siz körksüz işdin tağı biter siz Tañrıka.* 48v/6=003/110, 49v/5=003/119, 178v/3=012/064, 342v/5=040/012, 361r/5=043/063.

BORĞU: (EDPT, 1972, s.360; *borguy* DLT-Dizin, 1986, s.103) *Ar. şūr.* sur, kıyamette üflenecek boru.

R.: *Ol kün kim ürlür borğu içiñe.* 31/69b3=20:102, 34/11b1=36:51, 35/16a3=39:68, 37/74a3=50:20.

TIEM 73: *Kaçan ürülse borğu içiñe neseb aytlmaz olar ara ol kün aytışmazlar.* 253r/3=023/101, 279r/7=027/087, 323v/1=036/051, 420v/7=069/013, 382v/4=050/020.

BUYUR-: (EDPT, 1972, s.387; KB-Dizin, 1979, s.118; DLT-Dizin, 1986, s.121) *Ar. emr, işā'.* buyurmak, emretmek.

R.: *Her-āyîne Tañrı buyrur dād bérme, edgülikin. Bérme yağukluk idisine.*
30/79a1=16:90, 31/12b3=19:31.

TIEM 73: *Bütünlükün buyrur sizke yawuznu körksüzni taqı aysa-siz Tañrı üze ol kim bilmes sizlär.* 19v/6=002/169, 46r/2=003/080, 48v/5=003/110, 224v/6=019/031, 46r/1=003/080.

İLGER-: *Ar. vesveset.* vesveseye kapılmak, kuşkuya düşmek.

TIEM 73: *Bütünlükün anlar qorqarlar kaçan tegse olarqa közde ilgerip tezigimli yekdin yād kılurlar ançada anlar körügliler.* 131v/3=007/201.

ƘARĞA-: (EDPT, 1972, s.655; DLT-Dizin, 1986, s.268) *Ar. la'net.* lanetlemek.

R.: *Ƙarğadı olarnı, anuttı olarqa tamuğnı.* 37/30a2=48:6.

TIEM 73: *Anlar la'net kılur anlarnı Tañrı yme Ƙarğar olarnı sürügliler.*
18v/8=002/159, 116r/1=007/038, 116v/8=007/044.

KÉDLİK: *Ar. ni'met.* nimet.

R.: *Ekinler, adaqın turuğlı orunlar uluğ yime kéñlik kim erdiler anıñ içinde temāşā kılığlılar.* 36/81a2=44:27.

KÉRTGÜN- / KİRTGÜN- / KÉRTÜN- / KİRTÜN-: (*kértgün-* EDPT, 1972, s.739; *kirtgün-* DLT-Dizin, 1986, s.333) *Ar. imān.* inanmak, iman etmek.

R.: *Sezā boldı aytıq kın üküşleri üze olar kirtgünmezler.* 33/86b3=36:7, 28/36a1=7:158, 27/5b2=4:162, 31/92a3=20:127, 30/88b3=16:106.

TIEM 73: *Tañrı bilgen turur kértgünmekiñizlerni.* 61v/3=004/025, 33v/4=002/260, 57v/2=003/199, 251v/3=023/047, 421v/4=069/041,
kértüdi 8r/4=002/062.

ƘIL-: (EDPT, 1972, s.616; KB-Dizin, 1979, s.243-248; DLT-Dizin, 1986, s.313) *Ar. ca'ı, şun'.* yaratmak, var etmek.

R.: *Tañrı kıldı sizlerke özleriñizdin ök cüftler yana kıldı sizlerke oğlanlar.*
30/67a2=16:72, 35/68b3=40:79, 35/76b2=41:10, 31/45a1=20:39.

ƘOD-: (EDPT, 1972, s.595; KB-Dizin, 1979, s.266-267; *kot-, koy-* DLT-Dizin, 1986, s.338, 349, 352) *Ar. selām.* selam söylemek.

R.: *Keçürgil olardın, ayğıl: Ƙođtum silerni.* 36/74a2=43:89.

ƘORƘ-⁵: (EDPT, 1972, s.651; KB-Dizin, 1979, s.271-272; DLT-Dizin, 1986, s.346).
Ar. tevekkül. Tanrıdan korkup ona güvenmek.

⁵ “Tevekkül, dini ve tasavvufi bir terim olarak; bir kimsenin kendini Allah’a teslim etmesi, rızkında ve işlerinde Allah’ı kefil bilip sadece O’na güvenmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de ve

R.: *Kim korksa Tanrı üze ol tap turur aña.* 38/79a3=65:3.

ƘUL: (EDPT, 1972, s.615; KB-Dizin, 1979, s.289-290; DLT-Dizin, 1986, s.375) Ar. *‘abd. kul, insan.*

R.: *Ündeyürler Tanrıda adındın, ƙullar mu erür sizler teg.* 28/60a4=7:194, 27/12a3=4:172, 31/34b2=19:93, 37/71b1=50:11, 37/76b3=50:29.

TİEM 73: *Ançada aldımız Tanrı ƙulı oğlanınıñ bütünlükini...* 10r/2=002/083, 20v/9=002/178, 27r/1=002/221, 332v/9=038/041, 390v/1=054/009.

TAN-: (EDPT, 1972, s.513; KB-Dizin, 1979, s.421; DLT-Dizin, 1986, s.569) Ar. *cehd, inkār, küfr.* inkar etmek, iman etmemek.

R.: *Ƙayu āyātuña Tanrınıñ tanar sizler?* 35/69b3=40:81, 30/66b3=16:71, 31/81a3=46:26, 30/92a2=16:112, 34/81b2=39:7.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar taƙı yalganƙa tut(t)ular biziñ belgülerimizni anlar tururlar tamuğ idileri.* 81r/8=005/010, 76r/2=004/150, 76r/3=004/150, 352r/2=041/052, 405r/4=060/002.

TÉR-: (EDPT, 1972, s.529; tir- KB-Dizin, 1979, s.450; DLT-Dizin, 1986, s.604) Ar. *haşr.* dermek, toplamak, bir araya getirmek, haşretmek.

R.: *Térer sizni ƙopmaƙ küniñe.* 26/53a2=4:87, 25/21b3=3:157, 36/11a3=42:15, 37/82a1=50:44, 37/86a2=51:9.

TİEM 73: *Ol küñ térer Tanrı yalavaçlarını ayur negü yanut bérildiñizler.* 93v/7=005/109, 193r/9=015/025, 97r/6=006/022, 261v/7=024/062, 325v/9=037/022.

YAN-: (EDPT, 1972, s.941; KB-Dizin, 1979, s.519; DLT-Dizin, 1986, s.740) Ar. *inābet, tevbet.* tövbe etmek, suçtan dönmek, Tanrıya yönelmek.

R.: *Yanıñlar İdiñizke, boyun sunlar añar.* 35/9b2=39:54, 34/60b3=38:34, 34/89a2=39:17, 32/42a2=28:67, 29/54a1=9:74.

TİEM 73: *Bitigil biziñke bu dünyā içinde edgülik keğinki ajun içinde biz öknüp yandımız saña.* 126v/1=007/156, 170v/4=011/088, 173r/5=011/123, 298v/1=030/052, 438v/7=083/031.

YAZUƘ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767) Ar. *‘anet, cunāh, hañi’et, işm, zenb.* günah, suç, hata.

R.: *Örtgey-miz sizlerniñ yazuƙlarıñızni.* 28/38b3=7:161, 26/5b3=4:25, 33/18b1=33:55, 26/8b3=14:3, 26/76b1=4:112.

hadislerde tevekkül, müminlere ait temel bir sıfat şeklinde ele alınıp mütevekkillerden övgüyle söz edildiğinden İslam’ın ana ilkeleri arasında kabul edilmiş” (Çağrı, 2012, s.1).

TIEM 73: *Kim uğrasa ewke yā taķı ziyāret ķılsa yazuķ yok anıñ üze kim tezgınse ol ekki tegre.* 18v/5=002/158, 20r/4=002/173, 21r/8=002/182, 373r/8=047/019, 380v/8=049/012.

YEK: (EDPT, 1972, s.910; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.768) *Ar. ğarūr, şeyṭān, ṭāğūt.* şeytan.

R.: *Eger artatmaķ tilese yekdin artatmaķ, sığıngıl Tańrıķa.* 28/49b3=7:175, 33/66b3=35:5, 25/20a1=3:155, 34/63a1=38:41, 26/25a1=4:51.

TIEM 73: *Kim bolsa yek aña ķoldaş yawuz boldı ķoldaş.* 63r/9=004/038, 19v/6=002/168, 24v/9=002/208, 315v/1=034/041, 360v/4=043/036.

3.5.6.2. Türemiş Kelimeler

3.5.6.2.1. Türkçe Kökten Türemiş Fiiller

ARIĞLA-: *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Uluĝ tutuñ anı hem aĝırlañ anı yime arıĝlañlar anı erte taķı keće.* 37/31b1=48:9.

ARIĞLAN-: temizlenmek (Allah katında).

TIEM 73: *Arıĝlanurlar anı añar secde kılurlar.* 131v/9=007/206, 418r/6=068/028, 388r/6=053/032, 376v/6=048/009, 265r/2=025/058.

BİRLE-: *Ar. vaħdet.* birlemek, (Tanrı'yı) tevhid etmek.

TIEM 73: *Sēni birlep saña tapınur-miz.* 1v/3=001/005.

BİTİ-: (EDPT, 1972, s. 299; KB-Dizin, 1979, s.93-94; DLT-Dizin, 1986, s. 95) *Ar. ketb.* yazmak, takdir etmek, nasip etmek.

R.: *Bitiĝil bizke bu dūnya içinde edĝülük.* 28/32a3=7:156, 28/33a1=7:156, 26/49a2=4:81, 26/38a1=4:66, 38/18b3=59:3.

TIEM 73: *Tańrı bitir anı kim tūneyürler.* 68r/1=004/081, 126v/2=007/156, 55v/7=003/181, 419r/1=068/047, 320r/8=036/012.

BİTİL-: (KB-Dizin, 1979, s.95; DLT-Dizin, 1986, s.96) *Ar. ketb.* yazılmak, belirlenmek, farz kılınmak, takdir edilmek.

R.: *Ķaçan bitildi erse olar üze toķuşmaķ ançada bu öĝür olardıñ Ķorķarlar.* 26/45a2=4:77, 25/19a2=3:154.

TIEM 73: *Bitildi anıñ üze ol kim eş dost bolsa añar ol yolsuz ķılır anı köndürür anı.* 242v/2=022/004, 71r/6=004/103, 56r/4=003/184, 385r/5=052/002, 304v/9=033/006.

ĶARĖAL-: (EDPT, 1972, s.655; DLT-Dizin, 1986, s.268). *Ar. la ʿnet.* lanetlenmek.

TİEM 73: *Kılmadımız ol tüşni kim körgüt(t)imiz saña meger yalğan kişilerke qarğalmış yığaçnı okıgı içinde. 210v/4=017/060, 256r/1=024/023.*

ƘATIĞLAN-: (EDPT, 1972, s.600; KB-Dizin, 1979, s.227-228; DLT-Dizin, 1986, s.279) *Ar. mücāhedet. cihat etmek, Allah yolunda cehdetmek.*

R.: Ey yalavaç, Ƙatıglangıl kâfirler birle iki yüzlüglerke, turılangıl olar üze, olarnıñ yanıñ yerleri tamug turur, néme yawuz yangı yer. 30/90b3=16:110, 38/95b2=66:9.

TİEM 73: *Bütünlükün anlar kertgündiler yana anlar ewlerindin kelindiler Ƙatıglandılar Tañrı yolu içinde anlar umarlar Tañrınıñ yarlıkamaqını. 26v/1=002/218, 70r/1=004/095, 70r/2=004/095, 314r/5=034/038, 380r/7=049/015.*

ƘATLAN-: *Ar. mücāhedet. cihat etmek, savaşmak, mücadele vermek.*

R.: Azu sézindiñiz mü kim kirse siz uşmañka bilmekin adırmayın Tañrı anlarını kim Ƙatlandılar sizdin, bilmekin adırmayın sergenlerini. 25/11a1=3:142, 27/43b3=5:35, 29/11b2=9:16, 29/58a3=9:81, 29/61b1=9:86.

KESİL-: (EDPT, 1972, s.750; KB-Dizin, 1979, s.242; DLT-Dizin, 1986, s.305) *Ar. hecr, muhāceret. kesilmek, bir yerden ayrılmak, göç etmek, hicret etmek.*

R.: Kim kim kesilse Tañrı yolu içinde bulur yer içinde turğu yer. 26/66b2=4:100, 26/54b3=4:89, 32/12b3=33:50, 26/65a3=4:97.

ƘOPAR- / ƘOPUR-: (*kopur-* EDPT, 1972, s.586; *kopur-* KB-Dizin, 1979, s.271; *kopur-* DLT-Dizin, 1986, s.345) *Ar. haşr. diriltmek, haşretmek.*

R.: Ƙoparğay-miz anı Ƙıyāmet kün Ƙarağı. 31/91b1=20:124, 38/12a3=58:18,

Ƙopurmas Tañrı anı kim ölse. 30/48b1=16:38.

TİEM 73: *Ölügler Ƙoparur anlarını Tañrı yana anıñ tapa yandurulurlar. 98v/3=006/036, 100v/5=006/060, 33v/2=002/259, 383v/7=050/044, 264r/2=025/040,*

Ƙopurmak. 416r/9=067/015,

Ƙoparğay (...) Ƙarağı. 234v/6=020/124.

ƘOP(A)RIL- / ƘOP(A)RUL-: *Ar. haşr. diriltmek, haşredilmek.*

R.: Ol kün kim ölür men, ol kün kim Ƙoparlur men tirig. 31/13b2=19:33, 30/24a2=15:36, 34/20a3=37:16.

TİEM 73: *Aydı İdime küdgil maña ol künke tegi kim Ƙoparılurlar. 113v/2=007/014, 223/7=019/015, 209v/5=017/049, 437r/3=083/004, 249v/4=023/016.*

ƘOPĞAR-: *Ar. haşr. diriltmek, haşretmek.*

TİEM 73: *Aygaylar ay vāy bizke kim Ƙopğardı bizni bu uğıgı yerimizdin va‘de Ƙıldı rüzī bérigli Tañrı çın aydı idilmüşlar. 323v/2=036/052.*

ƘOPĞUR-: *Ar. haşr. haşretmek, dirilip kaldırmak.*

R.: *Ey katkılık bizke kim kopğurdu bizni yatğu yerimizdin.* 34/12a1=36:52.

SAĞ(I)N-: (EDPT, 1972, s.812; KB-Dizin, 1979, s.378-379; DLT-Dizin, 1986, s.484)

Ar. hāzer, ittikā ? günah işlemekten kaçınmak, Allah'tan korkmak, takva sahibi olmak.

R.: *Kim saknurlar hem bérürler zekātnı anlar kim olar biziñ äyātlerimizka biterler.*

28/33a2=7:156, 27/48a2=5:41, 27/55a1=5:49, 26/46a2=4:77, 30/9a3=12:90.

TAN(I)L-: *Ar. küfr.* inkar edilmek.

R.: *Kaçan kim eşitse siz Tañrınıñ äyetlerini tanlur aña, füsüs tutlur anı.* 26/95a3=4:140.

TAPIN-: (EDPT, 1972, s.441; KB-Dizin, 1979, s.423; DLT-Dizin, 1986, s.574) *Ar.*

‘ibādet. tapmak, ibadet etmek.

R.: *Aygıl men yığıldım tapınmağdın anlarını kim tapar siz Tañrıdın adındın.*

35/62a1=40:66.

TÉRİL-: (EDPT, 1972, s.547; DLT-Dizin, 1986, s.605) *Ar. haşr.* toplanılmak, haşredilmek.

R.: *Ölse siz azu öldrülse siz Tañrıka térlür sizler.* 25/22a2=3:158, 31/52a2=20:59, 35/83a3=41:19, 28/76b2=8:25, 38/5b3=58:9.

TİEM 73: *Qorquñlar ök Tañrıdın anıñ tapa térlür siler.* 92r/8=005/096, 102r/2=006/072, 98v/6=006/038, 252r/4=023/079, 401v/5=058/009.

TİRGÜR- krş. tırgüz-: (EDPT, 1972, s.545; KB-Dizin, 1979, s.451; DLT-Dizin, 1986, s.625) *Ar. ihyā* ? diriltmek, hayat vermek.

R.: *Küçlüg uğan tırgürmek üze ölüglerni.* 37/3a1=46:33.

TİEM 73: *Ançada aydı İbrāhim ménim İdim ol kim tırgürür öldürür.* 33r/4=002/258, 43r/3=003/049, 33v/4=002/260, 320r/8=036/012, 383v/5=050/043.

TİRGÜRÜL-: *Ar. ihyā* ? diriltmek.

TİEM 73: *Kaçan yalavaç tırgürülse. Qayı kün üçün üd uruldılar adırmaq küni.* 431r/4=077/011.

TİRGÜZ- krş. tırgür-: *Ar. ihyā* ? diriltmek, hayat vermek.

R.: *Tırgüzür hem öldrür, kirtgününler Tañrıka.* 28/35b2=7:158, 25/21b1=3:156, 28/76a3=8:24, 27/41a3=5:32, 36/40a2=43:11.

TİEM 73: *Tağı Tañrı tırgüzür tağı öldürür.* 53r/9=003/156, 133v/1=008/024, 83r/5=005/032, 293v/6=029/063, 269r/6=026/081,

tırgüzmek üzele ölüglerni. 371r/6=046/033.

TİR(İ)L-: (EDPT, 1972, s.547; KB-Dizin, 1979, s.452-453; DLT-Dizin, 1986, s.625)

Ar. hayevān. yaşamak, dirilmek, haşredilmek.

R.: *Bütünlükün añar turur tamuğ otı, ölmez anıñ içinde hem tirilmez.* 31/58a2=20:74.

TİEM 73: *Aydı anıı içinde tirlür siler anıı içinde ölüer siler yana andın çıkarulur siler.* 114r/9=007/025, 24v/3=002/203, 231v/8=020/074, 367v/2=045/024, 417r/2=067/024.

TÖRÜT-: (EDPT, 1972, s.536; KB-Dizin, 1979, s.463-464; DLT-Dizin, 1986, s.647)

Ar. feṭr, ḥalk, inṣāʾ, kaṣāʾ, zerʾ. yaratmak, var etmek.

R.: Bütünlükin törüttümüz kişini kuruğ balçıkđın. 30/20b2=15:26, 31/57a2=20:72, 36/47b3=43:27, 35/78a1=41:12, 28152a1=7:179.

TİEM 73: *Törüt(t)i kişini uça suwindın kim ol çoğıçı belgüüg.* 196r/4=016/004, 196r/8=016/008, 156v/6=010/034, 301r/4=032/001, 395r/1=056/059.

TÖRÜTÜL- / TÖRÜTİL-: (EDPT, 1972, s.537; KB-Dizin, 1979, s.464) *Ar. ḥalk.* yaratılmak.

R.: Ortak mu katarlar anı kim törütmez nersenı olar törütülürler. 28/59b3=7:191.

TİEM 73: *Ortak mu katarlar anı kim törütmes nersenı anlar törütülürler.* 130r/9=007/191, 209v/6=017/051, 4v/1=002/025, 392v/7=055/024, 324v/6=036/078, *Anlar kim okıyurlar Taḥrıda adınka törütmesler nersenı anlar törütülürler.* 197r/4=016/020.

YALĖANLAN-: *Ar. ifk.* imandan döndürölmek.

R.: Mundağuk yalğanlanur anlar kim erdiler Taḥrınıñ äyätlarına tanığlılar. 35/60a3=40:63.

YARAT-: (EDPT, 1972, s.959; KB-Dizin, 1979, s.525; DLT-Dizin, 1986, s.748). *Ar. ḥalk.* yaratmak.

R.: Anı kim yarattı sizlerke yer içinde türlüğ türlüğ boğuğları. 30/35b3=16:13, 28/55a2=7:185, 30/73b3=16:81, 36/6b2=42:11.

TİEM 73: *Ol turur Taḥrı törütgen yaratğan bezegen ...* 405v/3=059/024, 42v/7=003/047, 82v/3=005/017, 197r/1=016/017, 353r/3=042/011.

YARATIL-: (EDPT, 1972, s.962) *Ar. ḥalk.* yaratılmak.

R.: Yarattıldı ādemī küçsüz. 26/7a3=4:28.

TİEM 73: *Bilgil anar ol yaratılmışlar fermān erk türk.* 117v/9=007/054, 45v/7=003/079, 62r/3=004/028, 271r/6=026/153, 262v/2=025/003.

YIRAT- krş. ırat-: (EDPT, 1972, s.960; KB-Dizin, 1979, s.540; DLT-Dizin, 1986, s.786) *Ar. laʿn.* uzaklaştırmak, lanetlemek.

R.: Ançası bar yıratı olarnı Taḥrı küfrleri birle. 26/21b3=4:46, 27/27b2=5:13, 26/25b1=4:52, 26/22b3=4:47, 33/25a1=33:68.

3.5.6.2.2. Türkçe Kökten Türemiş İsimler

AÇUĞLUĞ: (EDPT, 1972, s.24; KB-Dizin, 1979, s.4; DLT-Dizin, 1986, s.5) Ar. *helāl. helāl.*

R.: *Yénler andın kim rüzî bérdi sizlerke Tañrı açuğluğ arıg, şükr öteñler Tañrı irinçiñe.* 30/93a3=16:114.

TIEM 73: *Né kim kökler içinde tağı yerler içinde tükel kıldı siler üze açuğluğ ni ‘metini tağı örtüglügni.* 300v/5=031/020, 137v/7=008/069, 185v/2=013/022.

ARTMAĞ: Ar. *fazl. lütuf.*

R.: *Tileyürler artmağ Tañrıdın hem hoşnüdlük.* 37/48b2=48:29.

AYMAĞLIĞ: Ar. *hamd. hamd getirme.*

TIEM 73: *Ögdi aymağlık Tañrıka ajunluğlar idisi.* 154r/1=010/010.

BİTGEN: Ar. *mü ‘min/ün, imān. iman eden.*

R.: *Bérgenler zekātını hem bitgenler Tañrıka.* 27/6a1=4:162, 36/77a1=44:12, 28/58a1=7:188, 38/37a2=60:11.

BİTİGLİ krş. bütügli: (*bütügli* KB-Dizin, 1979, s.120) Ar. *mü ‘min/in. inanan, iman eden.*

R.: *Aygaylar: Kendü ermez erdiñizler bitigiler.* 34/23a2=37:29, 38/66a3=64:2, 32/45a3=29:44.

BİTMEK: Ar. *imān. iman.*

R.: *Arturur olarğa bitmek.* 28/65a3=8:2.

TIEM 73: *Anlar kâfirlikka ol kün yakınrağ anlardın bitmekke.* 54r/9=003/167.

BOYNAĞULUĞ: Ar. *īāğūt. şeytana, puta tapma.*

R.: *Bitiñler Tañrıka sınırdın turunlar boynağuluğdın.* 30/47a1=16:36.

BUYRUĞ: (EDPT, 1972, s.387) Ar. *emr, faržat, izn. buyruk, emir.*

R.: *Köz tutunlar ançağa tegi keldürginçe Tañrı öz buyruğını.* 29/18b1=9:24, 31/79b3=46:25, 29/43a2=9:60.

TIEM 73: *Aydi saña tañrı va ‘desini ol vaqtın kim öldürürsüz anlarını buyruğ birle.* 52r/9=003/152, 117v/9=007/054, 25r/3=002/210, 43r/2=003/049, 51v/6=003/145.

BUYRULMIŞ: Ar. *faržat. farz.*

R.: *Bériñ olarğa terlerini, buyrulmuş, yazuğ yoğ siziñ üze.* 26/3a3=4:24.

BÜTMEKLİK: Ar. *imān. iman.*

TIEM 73: *Kaçan indürülse bir süre anlardın kim ayurlar silerde kayusıña arturdı anar bu bütmeçlik.* 152r/8=009/124.

BÜTÜGLİ: (KB-Dizin, 1979, s.120) *Ar. mü 'min/în. inanan, iman eden.*

R.: *Néni kim keldürse sen anı bizke nişandin ... ermez-miz saña bütügliler.*
28/14b3=7:132, 37/54a1=49:2.

TİEM 73: *Bütüglilerinî ilkisi men.* 125r/1=007/143.

ESENLIK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159) *Ar. selām. selam, selamet.*

R.: *Aydı: Esenlik séniñ üze, yarlıkatu tilegem séni İdimdin, ol erür maña rahim.*
31/18b2=19:47, 30/44a1=16:32, 30/26a2=15:52, 32/35b3=28:55.

TİEM 73: *Aygay anlarka uştmah erkligleri esenlik siler üze hoş boldunuzlar kirinler menü qalğılar.* 340r/8=039/073, 277r/9=027/059, 285v/4=028/055, 382r/6=050/034, 266r/5=025/075.

İRİNÇ krş. érinç: (EDPT, 1972, s.234; krş. érinç DLT-Dizin, 1986, s.190) *Ar. ni 'met. nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.*

R.: *Şükr ötegli anıñ irinçleriñe.* 30/97a2=16:121, 30/66b3=16:71, 30/67b2=16:72, 30/92a3=16:112, 30/75a1=16:83.

ĶARGIŞ: (EDPT, 1972, s.654; KB-Dizin, 1979, s.224; DLT-Dizin, 1986, s.268) *Ar. la 'net. lanet.*

R.: *Bütünlükin séniñ üze ol ĳargıř saķıř küniñe tegi.* 30/23b3=15:35.

TİEM 73: *İdimize bérgil anlarka ekki ĳat ĳındın ĳargıř yanut bérgil anlarka uluğ ĳargıř.* 310r/6=033/068, 310r/6=33/068, 193v/7=015/035, 284v/1=028/042, 345r/3=040/052.

KÉDİNKİ / KİDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhıret. ahiret.*

R.: *Bérdimiz añar yaķınraķ içinde eğgülık kim ol kiğinki içinde eğgülerdin ol.*
30/97b2=16:122, 30/89b2=16:107, 30/90b1=16:109, 30/50a3=16:41.

TİEM 73: *Anlarka eger yüz ewürseler ĳınağay olarnı Tañrı ađrıťğan ĳın birle. Yaķınraķ tiriglik içinde kédinki içinde.* 147r/1=009/074.

KÉRTGÜNGEN / KİRTGÜNGEN: *Ar. mü 'min/în. iman eden.*

R.: *Eger iki ögür kirtgüngenlerdin öldürüşseler yarařturuñlar.* 37/59a3=49:9.

TİEM 73: *Ķorķunlar Tañrıdın biliñler siler ĳavuřdađı siler añar sewünç bérgil kértgüngenlerke.* 27r/8=002/223, 137r/4=008/062, 3r/2=002/008, 160v/2=010/078.

KÉRTGÜNGÜĶİ: *Ar. mü 'min/în. inanan, iman eden.*

TİEM 73: *Ol İdi turur yarat(t)ı silerni tanguçı silerde kértgüngüĳi, Tañrı anı kim ĳılır siler körgen ol.* 411v/5=064/002.

KÉRTGÜNMEK / KİRTGÜNMEK: *Ar. ĳmān. iman.*

R.: *Tañrı sewdürdi sizke kirtgünmeki taķı bezedi anı köñlüñiz içinde.* 37/58b1=49:7.

TİEM 73: ... *ançada ündenür siler kértgünmekke siler.* 342v/3=40/10, 397v/4=057/008, 357r/4=042/052, 379r/5=049/007, 403r/5=059/009.

KÉRTGÜNMIŞ / KİRTGÜNMIŞ: *Ar. mü 'min/în.* inanmış, iman etmiş.

R.: *Ķamuğları anlarķa kirtgünmiş tururlar.* 33/56a1=34:41.

TİEM 73: ... *kim kılsa eğgülig erkekdin azu tişidin ol kértgünmiş bolsa anlar kirgeyler uştmahķa rüzî kılungaylar anıñ içinde saķıssız.* 344r/5=040/040, 69v/1=004/092, 97v/6=006/027, 246v/8=022/054, 379r/7=049/009.

KÉRTGÜNÜGLİ / KİRTGÜNÜGLİ / KÉRTÜNÜGLİ: *Ar. mü 'min/în, mü 'min/ün.* mümin, iman etmiş.

R.: *Kim kılsa eğgülig erkekdin azu tişidin ol kirtgünügli erür.* 38/84b1=16:97, 28/65b3=8:4, 30/30b2=15:77, 30/31a3=15:88.

TİEM 73: *Yok kim taylanmışlar bilig içinde anlardın kértgünügliler kértgünürler anar kim indürüldi saña mında öñdün adaķın tutuğlılar namāznı bériñler zekātnı kértgünügliler Tañrıķa keğinki künke.* 77r/7=004/162, 77r/8=004/162, 140r/2=009/013, 272r/1=026/174, 279v/5=027/077.

KESİLMİŞ: *Ar. farżat.* farz, Allah'ın emri.

R.: *Taplaşsa sizler anıñ birle kesilmişde kiğin, Ol Tañrı erür bilgen.* 26/3b1=4:24.

KESÜKLÜĞ⁶: kesiklik, kopukluk, fetret (iki peygamber arasında peygambersiz geçen zaman).

TİEM 73: *Ay bitig idileri keldi ök silerke yalavaķımız belgürtür silerke üzüklük kesüklük üze yalavaçlardın kim aymaķıñızlar kelmedi biziñke sewinç bérdeçidin ap ķorķut(t)açıdın.* 82v/8=005/019.

ĶOPMAĶ: *Ar. ĥaşr, kıyāmet.* ahiret, ĥaşr.

R.: *Çıķardı anlarını kim tandılar bitig idilerindin kendü sarāylarındın ilk ķopmaķķa.* 38/17b1=59:2.

TİEM 73: *Ay kişiler eger erse siler sézik içinde ķopmaķdın biz yarat(t)ımız silerni tupraķdın yana oñurķa suwindın.* 242v/3=022/005.

ĶOP(A)RULDAĶI: *Ar. meb 'ūs.* diriltilen.

TİEM 73: *Taķı aydılar erdi ermes ol meger yaķın tirigligimiz. Ermes-miz ewre ķopruldaçılar.* 97v/7=006/029.

ĶOPARILĶU: *Ar. ĥaşr.* diriltirme, ĥaşredilme.

⁶ Fahreddin er-Râzî'nin Mefâtihu'l-Gayb isimli eserinden alıntılandığı üzere, "Müfessirler, iki peygamber arasında geçen süreye fetret adının verilmesini, insanları ilahi emirlere uygun olarak yaşamaya sevkeden sebeplerin zayıflamasıyla açıklamışlardır (Aktaran Yurdağür, 1995, s.475).

TIEM 73: *Eger aysa sen siler qoparilgu turur siler olmişde kedin.* 163v/4=011/007, 129v/9=007/187, 213v/2=017/098, 334v/2=038/079, 253r/3=023/100.

QOPARILGULUK: *Ar. haşr.* dirilmek, haşredilmek.

TIEM 73: *Va‘de kıldı anlar tandılar qoparilmamaqlarını aygıl yoq méniñ İdim haqqı qoparilguluk siler yana uqturulgay siler anı kim kıldıñız.* 411r/3=064/007.

QOPARILMAMAQ: diriltmemek.

TIEM 73: *Va‘de kıldı anlar tandılar qoparilmamaqlarını aygıl yoq méniñ İdim haqqı qoparilguluk siler yana uqturulgay siler anı kim kıldıñız.* 411r/3=064/007.

QULLUQ: (EDPT, 1972, s.620; KB-Dizin, 1979, s.291) *Ar. ‘ibādet.* kulluk, itaat, ibadet.

R.: *Kim kim ‘ārlansa anıñ kulluğındañ hem boynağuluk kılsa.* 27/12b1=4:172, 35/58b3=40:60.

TIEM 73: *Ermez kamuğ ol kim kökler içinde taqı yer içinde meger keligli turur Tañrıqa kulluq birle.* 228r/5=019/093, 78v/3=004/172, 444/v4=092/005.

ÖGDİ / ÖGDÜ: (ögdi KB-Dizin, 1979, s.353-354) *Ar. hamd.* hamdetmek, tesbih etmek, hamd.

R.: *Ögdi Teñrike yoq kim üküşrekleri bilmesler.* 30/69a3=16:75.

TIEM 73: *Ögdi aymaqlıq Tañrıqa ajunluğlar idisi.* 154r/1=010/010, 5r/3=002/030, 209v/9=017/052, 411v/3=064/001, 250v/3=023/028.

ÖGÜGLİ: hamdeden.

TIEM 73: *Tevbe kılığlılar tapunuğlılar öğügliler rüze tutuğlılar ...* 150v/7=009/112.

SAQINMAQ: *Ar. taqva‘.* takva.

R.: *Dād kılıñlar ol yaqınraq saqınmaqqa.* 27/24a3=5:8, 37/15a1=47:17.

SAQNUQ: (KB-Dizin, 1979, s.379) *Ar. muttaqīn, taqıyy.* takva sahibi, Allah’tan korkan.

R.: *Tañrı saqnuqlarınıñ dōsti turur.* 36/98a3=45:19, 25/6a1=3:133, 28/82b2=8:34, 35/11b1=39:57, 31/8a2=19:13.

TIEM 73: *Aydi men sıgnur men Tañrıqa séndin eger erse sen saqnuq.* 224r/1=019/018, 134r/9=008/034, 194r/4=015/045, 433r/1=078/031, 331r/7=038/028.

SAQNUQLUQ: *Ar. taqva‘.* takva, takva sahibi olma, çekinme.

R.: *Arıttı Tañrı köñüllerini saqnuqluqqa.* 37/55b1=49:3.

TIEM 73: *Tañrı küşüş turur bütün işlig. Saqnuqluq üze.* 30r/9=002/241, 79v/5=005/002, 114v/2=007/026, 445r/7=096/012, 373r/5=047/017.

SAQNUQKRAQ: *Ar. etqā.* Allah’tan en çok korkan, çekinen.

R.: *Bütünlükin kerāmethıgrakıñız Tañrı üskinde sañnuķrakıñız. 37/64a2=49:13.*

TİEM 73: *Çın ağırlırakıñızlar Tañrı üskinde sañnuķrakıñız tururlar. 380r/3=049/013, 388r/7=053/032, 444v/9=092/017.*

TANĖAN: *Ar. keffār.* inkar eden, küfre dalan.

R.: *Ol Tañrı köndürmez anı kim [ol] yalğançı tanĖan turur. 34/78b2=39:3.*

TİEM 73: *Ögür öldürür-süz Tañrı yolu içinde taķı bir ögür tanĖan körerler anlarını ekki anlarça közñiñ körmeki. 39r/3=003/013.*

TADRILIK: *Ar. Allāh.* yalnız Allah'ın bilgisinde olan.

TİEM 73: *Nelük yğmas olarnı Tañrılık erenler bilgeler aymaķlarındın yazuķnı yemeklerindin Ėarāmnu. 88r/6=005/063, 74r/9=004/135, 75v/6=004/146, 85v/6=005/044, 205v/6=016/127.*

TANĖUÇI: *Ar. keffār.* kafir, inkar eden.

TİEM 73: *Ol İdi turur yarat(t)ı silerni silerde tanĖuçı silerde kertgüngüçi, Tañrı anı kim kılur siler körgen ol. 411v/4=064/002.*

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421) *Ar. ceħd, kāfir/ñ.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

R.: *Anlar kim erdiler Tañrınıñ āyātlarına tanığlılar. 35/60b1=40:63.*

TİEM 73: *Tañrı köndürmes tanığlı bodunlarını. 34r/8=002/264, 6r/3=002/041, 26r/8=002/217, 359r/4=043/030, 292r/5=029/054.*

TANIĞLIK: *Ar. kāfir.* kafir, inkarcı.

TİEM 73: *Ol ol kün bir kün turur düşvār. TanıĖlıķlar üze āsān ermez. 427v/7=074/010.*

TANMAĞ: *Ar. küfr.* inkar etme.

R.: *Tanmaķları birle, aymaķları birle Meryem üze yoķ söz uluğ. 27/2a1=4:156.*

TİEM 73: *Ay yalavaç kađĖurtmasun séni anlar kim ewerler tanmaķ içinde anlardın kim aydılar kertgündimiz ağızları birle kertgünmedi köñülleri. 85r/3=005/041, 88r/3=005/061, 142v/4=009/037, 319r/2=035/039, 319r/1=035/039.*

TANMAĞLIK: *Ar. küfr.* küfr, inkarcılık.

R.: *Kim kim açılsa tanmaķlık birle köküñ anlarınıñ üze ol öwke Tañrıdın. 30/89a1=16:106.*

TİEM 73: *Kim kim açsa tanmaķlık birle köküñini köñlini anlar üze öfke turur Tañrıdın. 204r/4=016/106, 140r/7=009/017, 220v/8=018/080, 74v/6=004/137, 335v/3=039/007.*

TAPĖAN: *Ar. ‘ābid/ñ.* tapan.

R.: *AyĖıl eger erse Tañrıķa ‘ayāl men tapĖanlarınıñ evveli men. 36/70b3=43:81.*

TİEM 73: *Çın anlar kim kértgündiler yana anlar cuħüd boldılar niğoşaklar yulduzķa tapĖanlar ... 243v/5=022/017.*

TAPIĞLI: Ar. *‘ābid/īn*. tapan.

TİEM 73: ... *tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar ...* 414r/9=066/005, 415r/9=066/012.

TEDRİLİĞ / TEDRİLİK: (*Teñrilik* EDPT, 1972, s.525; *Teñrilik* KB-Dizin, 1979, s.437). Ar. *Allāh*. Tanrı için, Allah yolunda, Allah’ın bilgisinde olan.

R.: *Éw barqđın adrıldılar, Teñrilik*. 30/50a1=16:41.

TİEM 73: *Ol İdi atı birle kim rüzī bérigli yarlıkağlı anda ol Teñrilig. Ol bitig belgüleri ol belgülig.* 266r/9=026/002.

TİRİLMEK: dirilmemek.

TİEM 73: *Kim ol sakındı yanmamağın. Tirilmemekin yok andağ anıñ İğisi erür anı körügli.* 439v/1=084/015.

TÖRÜTMEK: (KB-Dizin, 1979, s.463-464) Ar. *halk*. yaratılış, yaratma.

R.: *Arturur törütmek içre né kim tilese.* 33/64a2=35:1, 33/32a1=34:7, 36/89b3=45:4, 34/81a2=39:6, 35/77b1=41:11.

TİEM 73: *Biz törüt(t)imiz anlarını törütmek.* 394r/9=056/035, 302v/2=032/007, 389v/4=053/047, 296v/2=030/030, 395r/3=056/062.

TÖRÜTMİŞ: (KB-Dizin, 1979, s.464) Ar. *halk*. yaratılmış.

R: *Ağnatğalar Tanrı törütmişini.* 26/81a3=4:119.

TÖRÜTÜĞ: Ar. *halk*. yaratık, mahluk.

TİEM 73: *Nūh boğunıda keğin arturdı silerke törütüğ içinde artuğ bođ bérmek.* 119r/4=007/069, 317r/6=035/016, 323r/7=036/068, 295r/5=030/027, 289r/7=029/020.

YADLUĞ: (EDPT, 1972, s.950; KB-Dizin, 1979, s.521; DLT-Dizin, 1986, s.742). Ar. *‘anet, cunāh, hađī’et, işm, zenb*. suç, günah, insan.

TİEM 73: *Örtgey-miz silerniñ yanluğlarınıznı. Munu arturğay-miz eğgülik kılığlıarnı.* 7r/9=002/058, 213r/6=017/095, 213r/3=017/093, 127v/1=007/161, 208r/8=017/031.

YARATIĞ: (EDPT, 1972, s.961) Ar. *halk*. yaratılış, yaratı.

R.: *Ol kimerse kim uzun ‘ömr bérür-miz aña, koğı ewrer-miz anı yaratığ içinde.* 34/17a3=36:68.

TİEM 73: *Azu kılur mu Tanrıka ortağlar yarat(t)ılar mu anıñ yaratığı teg meñzeşdi mü yaratığ anlar üze.* 184v/7=013/016, 189v/5=014/019, 209v/5=017/049, 289r/5=029/019, 294r/3=030/011.

YAZUĞLUĞ / YAZUĞLUK: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767) Ar. *aşīm, mücrim/īn*. günahkar, suçlu.

R.: *Bütünlükün zaḳḳūm yıḡacı yazuḳluḡlar yémi.* 36/85b2=44:44, 36/91b1=45:7, 29/46b3=9:66, 31/69b3=20:102, 32/12a3=28:17.

TİEM 73: *Aydı né ol işiñizler ay yalavaçlar. Aydılar biz ıdıldımız yazuḳluḡ boḡunlarḳa.* 194v/2=015/058, 154r/7=010/013, 160r/8=010/075, 431r/7=077/018, 297v/3=030/042,

Taḳı Tañrı sewmez tegme kāfir yalḡannı yazuḳluḡnı. 36r/1=002/276.

YAZUḲSUZ: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günahsız, suçsuz.

TİEM 73: *Aydı öldürdüñ-mü bir etözni arıḡ yazuḳsuz.* 220r/9=018/074, 72r/1=004/112, 394r/5=056/025.

YIḒIḒLI: (KB-Dizin, 1979, s.538) *Ar. munīb.* Allah'a yönelen, inabet eden.

R.: *Körgü hem pend ḳamuḡ yıḒıḒlı ḳulḳa.* 37/70b2=50:8.

3.5.6.2.3. Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

BEREKĀTLİḒ / BEREKETLİḒ: (Ar.+T.): *Ar. mubārek.* bereketli, hayırlı, yüce.

R.: *İndürdüñiz kökdin suwnı berekātliḡ.* 37/70b3=50:9, 36/72a2=43:85.

TİEM 73: *Ol kim mekkede turur bereketliḡ taḳı köni yol 'ālemlarḳa.* 47r/8=003/096, 346r/2=040/064, 394v/2=055/078.

FĀSIḒLIḒ (Ar.+T.): *Ar. fāsīḳ.* sapkınlık, Allah'ın emirlerini tanınamak, kötülük etmek.

TİEM 73: *Néme yawuz at ol fāsīḳlıḡ ĩmānda keḡin kim tevbe ḳılmasa anlar tururlar anlar küç ḳılıḒlar.* 380v/6=049/011, 379r/5=049/007.

'İṬĀLİḒ (Ar.+T.): vermek, rahmet vermek.

TİEM 73: *Añar yarlıḳatu tilerler anlarını kim kertgündiler İdimize keñ 'iṭāliḡ sen ḳamuḡ nersede yarlıḳamaḳın biligin yarlıḳaḒıl anlarını.* 341r/5=040/007.

KĀFİRLİḒ (Ar.+T.): *Ar. küfr.* kafirlik, küfür, inkar, hakkı tanınamama, Allah'ı bilmeme.

R.: *Kim kim tansa anıñ üze turur kāfirliḳı.* 33/79b2=35:39.

TİEM 73: *Aydılar oḳ kāfirliḳ sözini tandılar boyun bérmişlerinde keḡin uğradılar añar kim bilmediler taḳı kñ tutmadılar meger.* 146v/8=009/074, 54r/9=003/167, 64r/8=004/046, 406r/4=060/010, 379r/5=049/007.

METĀ' LAN- (Ar.+T.): *Ar. metā'.* nimetlendirmek.

TİEM 73: *Kertgündiler erdi metā' landurdımız bir vaḳtḳa tegi.* 328r/9=037/148.

MÜSÜLMĀNLIḒ (Ar.+T.): *Ar. islām.* müslümanlık, islam.

R.: *Ol indenlür müsülmānliḳ tapa yime Tañrı körsetmez köni yolnı.* 38/43b3=61:7.

TİEM 73: *Tükel kıldım siler üze ni‘metimni taķı tapladım silerke müsülmānlıķ dīnini.* 80r/3=005/003, 47r/8=003/095, 32v/6=002/256, 336r/2=039/022, 381v/2=049/017.

Nİ‘METLİG / Nİ‘METLİĞ (Ar.+T.): *Ar. ni‘met, belā‘, ne‘mā‘, ne‘īm.* nimet, iyilik, lütuf, ihsan, bahşış (cennet).

TİEM 73: *Taķı kıldılar eğgülıkler erür anlarķa ķamuĖ türlüğ ni‘metlig büstānlar tüşnek.* 222v/4=018/107, 248r/8=023/011, 394v/9=056/012, 299v/3=031/008,

Çın saķnuķlarķa biz sinadımız anlarını neteg kim sinadımız uřtmaķ idileri üskinde ni‘metliğ büstānlar. 422r/3=070/038, 396v/7=056/089, 419v/1=068/034, 251r/8=023/064.

SELĀMATLIĖ / SELĀMETLIĖ (Ar.+T.): *Ar. selām.* selamet, esenlik.

R.: *Selāmetlik méniņ üze ol kūn kim tuĖrudum.* 31/13a3=19:33, 27/29b2=5:16, 31/8b1=19:15, 31/48a2=20:47.

3.5.6.2.4. Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

NAMĀZSIZLIĖ (Far.+T.): *Ar. ĥayz.* kadınların ay hali, adetli oldukları zaman.

TİEM 73: *Ayturlar saņa namāzsızlık içinde. AyĖil ol arığsızlık turur.* 27r/3=002/222.

3.5.6.2.5. Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler

TAMULUĞ (Soğ.+T.): (EDPT, 1972, s.506; KB-Dizin, 1979, s.420). *Ar. řadīd.* cehennemlikler, cehennem ehli.

TİEM 73: *Ap yme řa‘ām meğer tamuluklarını Ėiriņi ķanı.* 421v/2=069/036, 427r/5=074/031, 333v/5=038/057.

UŐTMAĖCI (Soğ.+T.): cennet ehli.

TİEM 73: *AyĖil ol mu yėgrek azu meņĖü uřtmaķçı mu ol kim va‘de kıldı saķnuķlarķa.* 262r/7=025/015.

3.5.6.3. Kelime Grupları

3.5.6.3.1. İsim Tamlamaları

3.5.6.3.1.1. Türkçe İsim Tamlamaları

AĐ(I)R-: (EDPT, 1972, s.66; KB-Dizin, 1979, s.6-7; DLT-Dizin, 1986, s.7) *Ar. şaşl, şaşşil.* açıklamak, ayırmak, engel olunmak.

ađırmak kūni: *Ar. yevmü‘l-řařl.* hüküm günü, kıyamet günü.

R.: *Bu adırmağ küni ol kim erdiñiz anıñ birle yalğan tutuğular siz.* 34/21a2=37:21.

TIEM 73: *Né kim indürdimiz kulumuz üze adırmağ küninde ol kün körüşti qawuştı ekki gürüh.* 135r/4=008/041, 431r/5=077/013, 431r/5=077/014, 432v/7=077/038.

ÇIKMAQ: çıkış (hayata), diriliş.

çıkmağ küni: *Ar. āhiret.* diriliş günü, ahiret.

TIEM 73: *Ol kün eşitürler İsrāfīl ünini könilik birle ol turur çıkmağ küni.*

QIZGUT: (EDPT, 1972, s.681; DLT-Dizin, 1986, s.326). ceza, işkence, ibret verici ceza.

qızgüt küni: *Ar. kıyāmet.* kıyamet günü.

TIEM 73: *Qutgardımız Şālih yalavaçnı anlarını kim kertgündiler anıñ birle yarlıkamağ birle bizdin kim ol qızgüt künidin.* 168v/8=011/066.

KOPMAQ: *Ar. haşr, kıyāme t.* ahiret, haşr.

kopmağ kün(i): *Ar. haşr, kıyāmet.* haşredilme günü, diriltirme günü, kıyamet günü.

R.: *Tağrı hükm kıtur sizniñ ara kopmağ küninde.* 26/96b2=4:141, 26/53a2=4:87, 26/75a1=4:109, 36/30b1=42:45, 36/97a2=45:17.

TIEM 73: *Bütünlükün kim sınyur silerni Tağrı anıñ birle belgürgey ök silerke kopmağ kün anı kim anıñ içinde adnaşur siler.* 203r/3=016/092, 20r/7=002/174, 158v/8=010/060, 96r/9=006/012, 128r/2=007/167.

Yana siler anda keğin ölügliler.Yana siler kopmağ küninde koparılır siler. 290v/5=029/025, 249v/4=023/016, 294r/4=030/012.

KURULGAN: (DLT-Dizin, 1986, s.385). kurulan, inşa edilen.

kurulğan ewnüñ ilki: *Ar. beyt.* kabe.

TIEM 73: *Hakıkat üze halk üçün kurulğan ewnüñ ilki ol kim mekkede turur bereketlig taqı köni yol ʿālemlarğa.* 47r/8=003/096.

KÖYÜRGEN: (**krş.** küyürgen KB-Dizin, 1979, s.305). yakan.

küyürgen ot qını: *Ar. sa ʿīr.* yakan cehennem azabı.

TIEM 73: *... yme bulsa yek oqır anlarını küyürgen ot qınıña.* 300v/8=031/021.

OT: (EDPT, 1972, s.34; KB-Dizin, 1979, s.346-347; DLT-Dizin, 1986, s.444) *Ar. nār.* ateş, cehennem ateşi.

R.: *Qorquñlar ol otdın ol kim anutuldı kâfırlarğa.* 25/5a2=3:131, 25/27a2=3:183, 29/13a1=9:17, 35/52a2=40:47, 38/92b1=66:6.

TİEM 73: ... kim ortak koşular Tanrıka ol nerseni kim indürmedi anıñ birle hüccet. Taqı anlarnıñ qaytğu yeri ot. 34v/5=002/266, 40r/9=003/024, 52r/8=003/151, 282r/9=028/029, 237v/8=021/039,

ot eşlerindin. 27/39a2=5:29.

ot idileri: cehennem sakinleri.

R.: Mundağux sezā boldı idiniñ ‘azābı anlar kim tandılar, her-āyine olar ot idileri. 35/25a3=40:6, 34/70a2=38:64.

TİEM 73: Anlar kim tandılar (...) anlar tururlar ot idileri anlar anıñ içinde meñgü qalığlular. 5v/9=002/039, 9v/9=002/081, 26r/9=002/217, 411r/9=064/010, 335v/9=039/008.

ot iyeleri: cehennem sakinleri.

TİEM 73: Taqı anlar ot iyeleri. Anlar anıñ içinde meñgüler. 49r/8=003/116, 35v/9=002/275.

otnuñ tamduqı: cehennem yakıtı.

TİEM 73: Haqıkat üze anlar kim tandılar (...) taqı anlar otnuñ tamduqı. 38v/8=003/010.

SAQIŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saqış küni: Ar. yevmi’ d-dīn. kıyamet.

R.: Bütünlükün séniñ üze ol qarğıs saqış küniñe tegi. 30/23b3=15:35.

TİEM 73: Ol kim va ‘de qılınur siler çın turur. Saqış küni bolğu turur. 383r/2=051/006, 325v/8=037/020, 333v/3=038/053, 269r/6=026/082, 330r/6=038/016.

SAQIŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saqış yanut küni: Ar. āhıret. ahiret.

TİEM 73: Şükr ü sipās ögdi Tanrıka ajunluğlarnı egtülegen İdi. Rūzī bérigli yarlıkağlı. Erklig saqış yanut küniñ. Séni birlep saña tapınur-miz. 1v/3=001/004.

ÜDÜR: (EDPT, 1972, s.188; KB-Dizin, 1979, s.506; DLT-Dizin, 1986, s.713). mağara.

ünür idileri: mağara sakinleri, bir mağarada yıllarca uyuduktan sonra tekrar uyandıqları Kur’an-ı Kerim’de haber verilen arkadaş grubu, ashab-ı kehf⁷.

⁷ “Kehf Suresi’nin 9-26. ayetlerinde bildirildiğine göre putperest bir kavmin içinde Allah’ın varlığına ve birliğine inanan birkaç genç bu inançlarını açıkça dile getirip putperestliğe karşı çıkmış, taşlanarak öldürülmekten veya zorla din değiştirmekten kurtulmak için mağaraya sığınmışlardır. Yanlarındaki köpekleriyle birlikte orada derin bir uykuya dalan gençler muhtemelen 309 yıl sonra uyanmışlardır. Bu

TİEM 73: *Azu sézindüñ-mü kim ünür idileri bitig idileri erdiler biziñ belgülerimizde tañ.* 215r/1=018/009.

YANLUK: (EDPT, 1972, s.950; KB-Dizin, 1979, s.521; DLT-Dizin, 1986, s.742). suç, günah, insan.

yanluqlar erkligi: *Ar. Rabb, ilāh.* insanların rabbi.

TİEM 73: *Aygıl sıgnur men yanluqlar idisiñe. Yanluqlar erkligiñe.* 450r/6=114/002.

yanluqlar idisi: *Ar. Rabb, ilāh.* insanların rabbi.

TİEM 73: *Aygıl sıgnur men yanluqlar idisiñe. Yanluqlar erkligiñe.* 450r/6=114/001, 450r/6=114/003.

YAZUQ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuq yuki: *Ar. vizr.* günah yükü.

R.: Her-āyine ol kötrür kıyāmet küinde yazuq yükini. 31/69b1=20:100.

3.5.6.3.1.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

ĀDEM (Ar.): Hz. Adem, ilk insan, ilk peygamber.

ādem oğlanı/oğlanları (Ar.+T.): Hz. Adem soyundan gelenler. ademoğulları.

TİEM 73: *Ay Ādem oğlanları kaçan kelse silerke yalawaçlar silerdin keçmişni keleşü kılurlar.* 115v/2=007/035, 128v/3=007/172, 211r/9=017/070, 226r/8=019/058, 323v/8=036/060.

CEZĀ (Ar.): ceza, karşılık.

cezā küni (Ar.+T.): *Ar. yevmü'd-dīn.* hesap günü.

R.: Ey katıglık bizke bu küin cezā küni turur. 34/21a2=37:20, 37/84b1=51:12, 37/74b1=38:78.

HALK (Ar.): halk, millet.

halknıñ tirilmeki (Ar.+T.): *Ar. nuşūr.* yeniden diriliş.

R.: Tırgüzür-miz anıñ birle yerni ölmışde kiñin, mundağuk halknıñ tirilmeki. 33/69b2=35:9.

HAREM (Ar.): kutsal (yer).

haremi yeri (Ar.+T.): *Ar. haremi.* Mekke-i mükerreme.

süre Kur'an-ı Kerim'de 'Onlar mağaralarında 300 yıl kaldılar, dokuz da ilave ettiler.' şeklinde belirtilmektedir." (Ersöz, 1991, s.466).

R.: *Ornatmadımız mu olarnı harem yeriğe qorqunsuz. térlür anar kamuğ nersenij mñveleri.* 32/36b3=28:57.

ĤESĀB / ĤĪSĀB (Ar.): hesap.

ĥisāb küni (Ar.+T.): Ar. *yevm-i ĥisāb.* hesap günü.

R.: *Aydılar: İğimiz, terkletgil bizke ĥisābımıznu ĥisāb künide burun.* 34/51b3=38:16, 34/57b1=38:27, 35/38a3=40:27, 34/67a1=38:53.

‘ĪD (Ar.): bayram.

‘īd küni (Ar.+T.): Ar. *yevmü’z-zĭnet.* bayram günü, süs günü.

R.: *Sizij va ‘deñiz ‘īd küni turur.* 31/52a1=20:59.

ĶIYĀMET (Ar.): kıyamet.

ķiyāmet kıını (Ar.+T.): Ar. *‘azāb.* kıyamet azabı.

TİEM 73: *Kelgey anlarka tuğmağū kūn kıını ya ‘nī ķiyāmet kıını.* 246r/2=022/055.

ķiyāmet kūn/ķūñ (Ar.+T.): Ar. *ķiyāmet.* ahiret günü.

R.: *Qorqıtsa sen ķiyāmet kūninde şek yok.* 36/3b3=42:7, 27/4a1=4:159, 31/69a3=20:100, 34/94b2=39:24, 28/48b1=7:172.

TİEM 73: *Bitig idilerindin meger kertgündiler ök anar ölmezinde öñdün. Ķiyāmet kūn bolur anlar üze tanuq.* 195v/9=016, 25r/7=002/212, 45v/3=003/077, 367v/6=045/026, 434v/3=079/007.

MERVE (Ar.): merve, mekkede bir dağ.

merve tağı (Ar.+T.): merve dağı.

TİEM 73: *Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur.* 18v/4=002/158, 18v/4=002/158.

ŞAFĀ (Ar.): kabeye yakın bir tepe olup hac ve umre yapanlar bu tepe ile merve adlı tepe arasında yedi kez gidip gelirler.

şafā tağı (Ar.+T.): Ar. *şafā.* safā dağı.

TİEM 73: *Bütünlükün şafā tağı merve tağı Tanrı nişānlarındın turur.* 18v/4=002/158.

ṬALĀĶ (Ar.): boşama, boşanma.

ṭalāq (küni): Ar. *talāq.* kavuşma, kıyamet (günü).

R.: *Qođı idur Qur ānnı fermānındın kimnüñ üze tilese kullarındın qorqıtğū üçün ṭalāq kūninde.* 35/31a2=40:15.

ṬÜR (Ar.): Sına yarımadasında Allah’ın tecelli ve Hz. Musa ile tekellüm ettiği dağ.

ṭür tağı (Ar.+T.): Ar. *ṭür.* tur dağı.

TİEM 73: *Ṭür tağı haqqı bile ant.* 385r/5=052/001.

3.5.6.3.1.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

SARĀY (Far.): diyar, yurt, ev.

sarāy soḡı (Far.+T.): *Ar. āḫiret. ahiret.*

TIEM 73: *Rūzī bérdimiz anlarḳa (...) anlar tururlar anlarḳa sarāy soḡı.* 185v/2=013/022.

3.5.6.3.1.4. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

SAḲNUḲ: (KB-Dizin, 1979, s.379). takva sahibi, Allah'tan korkan.

saḳnuḳlar sarāyı (T.+Far.): *Ar. dārü'l-muttaḳîn.* takva sahiplerinin meskeni.

TIEM 73: *Keḡinki sarāy yégrek ol néme körklüg saḳnuḳlar sarāyı.* 197v/9=016/030.

saḳnuḳluḳ sarāyı (T.+Far.): *Ar. dārü'l-muttaḳîn.* takva sahiplerinin meskeni.

R.: *Kiḡinki sarāy eḡgürek, néme körklüg ol saḳnuḳluḳ sarāyı.* 30/43a1=16:30.

3.5.6.3.1.5. Soğca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

TAMU (Soğ.) krş. tamuḡ: (EDPT, 1972, s.503; KB-Dizin, 1979, s.420; DLT-Dizin, 1986, s.569). *Ar. cehennem. cehennem.*

tamu boḡunları (Soğ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *Saḳu keldiler yazuḳlarıḡa yıraḳlık bolsun tamu boḡunlarıḡa.* 416r/5=067/011.

tamu idileri (Soğ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *...tandılar İdileriḡe (...) Anlar tururlar tamu idileri. Anlar anıḡ içinde meḡḡü ḳalıḡlılar.* 183v/5=013/005, 402v/2=058/017.

tamu ḳını (Soğ.+T.): *Ar. ‘azāb.* cehennem azabı.

TIEM 73: *Yme anlarḳa kim tandılar İdileriḡke tamu ḳını neme yawuz yanıḡ.* 416v/8=067/006, 416v/8=067/005, 362v/7=043/074, 386r/2=052/027.

tamu oti: *Ar. cehennem.* cehennem ateşi.

TIEM 73: *Ol kün atlurlar tamu otına atılmaḳ.* 385r/8=052/013.

TAMUḒ (Soğ.) krş. tamu: (EDPT, 1972, s.504; KB-Dizin, 1979, s.420). *Ar. cehennem, caḡīm, nār, sa ‘ir.* cehennem.

tamuḡ boḡunları (Soğ.+T.): cehennem sakinleri.

TIEM 73: *Anlar kim ḳatıḡlanurlar biziḡ belḡüermiz içinde ‘āciz ḳalıḡlılar sanurlar anlar turur tamuḡ boḡunları.* 246v/3=022/051.

tamuḡ eşleri (Soğ.+T.): cehennem sakinleri.

R.: *Anlar kim tandılar hem yalğanka tuttular biziñ belgülerimizni, bu ögür tamuğ eşleri ol.* 27/25a2=5:10, 33/67a3=35:6.

tamuğnuñ qatıg otı (Soğ.+T.): Ar. *cehennem*. cehennem ateşi, azabı.

R.: *Yarlıkağıl anlarını kim yandılar taqı uğtılar séniñ yolına, küdezgil olarnı tamuğnuñ qatıg otındın.* 35/26b2=40:7.

tamuğ yolu (Soğ.+T.): Ar. *cehennem*. cehennem yolu.

R.: *Taıırıda adınka köndürüñ olarnı tamuğ yolu tapa.* 34/22a1=37:23.

tamuğ idileri (Soğ.+T.): cehennem ehli.

R.: *Anlar kim (...) tamuğ idileri cāvidāneler anıñ içinde, néme yawuz yanğı yer.* 38/71a3=64:10, 34/84a2=39:8, 38/12a1=58:17.

TİEM 73: *Anlar kim tandılar taqı yalğanka tut(t)ıllar biziñ belgülerimizni anlar tururlar tamuğ idileri.* 81r/9=005/010, 90v/9=005/086, 116v/6=007/044, 117r/7=007/050, 151r/2=009/113.

tamuğ qını (Soğ.+T.): Ar. *‘azāb*. cehennem azabı.

R.: *Bütünlükin yazuqlıqlar tamuğ qını içinde cāvidāneler.* 36/68b1=43:74, 36/88a2=44:56, 33/35a2=34:12.

TİEM 73: *Ol silerke tatıqlar anı tanıqlılarka ot qını yā tamuğ qını.* 133r/6=008/014, 439r/5=085/010, 403v/3=059/003, 266v/2=025/065, 341r/7=040/007.

tamuğ otı (Soğ.+T.): Ar. *cehennem*. cehennem ateşi.

R.: *Añar turur tamuğ otı, ölmez anıñ içinde hem tirilmez.* 33/77a3=35:36, 29/26a3=9:35, 29/45a1=9:63, 29/58b2=9:81.

TİEM 73: *Üç urdı Taıırı ekki yüzlüg erenlerke ekki yüzlüg tişilerke tanıqlılarka tamuğ otını meñgü kalıqlılarnı içinde.* 145v/9=009/068, 145r/9=009/063, 147v/4=009/081, 425r/3=072/023, 446r/6=098/006.

UÇMAH (Soğ.) krş. uçmağ, uşmağ: (krş. *uçmak* EDPT, 1972, s.27; krş. *uçmağ* KB-Dizin, 1979, s.487; krş. *uçmak* DLT-Dizin, 1986, s.682). cennet.

uçmağ kızları (Soğ.+T.): huri.

R.: *Bütünlükin uşmağ boğnu bu kün meşgüllük içre uçmağ kızları birle.* 34/13b1=36:55.

3.5.6.3.1.6. Türkçe + Soğdca + Türkçe Yapı ile Kurulan İsim Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) Ar. *āhīret*. ahiret.

kédinki ajun qını (T.+Soğ.+T.): Ar. *‘azāb*. ahiret azabı.

TİEM 73: *Kim haddin aşsa taķı kertgünmese İdisi belgüleriñe ya‘nī Muhammedke. Kédinki ajun ķını katıgrak keç qalıqlırak. 234v/8=020/127.*

3.5.6.3.2. Sıfat Tamlamaları

3.5.6.3.2.1. Türkçe Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağır(lıg) ay(lar): *Ar. eşhuru‘l-hurüm.* haram aylar (savaşılması yasak olan aylar; zilkade, zilhicce, muharrem, recep aylarıdır).⁸

TİEM 73: *Kaçan keçse ağır aylar öldürünler ortak katıqlılarını qayda bulsa siler olarnı. 139r/2=009/005, 23r/4=002/194, 23r/4=002/194, 79v/1=005/002, 92r/8=005/097.*

ağırlıg ew: *Ar. beytü‘l-harām.* Kâbe.

TİEM 73: *Ap uğraqlılar ağırlıg ewke tilerler artuqluķını. 79v/2=005/002, 191r/6=014/037, 92r/8=005/097.*

ARIĞ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arıg yer: kutsal toprak, mukaddes yer.

R.: *Ey boğnum, kirinler yerke arıg yerke ol kim bitidi Tağrı. 27/34a3=5:21.*

BİTGEN: *Ar. mü‘min/ün, imān.* iman eden.

bitgen künçuy: *Ar. mü‘minet, mü‘mināt.* iman eden kadın.

R.: *Eger talāķ kılsa sizni tegşürgey angar cüftler yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgen künçuyar. 38/91b3=66:5.*

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun bérmiş eren: *Ar. muslim/īn.* müslüman erkek.

R.: *Boyun bérmiş erenler, boyun bérmiş künçuyar. 33/3b2=33:35.*

boyun bérmiş künçuy: *Ar. muslimet / muslimāt.* müslüman kadın.

R.: *Boyun bérmiş erenler, boyun bérmiş künçuyar. 33/3b2=33:35.*

boyun suğan ... künçuy: *Ar. muslimet / muslimāt.* müslüman kadın.

⁸ “Kur’an’da, gökler ve yeryüzü yaratıldığı zaman Allah katında ayların sayısının on iki ve bunlardan dördünün haram ay olduğu açıklanıp insanların o aylar içinde Allah’ın koyduğu yasağı çiğneyerek kendilerine zulmetmemeleri istenmiş (et-Tevbe 9/36), ayrıca haram ayda savaşmanın büyük günah olduğu (el-Bakara 2/217), bu aya karşı saygısızlık edilmemesi gerektiği (el-Mâide 5/2) ve saygıya layık bir mabed olan Kabe ile birlikte haram ayın da insanların iyiliği için bir sebep kılındığı (el-Mâide 5/97) belirtilmiştir” (Algül, 1997, s.105).

R.: *Yahşı sizdin boyun suğanlar, bitgenler, namāz kılğanlar ... yüzi açuq künçuyar hem kızlar.* 38/91b3=66:5.

ÇOĞLUĞ: (EDPT, 1972, s.412). alevli.

çoğluğ ot: *Ar. sa⁶ır.* cehennem ateşi.

TİEM 73: *Qoparur-miz anlarını kıyāmet kün yüzleri üze qarağular ağınlar sağırlar. Yanğuy yerleri tamuğ ol. Neçe kim öçse oti arturğay-miz anlarka çoğluğ otnı.* 213v/1=017/097.

EDGÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

eğgü atlar: esma-yı hüsna.

TİEM 73: *Ayğıl okınlar Tanırını azu okınlar rüzī bérigli. Adını kayusu kim okısa siler anar turur eđgü atlar.* 214r/8=017/110.

EKKİ: (**krş.** *iki/ikki, ékki* EDPT, 1972, s.100-101; **krş.** *iki* KB-Dizin, 1979, s.190-191; **krş.** *iki/ikki* DLT-Dizin, 1986, s.228, 229). sayı adı, iki.

ekki yüzlüğ: *Ar. munāfik/ın.* münafik, iki yüzlü.

TİEM 73: *Çın ekki yüzlüğler aldaşurlar Tanrı dostları birle ol aldamağ yanıtı bérür anlarka.* 75r/8=004/142, 75v/4=004/145, 136r/2=008/049, 306v/3=033/024, 376v/1=048/006.

ekki yüzlüğ eren: *Ar. munāfik/ın.* münafik erkek.

TİEM 73: *Ekki yüzlüğ erenler ekki yüzlüğ tişiler emerileri emeridin. fermānlarlar münker işdin yığarlar bildükmiş işni tutarlar eliglerini koğtular Tanırını kođa bérđi olarnı.* 145v/6=009/067, 145v/9=009/068, 397r/5=057/013, 311v/4=033/073.

ekki yüzlüğlüğ/yüzlüğlük: münafıklık.

TİEM 73: *Körmez mü sen anlarka kim ekki yüzlüğlüğ kıldılar ayurlar qadaşlarına anlar kim tandılar.* 404v/1=059/011,

ekki yüzlüğlükün 149r/4=009/097, 149v/4=009/101, 147r/4=009/077.

ekki yüzlüğ tişi: *Ar. munāfik/at.* münafik kadın.

TİEM 73: *Üç urdı Tanrı ekki yüzlüğ erenlerke ekki yüzlüğ tişilerke tanığlılarka tamuğ otnı meñü qalığlılar anıñ içinde.* 145v/9=009/068, 145v/6=009/067, 397r/5=057/013, 311v/3=033/073, 376v/1=048/006.

İKİ: (EDPT, 1972, s.101; KB-Dizin, 1979, s.190-191; DLT-Dizin, 1986, s.228). iki.

iki yüzlüğ: *Ar. munāfik/ın.* iki yüzlü, münafik.

R.: *Müjde bérğil iki yüzlüğlerke anlarka kın açıtığlı.* 26/94a3=4:138, 26/32b1=4:61.

iki yüzlüğ urağut: *Ar. munāfik/at.* münafik kadın.

R.: *Va‘de kıldı Tanrı iki yüzlügerke, iki yüzlüg urağutlarka, kâfirlerka tamuğ otını.* 29/48a1=9:68, 29/47a1=9:67, 33/27a2=33:73, 37/29b1=48:6.

iki yüzlük: *Ar. nifāk.* iki yüzlülük, münafıklık.

R.: *Sonlattı olarka iki yüzlükni köñülleri içinde.* 29/55b1=9:77.

ĶATIĞ: (EDPT, 1972, s.597; KB-Dizin, 1979, s.227; DLT-Dizin, 1986, s.279). katı, sert, haşın, çetin, şiddetli, elim, korkunç.

katıg ot: *Ar. ‘azāb.* azap, azap ateşi, şiddetli ateş.

R.: *Küdezigil olarnı tamuğnuş katıg otındın.* 35/26b3=40:7.

KÉDİNKİ / KİDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhıret.* ahiret.

kédinki/kiğinki kün: *Ar. āhıret.* ahiret.

R.: *Anlar kim kirtgünmesler kiğinki künke.* 30/58b1=16:60.

TİEM 73: *Kim kertgündi erse Tanrıka kédinki künke kıldı edğü korğunç yoğ anlar üze ap yme anlar kaçğurmazlar.* 89r/4=005/069, 3r/1=002/008, 8r/4=002/062, 406v/4=060/006, 413v/2=065/002.

kédinki orun: *Ar. āhıret.* ahiret.

TİEM 73: *Anlar turur anlar satğın aldılar yakınrağ tiriglikni kédinki orun birle yühütülmes anlardın kın ap yme anlar yārī bérilmesler.* 10a4=002/086.

KÉRTGÜNMIŞ / KİRTGÜNMIŞ: *Ar. mü ‘min/‘in.* inanmış, iman etmiş.

kértgünmiş/kirtgünmiş eren: *Ar. mü ‘min/‘in.* mümin erkek.

R.: *Kirtgünmiş erenler, kirtgünmiş künçuyular.* 33/3b3=33:35.

TİEM 73: *Bilgil ol turur yoğ İdi meger Tanrı yarlıkatu kolğul yazukunı kértgünmiş erenlerni kértgünmiş tişilerke, Tanrı bilür yanışuğuzlarnı orunuğuzlarnı.* 373r/8=047/019, 397r/2=057/012.

kértgünmiş kul: *Ar. mü ‘min/‘in.* iman etmiş kul.

TİEM 73: *Esenlik müsā üze hārūn üze (...) Ol ekkeğüke kértgünmiş kullarımızdın.* 328v/2=037/122, 275v/2=027/015.

kértgünmiş/kirtgünmiş künçuy: *Ar. mü ‘minet.* mümin kadın.

R.: *Kirtgünmiş erenler, kirtgünmiş künçuyular.* 33/3b3=33:35.

TİEM 73: *Anlar kim āzārlaturlar kértgünügli erenlerni kértgünmiş künçuyularnı nerse yazuk kılmadın kötürdiler ök yalğan söz yme belgülüg yazuk.* 310v/3=033/058, 308v/3=033/049, 406r/2=060/010.

kértgünmiş tişi: *Ar. mü ‘minet.* iman etmiş kadın.

TİEM 73: *Bilgil ol turur yok İdi meger Tañrı yarlıkatu qolğul yazuqunı kértgünmiş erenlerni kértgünmiş tişilerke, Tañrı bilür yanışıñızlarnı orunuñuzlarnı.* 373r/8=047/019, 307v/9=033/036, 307v/4=033/035, 397r/2=057/012.

kértgünmiş urağut: *Ar. mü 'minet.* iman etmiş kadın.

TİEM 73: ... *kértgünmiş urağutlar tanığlı urağutlar tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar yüzi açuq urağutlar yme ewi kızlar.* 414r/9=066/005, 407v/2=060/012, 308r/5=033/050.

KÉRTGÜNÜGLİ / KİRTGÜNÜGLİ / KÉRTÜNÜGLİ: *Ar. mü 'min/în, mü 'min/ün.* mümin, iman etmiş.

kértgünügli eren: *Ar. mü 'min/în.* iman eden erkek.

TİEM 73: *Kértgünügli erenler kértgünügli qunçuyular emerileri dost emerike.* 146r/=009/071, 310v/2=033/058, 255r/2=024/012, 311v/5=033/073.

kértgünügli qunçuy: *Ar. mü 'minet.* iman eden kadın.

TİEM 73: *Kértgünügli erenler kértgünügli qunçuyular emerileri dost emerike.* 146r/=009/071.

kértgünügli tişi: *Ar. mü 'minet.* iman eden kadın.

TİEM 73: ... *kértgünügli erenler kértgünügli tişiler özleri birle edğülüğ aydılar bu yalğan turur belğülüğ.* 255r/2=024/012, 311v/5=033/073, 257v/4=024/031.

QOPAR- / KOPUR-: (*kopur-* EDPT, 1972, s.586; *kopur* KB-Dizin, 1979, s.271; *kopur-* DLT-Dizin, 1986, s.345) *Ar. haşr.* diriltmek, haşretmek.

qoparğü kün: *Ar. haşr, kıyāmet.* toplanma günü, haşredilme günü, kıyamet günü.

TİEM 73: *Qıyāmet künike tegi bu turur qoparğü kün velikin siler bilmes erdiñizler.* 298v/7=030/056.

KÖRKLÜĞ: (EDPT, 1972, s.743; KB-Dizin, 1979, s.285; DLT-Dizin, 1986, s.363). iyi, güzel, gösterişli.

körklüg at(lar): esma-yı hüsna.

R.: Ol Tañrıqa körklüg atlar. 28/53a2=7:180, 38/32b1=59:24, 31/38a1=20:8.

TİEM 73: *Tañrı yok Tañrı meger. Ol añar turur körklüg atlar.* 228v/7=020/008, 405v/4=059/024,

körklüg edğü atlar 129r/9=007/180.

KÖRKSÜZ: (EDPT, 1972, s.743; KB-Dizin, 1979, s.285). çirkin.

körksüz yazuq: *Ar. fāhişet.* utanç verici günah, hayasızlık.

R.: *Anlar kim sınırdın tururlar yazukun uluğlarında hem körksüz yazuklardın.*
36/25b2=42:37.

KÖYÜR- / KÜYÜR- / KÜYDÜR- krş. küjür-, köytür-: (*küjür-* EDPT, 1972, s.733; *küyür* KB-Dizin, 1979, s.305; *köyür-*, *köytür-* DLT-Dizin, 1986, s.369). yakmak.

köyürgen/küyürgen ot: *Ar. sa'îr. cehennem ateşi, azgın ateş.*

R.: *Taıırı yarattı kâfırlerni, anuttı olarka köyürgen ot.* 33/23b2=33:64.

TIEM 73: *Kim kértgünmese Taırıka taıı yalavaçıña biz anut(t)umuz tanığlılarka küyürgen otı.* 376r/7=048/013, 438r/9=084/012.

köyrür ot: *Ar. sa'îr. yakıcı ateş.*

R.: *Biz anuttımız kâfırlerka köyrür ot.* 37/35a1=48:13.

küydürgen kıın: *Ar. 'azāb. cehennem azabı, yakan azap.*

TIEM 73: *Bitir küdezür-miz anı kim aydılar öldürdüklerini yalavaçlarını yarağsızlıkıın ayur-miz tatıñlar küydürgen kıını.* 55v/8=003/181, 136r/5=008/050.

küyer ot: *Ar. sa'îr. yakıcı ateş.*

TIEM 73: *Zıñhār ol küyer ot turur. Küyürgen turur endāmlarını.* 421r/8=070/015.

küyürgen kıın: *Ar. 'azāb. cehennem azabı, yakan azap.*

TIEM 73: *Taturğay-miz kıyāmet kün küyürgen kıını.* 312r/1=034/012, 242r/4=022/009.

küyürgey ot: *Ar. sa'îr. cehennem ateşi, yakan ateş.*

TIEM 73: *Terk küyürgey otka yawlağ yalınlığ.* 450v/4=111/003.

ORTAĞ krş. ortak: (*ortuk* EDPT, 1972, s.205; *ortuk* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak kıatığlı er: *Ar. müşrik/în. ortak koşan erkek.*

TIEM 73: *Zinā kıılğuçılar tişilenmez meger zinā kıılğuçı tişini yā azu ortak kıatığlı urağutıı zinā kıılğlı tişi tişilenmez anı meger zinā kıılğlı erni azu ortak kıatığlı er ħarām kıılındı ol kértgünüğlılerke.* 254r/7=024/003.

ortak kıatığlı eren: *Ar. müşrik/în. ortak koşan erkek.*

TIEM 73: *Kértgünmiş küñ yégrek turur ortak kıatığlı tişidin neçe yme hoş kelse silerke. Yana kışilike bérmeñ ortak kıatığlı erenlerke anlar kértgünğınçe.* 26v/9=002/221, 311v/4=033/073, 376v/1=048/006.

ortak kıatığlı kıunçuy: *Ar. müşrikat / müşrikāt. ortak koşan kadın.*

R.: *Ortak kıatığlı kıunçuyılarını tevbe bérür Taıırı.* 33/27a3=33:73, 33/27a3=33:73.

ortak kıatığlı tişi: *Ar. müşrikat / müşrikāt. ortak koşan kadın.*

TİEM 73: *Kértgünmiş kün yégrek turur ortak çatığlı tışıdın neçe yme hoş kelse silerke. Yana kişiliske bérmeñ ortak çatığlı erenlerke anlar kértgüingınçe. 26v/9=002/221, 26v/8=002/221, 311v/4=033/073, 376v/1=048/006.*

ortak çatığlı urağut: *Ar. müşrikat / müřrikāt.* ortak koşan kadın.

TİEM 73: *Zinā kılđuıçılar tışilenmez meger zinā kılđuıçı tışını yā azu ortak çatığlı urağutnı zinā kılığlı tışi tışilenmez anı meger zinā kılığlı erni azu ortak çatığlı er ĥarām kılındı ol kértgünüđlilerke. 254r/7=024/003.*

ortak kılığlı eren: *Ar. müşrik/ın.* ortak koşan erkek.

R.: *Kınayur üçün iki yüzlüğlerni, iki yüzlüğ urağutlarını, ortak kılığlı erenler, ortak kılığlı urağutlar. 37/29b2=48:6.*

ortak kılığlı urağut: *Ar. müşrikat / müřrikāt.* ortak koşan kadın.

R.: *Kınayur üçün iki yüzlüğlerni, iki yüzlüğ urağutlarını, ortak kılığlı erenler, ortak kılığlı urağutlar. 37/29b2=48:6.*

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421) *Ar. ceĥd, kāfir/ın.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

tanığlı urağut: *Ar. kāfirat.* inkar eden kadın.

TİEM 73: *... kértgünmiş urağutlar tanığlı urağutlar tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar yüzi açuğ urağutlar yme ewi kızlar. 414r/9=066/005.*

TÖRT: (KB-Dizin, 1979, s.462; DLT-Dizin, 1986, s.646). sayı adı, dört.

tört ađırlıđ⁹: *Ar. eşhuru'l-ĥurum.* haram aylar, savaşın haram kabul edildiği dört kutsal ay (zilkade, zilhicce, muharrem, recep).

TİEM 73: *Anlardın dört ağırlığ. Ol üstüvārdın küç kılmanlar anlar içinde özünizlerke. 142v/2=009/036.*

ULUĞ: (EDPT, 1972, s.136; KB-Dizin, 1979, s.493-494; DLT-Dizin, 1986, s.691). büyük, ulu, yüce.

uluğ kün: *Ar. yevmi'l-kıyāmet.* kıyamet günü.

R.: *Térer sizni uluğ kün tuta kim sézig yoğ. 36/103a1=45:26.*

TİEM 73: *Vāy ol kişilerke tandılar kelđu yerde ol uluğ künde. 225r/4=019/037, 229r/3=020/015, 96v/5=006/015, 118v/1=007/059, 154v/3=010/015.*

uluğ yañluđ: *Ar. kebāret.* büyük günah.

TİEM 73: *Yme anlarını öltürmek erür uluğ yañluđ. 208r/8=017/031.*

⁹ “Kur’an’da, gökler ve yeryüzü yaratıldığı zaman Allah katında ayların sayısının on iki ve bunlardan dördünün haram ay olduğu açıklanıp insanların o aylar içinde Allah’ın koyduğu yasağı çiğneyerek kendilerine zulmetmemeleri istenmiş (et-Tevbe 9/36), ayrıca haram ayda savaşmanın büyük günah olduğu (el-Bakara 2/217), bu aya karşı saygısızlık edilmemesi gerektiği (el-Māide 5/2) ve saygıya layık bir mabed olan Kabe ile birlikte haram ayın da insanların iyiliği için bir sebep kılındığı (el-Māide 5/97) belirtilmiştir” (Algül, 1997, s.105).

uluğ yazuq: *Ar. keb̄ret.* büyük günah.

R.: *Eger sıyardın tursa siz uluğ yazuqlardın andın kim yıglur siz.* 26/8b3=4:31.

TİEM 73: *Yemenler olarnıñ tawarlarını silerniñ tawarlarıñız birle. Ol erür yazuq uluğ.* 58r/3=004/002.

YADSIZ: usulsüz.

yaqsız iş: *Ar. harām.* haram.

TİEM 73: *Fermānlayur anlarğa edgülikni yıgar anlarını taplamağı yaqsız işdin helāl kılur anlarğa arıglarnı.* 126v/5=007/157.

YARLIĞ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750).
izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlıqsız iş: *Ar. fişk.* Allah'ın buyruğına uymayan iş.

R.: *Ol kim boğuzlansa burhānlar üze kim ülüşse sizler oqlar birle ol yarlıqsız iş.* 27/16b2=5:3.

YARUQ: (EDPT, 1972, s.962; KB-Dizin, 1979, s.527-528; DLT-Dizin, 1986, s.754).
görünür kılıcı, göz açıcı.

yaruq yol: *Ar. minhāc.* şariat.

R.: *Qamuğqa kıldımız sizdin yaruq yol hem çerāğ.* 25/53b3=5:48.

TİEM 73: *Tegmeke kıldımız silerde yaruq yol yoruk.* 86v/1=005/048.

3.5.6.3.2.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ĤĀŞ (Ar.): ihlasa erdirilmiş.

ĥāş yalavaç (Ar.+T.): *Ar. resūlen, nebiyyen.* resul nebi.

R.: *Yād kılgıl bitig içinde Mūsānı, ol erdi katıqsız erür ĥāş yalavaç.* 31/20a2=19:51,
31/21a2=19:54.

ĶIYĀMET (Ar.): kıyamet.

kıyāmet ... ya' nī qopmaq (Ar.+T.): *Ar. kıyāmet.* kıyamet.

R.: *Hıç asığ kılmaz sizke yağıqlarıñız yime oqlanlarıñız kıyāmet küninde ya' nī qopmaq küninde.* 38/36a2=60:3.

MÜ' MİN (Ar.): mümin.

mü 'min eren (Ar.+T.): *Ar. mü 'min/īn.* mümin erkek.

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü 'min erenler üze, mü 'min ĥatunlar üze.* 33/27b1=33:73.

TİEM 73: *Eger bolsa mü 'min erenler mü 'min tişiler bilmegey erdiñizler anlarını öldürgey erdiñizler anlarını.* 378v/3=048/025, 424v/7=071/028, 439r/5=085/010.

mü 'min hatun (Ar.+T.): *Ar. mü 'minet / mü 'mināt. mümin kadın.*

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü 'min erenler üze, mü 'min hatunlar üze. 33/27b1=33:73.*

TIEM 73: *Bütünlükün anlar kim küyürdiler mü 'min erenlerni mü 'min hatunlarını. 439r/5=085/010.*

mü 'min kul (Ar.+T.): *Ar. mü 'min/īn. mümin kul.*

TIEM 73: *Biz mundağoğ yanut bérür-miz edğülüğ kılığlılarğa. Ol mü 'min kullarımızdın. 327v/3=037/081.*

mü 'min tişi (Ar.+T.): *Ar. mü 'minet / mü 'mināt. mümine.*

TIEM 73: *Kigürgü üçün mü 'minlerni mü 'mine tişilerni büstānlarka aqar anıy altınındın arıqlar. 375r/8=048/005, 378v/3=048/025.*

mü 'min urağut (Ar.+T.): *Ar. mü 'minet / mü 'mināt. mümine.*

R.: *Va 'de kıldı Tañrı mü 'minlerğa, mü 'min urağutlarka. 29/52a1=9:72, 29/50b3=9:71.*

mü 'min ya 'nī bitigli (Ar.+T.): *Ar. mü 'min/īn. iman eden.*

R.: *Bütünlükün anıy içinde belgü mü 'minler ya 'nī bitiglilerke. 32/45a3=29:44.*

MÜ 'MİNE (Ar.): mümine.

mü 'mine tişi (Ar.+T.): *Ar. mü 'minet / mü 'mināt. mümine.*

TIEM 73: *İdime yarlıkağıl méni atam anamnı kim kirse ewümke kertgünüp mü 'min erenlerni mü 'mine tişilerni arturmağıl küç kılığlılarğa meger helākliklar. 424v/7=071/028.*

mü 'mine urağut (Ar.+T.): *Ar. mü 'minet / mü 'mināt. mümine.*

R.: *Nikāh kılmağğa āzād mü 'mine urağutlarını. 26/4a2=4:25.*

TIEM 73: *Üd urdı Tañrı mü 'minlerğa mü 'mine urağutlarka. 146v/3=009/072.*

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe kılğan (...) künçuy (Ar.+T.): *Ar. tā 'ibet / tā 'ibāt. tövbe eden kadın.*

R.: *tevbe kılğanlar, tapunğanlar, rüze tutğanlar, yüzi açuğ künçuyar hem kızlar. 38/92a1=66:5.*

tevbe kılığlı urağut (Ar.+T.): *Ar. tā 'ibe t / tā 'ibāt. tövbe eden kadın.*

TIEM 73: *... kértgünmiş urağutlar tanığlı urağutlar tevbe kılığlı urağutlar İdike tapığlılar rüze tutuğlılar yüzi açuğ urağutlar yme ewi kızlar. 414r/9=066/005.*

3.5.6.3.2.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

HOŞ (Far.): güzel, iyi.

hoş yer (Far.+T.): *Ar. cennet. cennet.*

TİEM 73: *Süçig yer ya 'nī hoş yer çıkar anıñ otları idisi yarlığı birle. Ol kim artadı çıkmaz meger terslikin.* 118r/6=007/058.

3.5.6.3.2.4. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10) miktar, ağır, yüklü, değerli, kıymetli, kutsal, mübarek.

ağırlıg mescid (T.+Ar.): *Ar. mescidü'l-ḥarām.* Kabe.

TİEM 73: *Arıg Tanrı ol kim tünle eleti kılını bir tünle ağırlıg mesciddin yırakrak mezigitke.* 206r/1=017/001.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

edgü körklüg va' de (T.+T.+Ar.): *Ar. ḥüsnā.* en güzel vaad, cennet.

R.: *Ḳamuğka va' de kıldı Tanrı edgü körklüg va' de.* 26/64a1=28:14.

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āḥiret.* ahiret.

kédinki vaqt (T.+Ar.): *Ar. āḥiret.* ahiret zamanı.

TİEM 73: *Aydımız anda kedın Tanrı kılı oğlanını amruluñlar yerde kaçan kelse kédinki vaqt keltürgey-miz silerni katık kırmak.* 214r/2=017/104, 206v/1=017/007.

KÉRTGÜNMIŞ: *Ar. mü 'min/în.* inanmış, iman etmiş.

kértgünmiş mü 'mîn (T.+Ar.): *Ar. mü 'min/în.* iman etmiş mümin.

TİEM 73: *Yoğ kim sézindiñizler yanmağay tep yalavaç kertgünmiş mü 'mînler ewleriñe hergiz bezeldi ol köñülleriñiz içinde sézindiñizler esiz yawuz séziñç...* 376r/4=048/012.

ḲOPMAḲ: *Ar. ḥaşr, kıyāmet.* ahiret, ḥaşr.

ḳopmağ ya' nī kıyāmet (T.+Ar.): *Ar. kıyāmet.* kıyamet.

R.: *Yer ḳamuğ anıñ mülki içinde ḳopmağ küninde ya 'nī kıyāmet.* 35/15b2=39:67.

YAZUḲLUĞ: (EDPT, 1972, s.986; KB-Dizin, 1979, s.535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günahkar, suçlu.

yazuḳluğ ya' nī kāfir (T.+Ar.): *Ar. mücrim/ün.* günahkar, kafir.

R.: *Belgürtse yarağlıñı yoğ yodun kılsa yarağsızñı neçeme taplamasa yazuḳluğlar ya 'nī kāfirler.* 28/68a2=8:8.

YUNĠU: (**krş.** *yunğuk* EDPT, 1972, s.949). yıkanma, temizlenme.

yunğu ḥāl (T.+Ar.): *Ar. cunub.* cünup.

TİEM 73: *Eger erse siler yunğu ḥāl üze arınıñlar.* 80v/7=005/006.

3.5.6.3.2.5. Türkçe + Farsça Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

AĞIRLIĞ: (EDPT, 1972, s.93; KB-Dizin, 1979, s.9-10; DLT-Dizin, 1986, s.10). kutsal, mübarek.

ağırlıg mezzit (T.+Far.): *Ar. mescidü'l-ħarām.* Kabe.

R.: *Olar yüz ewrerler/yıgarlar ağırlıg mezzitdin.* 28/82b1=8:34.

TİEM 73: *Ol yerdin çıktıñ ewürgil yüzüñni ağırlıg mezzit tapa.* 17v/7=002/149, 17v/9=002/150, 22v/9=002/191, 243r/8=022/025, 378v/2=048/025.

ağırlıg mekke mezziti 17r/5=002/144.

ağırlıg rüzī (T.+Far.): bol rızık, tükenmez rızık (bedir savaşına katılan müslümanlar için); *ağırlıg rüzī* sıfatı ile müjdelenmişlerdir.¹⁰

TİEM 73: *Ķatıglandılar Tanrı yolu içinde (...) anlarķa örtmek ağırlıg rüzī.* 131v/8=008/004, 138r/8=008/074, 256r/6=024/026, 306r/6=033/031, 311r/5=034/004.

BELGÜLÜĞ: (EDPT, 1972, s.341; KB-Dizin, 1979, s.74; DLT-Dizin, 1986, s.82). belli, görünen, bilinen, apaçık, delil, hüccet, açık delil, nişan, ibret.

belgüliğ nişān (T.+Far.): *Ar. beyyinet / beyyināt.* apaçık mucize, açık delil.

R.: *Méniğ İdim Tanrı bütünliğin keldürdi sizke nişānları belgüliğ.* 35/39a1=40:28, 37/11b2=47:14, 35/62a2=40:66, 38/43a2=61:6, 38/68a3=64:6.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

eğgüliğ büstān (T.+Far.): *Ar. cennet.* cennet.

TİEM 73: *Eğgüliğ büstānları ol kim va' de kıldımız İdi kullarıñna örtügliğ. Ol erür anıñ va' desi keldeçi ol.* 226v/3=019/061.

ÉRİNÇ / İRİNÇ: (EDPT, 1972, s.234; DLT-Dizin, 1986, s.190) *Ar. ni' met.* nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.

érinç büstān (T.+Far.): *Ar. cennet.* nimeti bol cennet.

TİEM 73: *Eger kim bitig idileri kértgünseler erdi Ķorqsalar erdi töker erdimiz anlardın esizlikni kigürgemiz anları érinç büstānlarıñna.* 88v/4=005/065.

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āħiret.* ahiret.

kéđinki/kidinki sarāy (T.+Far.): *Ar. dārü'l-āħiret.* ahiret, ahiret mekanı.

R.: *Kiđinki sarāy eğgürek néme körkliğ ol saĶnuĶluğ sarāy.* 30/42b3=16:30.

¹⁰ Kök, 2004, s.240.

TİEM 73: *Anlarğa kim eğgülik kıldılar bu yakın tiriglik içinde eğgülik. Kédinki sarāy yégrek ol néme körklüg saknuqlar sarāyı. 197v/9=016/030, 11v/4=002/094, 98r/4=006/032, 306r/2=033/029, 294r/8=030/016.*

SOD: (EDPT, 1972, s.832; KB-Dizin, 1979, s.401; DLT-Dizin, 1986, s.529). son, ard, arka, akıbet, sonra.

soğ sarāy (T.+Far.): *Ar. āhıret. ahiret.*

R.: *Kim kim haddin keçse tağı kirtgünmese İdisi nişānlarıña soğ sarāy kınu katıgrak hem bākīrak. 31/92b1=20:127, 28/45a1=7:169, 29/29b2=9:38.*

TİEM 73: *Ol sarāy kédinki sarāy kıılır-miz anı anlarğa tilemezler yügseklikni yer içinde ap yme artuqluğni soğ sarāy saknuqlar<ka>. 287r/5=028/083, 283r/4=028/037.*

TUR-: (EDPT, 1972, s.529-530; KB-Dizin, 1979, s.466-469; DLT-Dizin, 1986, s.653-654). durmak, kalkmak, ayakta durmak.

turğu büstān (T.+Far.): *Ar. cennāt-ı ‘adn. Adn cenneti.*

R.: *Turğu arığ éwler turğu büstānları içinde hem hoşnūdluğ Tanrıdın. 29/52a3=9:72, 30/43a2=16:31, 34/66a2=38:50, 38/46b3=61:12.*

ÜRÜKLÜK: yerleşme, sükunet bulma.

ürüklük büstān (T.+Far.): *Ar. cennet. cennet.*

TİEM 73: *Ürüklük büstānları kirürler aña yörir anıñ altınundın arıqlar anlarğa anıñ içinde negü tileseler. 197v/9=016/031, 217r/5=018/031.*

3.5.6.3.2.6. Türkçe + Sanskritçe Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhıret. ahiret.*

kédinki muyan (T.+Sans.): ahiret mükafatı.

TİEM 73: *Kédinki muyan yégrek turur anlarğa kim kertgündiler saknuqluğ kıılır erdiler. 178r/4=012/057.*

3.5.6.3.2.7. Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

KÉDİNKİ: (*kédinki* EDPT, 1972, s.705) *Ar. āhıret. ahiret.*

kédinki ajun (T.+Soğ.): *Ar. āhıret. ahiret.*

TİEM 73: *Aygıl dünyānıñ az turur kédinki ajun yégrekrek turur añar kim qorqsa küç kıılınmağay siler ayada uqmuş kirçe. 67v/2=004/077, 128r/8=007/169, 207v/3=017/021, 388v/7=079/025, 434r/1=079/025.*

TUR-: (EDPT, 1972, s.529-530; KB-Dizin, 1979, s.466-469; DLT-Dizin, 1986, s.653-654). durmak, kalkmak, ayakta durmak.

turġu uştmah (T.+Soġ.): *Ar. cennāt-ı ‘adn.* Adn cenneti.

R.: *Turġu uştmahlar ol kim va‘de kıldı Tanrı kullarına.* 31/24a1=19:61, 35/27a1=40:8.

ULAŞU: devamlı, sürekli, ebediyen.

ulaşu turġu uştmah (T.+Soġ.): *Ar. cennāt-ı ‘adn.* ‘Adn cenneti.

R.: *Ulaşu turġu uştmahlar akar astınıda arıklar.* 31/58b2=20:76.

YELİN-: kor ateşli olmak.

yelinigli tamuġ (T.+Soġ.): *Ar. sa‘ır.* kor ateşli cehennem.

R.: *Taturġay-miz anar ol yelinigli tamuġ kınıdın.* 33/35a2=34:12.

3.5.6.3.2.8. Arapça + Türkçe + Soğdca Yapı ile Kurulan Sıfat Tamlamaları

ĠAYY (Ar.): cehennemde bir vadi.

ġayy athġ tamuġ (Ar.+T.+Soġ.): *Ar. ġayy.* cehennemde bir vadi.

R.: *Kiğin tüşerler yā körgeyler ġayy athġ tamuġka.* 31/23b1=19:59.

3.5.6.3.3. Birleşik Fiiller

3.5.6.3.3.1. İsim + Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Türkçe Birleşik Fiiller

ARİĠ: (EDPT, 1972, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23; DLT-Dizin, 1986, s.32) *Ar. tayyib/āt.* arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arıġ ay-: *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Arıġ ayur anar ol kim kökler içinde azu yer içinde.* 38/32b2=59:24.

arıġ bér-: *Ar. helāl.* lütufta bulunmak (temiz rızık vermek).

TIEM 73: *Bérđi silerke arıġlardın bolġay kim siler sipās ötegey siler.* 133v/6=008/026.

arıġ bol-: *Ar. helāl.* helal olmak.

TIEM 73: *Yana arıġ bolmışlar kertgünüġli kunçuylardın yana arıġlar yavaşlar anlardın kim bérıldiler bitigni silerde öndün.* 80v/1=005/005.

ARTUĞ: (EDPT, 1972, s.204; KB-Dizin, 1979, s.26; DLT-Dizin, 1986, s.39) *Ar. ziyādet.* fazla, ziyade.

artuğ kat-: *Ar. işrāk.* Allah’a ortak koşmak.

R.: *Kim kim artuğ kıtsa Tanrıka çın-ok yalġan koştı uluġ yazuġnı.* 26/23b2=4:48.

artuğ kıl-: *Ar. işrāk.* Allah’a ortak koşmak.

R.: *Bitiñler Tanrıka, artuğ kılmanlar ana nerseni.* 26/13b1=4:36.

BARI: (KB-Dizin, 1979, s.59). bütün, tamamı.

barı ört-: *Ar. ğufrān.* bütün günahları bağışlamak.

R.: *İdimiz barımıznu örtmese bolur men ziyānlığlardın.* 28/27a2=7:149.

BERK: (EDPT, 1972, s.361; KB-Dizin, 1979, s.75; DLT-Dizin, 1986, s.84). hikmetli, sağlam.

berk tut-: *Ar. ĩmān.* inanmak, iman etmek.

R.: *Eger berk tutmasanız méni sınar boluğ méndin.* 36/79b3=44:21.

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105). boyun.

boyun bér-: *Ar. iĥā'at.* itaat etmek, teslim olmak, boyun eğmek, müslüman olmak.

R.: *Ol kim siziğ ara turur, boyun bérinler Tanrıka.* 28/64b2=8:1, 26/12a2=4:34, 30/74b2=16:81.

TİEM 73: *Anlar kim aydılar karındaşlarığa tağı oturdılar eger boyun bérseles erdi bizke öldürmegeyler erdi.* 54v/2=003/168, 62v/7=004/034, 64r/7=004/046, 423v/4=071/003, 425v/5=072/001.

boyun su-/sü-: (EDPT, 1972, s.782) *Ar. islām, iĥā'at, teslīm.* itaat etmek, boyun eğmek, teslim olmak, (islamiyeti) kabul etmek.

R.: *Aydılar küfr kelimesini tandılar boyun sumışlarında kiğin.* 29/53b2=9:74, 27/50b2=5:44, 37/37b1=48:16, 33/26a2=33:71, 37/64b3=49:14.

TİEM 73: *Ançada kim aydı anar iğisi boyun süğil. Aydı boyun südüim ajunluğlar iğisindin.* 15v/4=002/131, 39v/7=003/019, 46r/7=003/083, 412v/2=064/012, 431v/1=076/024.

boyun sür-: *Ar. islām, iĥā'at, teslīm.* boyun eğmek, itaat etmek, müslüman olmak.

TİEM 73: *Boyun sürmek yme eğğü söz kaçan belgürse iş eger çın aysalar erdi Tanrıka bolğay erdi yégrek anlarka.* 374v/3=047/021.

BUYRUK: (EDPT, 1972, s.387) buyruk, emir.

buyruğdın çık-: *Ar. fişk, fucūr.* itaatsizlik etmek, isyankar olmak.

TİEM 73: *Kim yüz çewürse andın soğ pes anlar anlar buyruğdın çıkğanlar.* 46r/6=003/082, 48v/7=003/110, 37r/4=002/282.

EDĞÜ: (EDPT, 1972, s.51; KB-Dizin, 1979, s.139-142; DLT-Dizin, 1986, s.168). iyi kişi, salih insan, hayırlı insan.

eğğü bağışlayu ğol-: *şefā'at.* güzel şefaath etmek.

TIEM 73: *Kim yazuķ keçrü bağışlayu ķolsa eğgü bağışlayu ķolmaķ bolğay anı üliş andın.* 68r/9=004/085.

eğgü ķıl-: *Ar. menn, ihsān.* islah etmek, iyilik etmek.

TIEM 73: *Aygıl eđgü ķılmaķ anlarka yégrek. Eger ķılışsa siler olarnıñ birle ķadaşınızlar. Tañrı bilir artaķlıķ ķılığlı eğgülük ķılığlıdın.* 26v/6=002/220, 3r/4=002/011, 89r/4=005/069, 372v/6=047/002, 388r/4=053/031.

ÉRİNÇ / İRİNÇ: (EDPT, 1972, s.234; *érinç* DLT-Dizin, 1986, s.190) nimet, iyi yaşayış, nimet içinde geçiniş, nimet, bolluk.

érinç bér-: *Ar. ni 'met.* nimet vermek, lütufta bulunmak.

TIEM 73: *Kim yarlıg tutsa Tañrınıñ yalavaçınıñ anlar anlarnıñ birle kim érinç bérdi Tañrı anlar üze yalavaçlardın çın sözlüglerdin şehādlerdin eğgülerdin.* 66v/3=004/069, 66v/7=004/072, 83r/7=005/023, 226r/7=019/058, 29v/7=002/236.

érinç béril-: *Ar. ni 'met.* nimet verilmek.

TIEM 73: *Meger az anıñdın kim ķutğardımız anlardın uđu bardı anlar kim küç ķaldılar ol kim erinç bérildiler anıñ içinde erdiler yazuķluğlar.* 172v/7=011/116.

érinçlig bér-: *Ar. ni 'met.* bol nimet vermek.

TIEM 73: *Ümmetler érinçlig bergey-miz anlarka yana teggey anlarka bizdin ağrıtlıgı ķın.* 167r/7=011/048.

ESENLİK: (EDPT, 1972, s.249; KB-Dizin, 1979, s.159) selam, selamet.

esenlik ay-: *Ar. selām.* selam vermek.

TIEM 73: *Ançada kirdiler anıñ üze aydılar esenlik, aydı bir gürüh tat ķişiler.* 266v/1=025/063, 384v/4=051/025.

E/ÉW ķrş. ev: (EDPT, 1972, s.3; KB-Dizin, 1979, s.163-164; DLT-Dizin, 1986, s.205). ev, mesken.

éw barķdın ağrıl-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek.

R.: *Anlar kim éw barķdın ağrıldılar Teñrilik, anda ķiđin kim küç ķalındılar.* 30/50a1=16:41.

éw barķdın kesil-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek, göç etmek.

R.: *Anlar kim bittiler hem éw barķdın kesildiler.* 29/15a1=9:20, 30/90b2=16:110, 33/12b3=33:50, 38/23b3=59:9.

éw barķ ķođ-: *Ar. muhāceret.* hicret etmek.

TIEM 73: *Anlar kim éw barķ ķođtılar Tañrı yolu içinde yana öldürüldiler azu öldiler.* 246r/4=022/058.

EW(İ)R-: (EDPT, 1972, s.14; *evür-* KB-Dizin, 1979, s.165). döndürmek, çevirmek.

ewre kıparıl-: *Ar. ihyā* ? yeniden dirilmek.

TİEM 73: *Aydılar kaçan ölse-miz taķı bolsa-miz tuprak taķı süñük-biz mü ewre kıparıladaķılar miz.* 252r/6=023/082, 325v/6=037/016, 395v/5=056/047.

ewre yan-: *Ar. ihyā* ? yeniden dirilmek.

TİEM 73: *Sınadımız oķ Süleymānnı kemiştimiz anıñ taķtı üze bir tenni yana ewre yandı.* 332v/3=038/034, 356r/7=042/044, 384r/5=051/039.

ewre yandur-: *Ar. ihyā* ? yeniden diriltmek.

TİEM 73: *Kaçan biz ölse-miz taķı bolsa-miz tuprak ol ewre yandurmak yırak.* 381v/8=050/003, 439r/8=085/013.

ewre yandurul-: *Ar. ihyā* ? yeniden diriltmek.

TİEM 73: *Neçe kim kılsalar kim çıķmaķları andın ewre yandurulğay içre aytlğay anlarķa tatınlar ol ot kınıdın anı yalğan tutar erdiñizler.* 302r/9=032/020.

İKİ: (EDPT, 1972, s.101; KB-Dizin, 1979, s.190-191; DLT-Dizin, 1986, s.228). iki.

iki yüzlüglük kııl-: *Ar. munāfeķ/at.* münafıklık etmek.

R.: *Baķmaz mu sen anlarķa kim iki yüzlüglük kıldılar.* 38/25a1=59:11.

KÖDÜL: (EDPT, 1972, s.731; KB-Dizin, 1979, s.276-278; DLT-Dizin, 1986, s.361). gönül, kalp, yürek, iç.

köñül ba-: *Ar. tevekkül.* gönül bağlamak, inanmak, tevekkül etmek.

TİEM 73: *Keñrü biliglig İdimiz tegme nerseni bilmeki. Tañrı üze köñül badımız.* 121r/4=007/089.

köñül ur-: *Ar. tevekkül.* tevekkül etmek.

R.: *Kim ol yok anar erkliglik anlar üze kim kirtgündiler yana İdileri üze köñül ururlar.* 30/85b1=16:99, 30/50b3=16:42, 31/74b1=39:38, 36/25a3=42:36, 27/36a1=5:23.

TİEM 73: *Men köñül urdum Tañrı üze ménin İdim silerniñ İdiñizler.* 167v/8=011/056, 131v/6=008/002, 203v/4=016/099, 413v/3=065/003, 417r/7=067/029.

ĶULLUĶ: (EDPT, 1972, s.620; KB-Dizin, 1979, s.291) kulluk, itaat, ibadet.

ķulluķ kııl-: *Ar. ibādet.* kulluk etmek.

TİEM 73: *Hakķat üze Tañrı ménim İdim taķı sizin İdiñiz ķulluķ kıluñ ana.* 43r/7=003/051, 44r/8=003/064, 449v/3=106/003.

MEDĶÜ: (EDPT, 1972, s.769; KB-Dizin, 1979, s.313-314; DLT-Dizin, 1986, s.411). sonsuz, ebedi.

meñgü kınnı tat-: *Ar. azāb.* ebedi azabı tatmak.

TİEM 73: *Yana ayıldı anlarķa küç kıldılar tatınlar meñgü kınnı.* 158r/6=010/052.

ORTAĞ: (krş. *ortuk/ortok* EDPT, 1972, s.205; krş. *ortuğ* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak kat-: *Ar. işrāk.* (Tanrıya) ortak koşmak, ortak koşulmak.

R.: *Yana aylur olarka: kayda ma ortak katar erdiñizler Tañrıdın ağındın?* 35/65b1=40:73, 28/59b2=7:191, 28/59b2=7:190, 26/79b2=4:116, 26/23a3=4:48.

ortak katıl-: *Ar. işrāk.* ortak koşulmak.

TIEM 73: *Bütünlükün Tañrı örtmes ortak katılmağnı añar tağı örter anda kudırağ erse kimni tilese.* 72v/1=004/116.

ortak katkılı bol-: *Ar. müşrik.* ortak koşan olmak.

TIEM 73: *Köp köni köz tutğıl yüzüñni köp köni müsülmānlıqqa. Bolmağıl oğ ortak katkılılardın.* 162v/3=010/105, 96v/4=006/014, 139r/7=009/007.

ortak kıl-: *Ar. işrāk.* şirk koşmak.

R.: *Eger ortak kılsa büttüñizler, hükm ol Tañrıqa.* 35/29b1=40:12,

TIEM 73: *Qıldılar Tañrıqa ortaqlar.* 186v/3=013/033, 105r/2=006/100, 184v/7=013/016, 253v/6=023/092, 342v/5=040/012.

ortak koş-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak.

TIEM 73: *Kim ortak koştilar Tañrıqa ol nerseni kim indürmedi anıñ birle hüccet.* 44v/5=003/067, 47r/8=003/095, 44r/8=003/064, 52r/7=003/151, 130r/9=007/191.

ORTAĞLIQ: (krş. *ortukluğ/ortokluğ* EDPT, 1972, s.211; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortaklık.

ortaklık kat-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak, isyan etmek.

TIEM 73: *Köni boluñlar Tañrıqa ortaklık katmañlar añar kim ortak kıtsa Tañrıqa.* 244v/9=022/031, 260v/4=024/055.

ORTUĞ: (EDPT, 1972, s.205; KB-Dizin, 1979, s.346; krş. *ortuğ* DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortuğ kat-: *Ar. işrāk.* ortak koşmak, isyan etmek.

TIEM 73: *Kim ortuğ katmağay Teñrike nerse oğrılıq kılmağay.* 407v/2=060/012, 405v/3=059/023.

ORTUĞLUQ: (krş. *ortuğluğ* EDPT, 1972, s.211). ortaklık etmek.

ortuğluk ur-: *Ar. işrāk.* ortaklık etmek, aşırı gitmek.

TIEM 73: *Ol kim ortuğluk urdı biziñke üküş üze kertgünmiş kullardın.* 275v/1=027/015.

OT: (EDPT, 1972, s.34; KB-Dizin, 1979, s.346-347; DLT-Dizin, 1986, s.444) *Ar. nār.* ateş, cehennem ateşi.

ot kın(n)ı (tat-): *Ar. ‘azāb.* cehennem azabı, cehennem azabını tatmak.

R.: *Ol tatıñlar anı, bütünlükin kâfirlerka ot kıını. 28/71b2=8:14, 34/56b2=34:42, 38/19a2=59:3,*

TIEM 73: *Ol silerke tatıñlar anı tanıǵlılarka ot kıını yâ tamuǵ kıını. 133r/6=008/014, 242v/3=022/004, 386v/3=052/018, 315v/2=034/042, 303v/1=032/020.*

otqa kir-: cehenneme girmek.

TIEM 73: *Yana biz bilgenrek-miz anlarını kim anlar olarnıñ başıraǵ {erür} erürler otqa kirmekke yaraşıraǵ. 227r/4=019/070, 424v/3=071/025, 415r/4=066/010.*

SAKNUK: (KB-Dizin, 1979, s.379). *Ar. muttak̄ñ, taqiyy.* takva sahibi, Allah'tan korkan.

saknuq kıl-: *Ar. ittikā* ? Allah'tan korkmak, gūnahtan çekinmek.

TIEM 73: *Yana kutǵarǵay-miz anlarını kim saknuq kıldılar. 227r/5=019/072, 6r/4=002/041, 24v/2=002/203, 74r/3=004/131.*

SAKNUQLUK: *Ar. takvā* ? takva, takva sahibi olma, çekinme.

saknuqluk kıl-: *Ar. ittikā* ? gūnahtan kaçınmak, çekinmek.

R.: *Ayıldı anlarka kim saknuqluk kıldılar. 30/42b1=16:30.*

TIEM 73: *Kim silerde öñdün erdiler bolǵay kim siler saknuqluk kılǵay siler. 4r/2=002/021, 8r/7=002/063, 22v/5=002/189, 306r/7=033/032, 339r/7=039/061.*

TANIĞLI: (KB-Dizin, 1979, s.421). *Ar. ceħd, kâfir/ñ.* kafir, iman etmeyen, inkar eden.

tanıǵlı bol-: *Ar. ceħd.* inkar edenlerden olmak.

R.: *Boldılar biziñ nişānlarımızka tanıǵlılar. 35/81a3=41:15.*

tanıǵlı er-: *Ar. ceħd.* inkar etmek.

R.: *Erdiler äyātlerimizka tanıǵlılar. 35/89a1=41:28.*

UWUT: (EDPT, 1972, s.6-7; KB-Dizin, 1979, s.500; DLT-Dizin, 1986, s.704). haya, utanma, edep, edep yeri.

uwut küdez-: kötülükleri örtmek, günahları affetmek.

TIEM 73: *Meryem ‘imrān kıızı ol kim küdezdi anıñ uwut üfürdimiz anıñ içinde. 415r/8=066/012.*

YARATIĞ: (EDPT, 1972, s.961) *Ar. halk.* yaratılış, yaratı.

yaratıǵnı törüt-: *Ar. ihyā* ? (yeniden) hayat vermek.

TIEM 73: *Ayǵıl Tanrı ilki törütür yaratıǵnı yana yandurur kayudın yalǵan sözler siler. 156v/6=010/034, 153r/7=010/004.*

YARLIĞ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750-751). izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlıg ıd-: Ar. *ihā* ? vahy. vahyetmek, vahiy göndermek, vahiy gönderilmek, vahiy.

R.: *Ol kim yarlıg ıdtımız saña bitigdin.* 33/76a2=35:31, 35/78a3=41:12, 36/7b3=42:13, 36/3a3=42:7, 36/34b3=42:51,

yarlıg ıdmağ 36/34b1=42:51.

TİEM 73: *Biz yarlıg ıdtımız saña neteg kim yarlıg ıdtımız Nüh peygamberka tağı yalavaçlarğa.* 77r/9=004/163, 77v/1=004/163, 77v/1=004/163, 357r/3=042/052, 315r/5=034/050.

yarlıg ıdıł-: Ar. *ihā* ? vahiy gönderilmek.

R.: *yarlıg ıdıłur* 35/74b2=41:6, 30/51a1=16:43, 35/14b1=39:65, 36/55a2=43:43, 34/71b2=38:70, 31/39b1=20:13.

TİEM 73: *Okıgıl anı kim yarlıg ıdııldı saña bitigdin adağın tutgıl ...* 291r/8=029/045, 96v/9=006/019, 99v/5=006/050, 352r/8=042/003, 369v/2=046/009.

yarlıg in-: Ar. *ihā* ? vahiy göndermek.

TİEM 73: *İne <turur> yarlıg anlar ara bilmekiñizler üçün kim Tanrı tegme nerse üze uğan ol bütünlükün Tanrı kapsamış tegme nerseni biligin.* 414v/6=065/012.

yarlıg keç-: Ar. *ihā* ? vahiy göndermek, ilim göndermek.

TİEM 73: *Eger yarlıg keçmeki bolmasa İdiñdin atalmış vaqtka tegi keçmiş bolğay erdi anlar ara.* 354v/2=042/014.

yarlıg kel-: Ar. *ihā* ? vahiy gelmek.

TİEM 73: *Keldi Tanrı yarlıgı ewdürmenler anı.* 196r/1=016/001, 111v/6=006/158, 169v/1=011/076, 169r/2=011/082, 171r/4=011/094,
... *keltürginçe Tanrı yarlıgını* 141r/4=009/024.

yarlıg tegür-: Ar. *ihā* ? vahyolunmak.

R.: *Bütünlükün uđar men ol kim yarlıg tegrür maña İğimdin.* 28/62a3=7:203.

yarlıg tut-: emir ve vahiyleri tutmak.

TİEM 73: *Aygıl andıkmanlar yarlıg tutmağ bildükmiş, bütünlükün Tanrı bilgen turur anı kim kılur siler.* 259r/7=024/053, 307v/1=033/033, 374v/9=047/026, 377v/7=048/017, 412v/7=064/016.

YAZUĞ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767) günah, suç, hata.

yazuğ keçür-: Ar. *ma* ^ç*ziret*. bağış, af, şefaaf.

R.: *Yazuğ keçürmek İdiñizke bolğay kim sağıngaylar.* 28/41a2=7:164.

TİEM 73: *Ayğıl Tanrıka yazuk keçürmek yumkı, anar turur kökler erkligligi tağı yerniñ yana anıñ tapa yandurulur siler.* 338v/8=039/044, 301r/8=032/004.

yazuk keçrü kıl-: *Ar. ma'ziret.* affetmek, bağışlamak.

TİEM 73: *Qorquñlar ol kündin (...) yazuk keçrü kılmaq alınmaz andın teñ tuş ap yme anlar yārī bérilmezler.* 6v/2=002/048, 117v/5=007/053.

yazuk keçrü qol-: *Ar. ma'ziret.* bağışlamak, aracılık etmek.

TİEM 73: *Yok anar Tanrıda adın dost iş erkligi tağı yazuk keçrü qoldaçı.* 101v/4=006/070, 104r/8=006/094, 117v/5=007/053, 154v/7=010/018, 228r/1=019/087.

yazuk kıl-: *Ar. icrām.* günah işlemek.

R.: *Sorulmaz sizler andın kim yazuk kıldımız.* 33/45b1=34:25.

TİEM 73: *Öç aldımız anlardın kim yazuk kıldılar, erür vācib biziñ üze kertgünüglilerke yārī bérmek.* 297r/2=030/047, 107v/1=006/124, 166r/4=011/035, 363r/8=044/022, 388r/9=053/038.

yazuk ört-: *Ar. gufrān.* günahı bağışlamak.

R.: *Sen biziñ erkligimiz sen örte bérgil yazukumuznu.* 28/32a2=7:155.

TİEM 73: *Yanut bérmek üçün anlarka kim kértgündiler kıldılar edgülügler anlar tururlar anlarka yazuk örtmeklig ağırılığ rüzī.* 311r/5=034/004.

yazuk tök-: *Ar. hiṭtat.* günahlardan arınmak.

R.: *Aytuñlar: yazuklarımıznu töke bérgil kiriñ qapuğka yüknü.* 28/38b2=7:161.

yazuk yarlıqa-: *Ar. şefā'at.* şefaet etmek.

TİEM 73: *Yazuk yarlıqağlı tevbe bezerlegli katıg kınılığ artuqluq idisi.* 341v/6=040/003.

yazuk yüd-: mecazen günaha girmek.

TİEM 73: *Eger şükr ötese siler taplar silerni yazuk yüdmes hiç yazuk yüdügli adın kişi yükini.* 335v/4=039/007, 335v/4=039/007.

3.5.6.3.3.2. Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

BEREKĀT / BEREKET (Ar.): bereket.

berekāt bér- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* mübarek eylemek.

R.: *Berekāt bérdimiz anıñ üze hem İshāq üze.* 34/32b3=37:113.

berekāt/bereket kıl- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* bereket vermek, bereketlendirmek.

R.: *Kendler ara ol kim berekāt kıldımız anıñ içre éller.* 33/38b2=34:18.

TİEM 73: *Ķutğardımız anı lūtnı ol yerke kim bereket Ķıldımız anıñ içinde Ķamuğ ciĶānĶa.* 239v/2=021/071, 313v/2=034/018, 328v/1=037/113, 348r/8=041/010.

BEREKĀTLİĞ / BEREKETLİĞ: (Ar.+T.): *Ar. mubārek.* bereketli, hayırlı, yüce.

berekātlıĶ Ķıl- (Ar.+T.): *Ar. mubāraket.* bereketli kılmak.

R.: *Yerniñ kün tuĶsuĶları yerniñ kün batsıĶ yerleri ol kim berekātliĶ Ķıldımız anıñ içinde.* 28/17b2=7:137.

DĪN (Ar.): din.

dĪn tut- (Ar.+T.): *Ar. dĪn.* bir dine inanmak.

R.: *DĪn tutmazlar ĶaĶ dĪnni anlardın kim bĕrildiler bitigni.* 29/21b3=9:29.

FARĪZA (Ar.): farz, dinen yapılması farz olan.

farĪza Ķıl- (Ar.+T.): *Ar. farz.* farz kılmak.

R.: Bütünlükin bildimiz ol kim *farĪza Ķıldımız olar üze cüftleri içre.* 33/13b1=33:50.

TİEM 73: *Bildimiz ök anı kim farĪza Ķıldımız anlar üze cüftleri içinde.* 307r/7=033/038, 308r/7=033/050.

ĶAZĀT (Ar.): Allah yolunda savaş, cihad.

Ķazāt Ķıl- (Ar.+T.): *Ar. mücāhedet.* Allah yolunda savaşmak, cihad etmek.

TİEM 73: *Eger siler Ķazāt Ķılı mĕnim yolumda tileyü mĕnim ĶořnüdlüĶumnu.* 405v/9=060/001, 53r/7=003/156.

ĶALĀL / ĶELĀL (Ar.): dinen yasak olmayan, kullanılması şer'an caiz olan.

Ķalāl/Ķelāl bol- (Ar.+T.): *Ar. Ķelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

TİEM 73: *Ķalāl bolmas saĶa tişiler anda kedin.* 309v/4=033/052, 363v/3=044/002, 406r/4=060/010, 443v/2=090/002, 28r/1=002/229.

Ķalāl/Ķelāl Ķıl- (Ar.+T.): *Ar. Ķelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

R.: *Ķelāl Ķıldımız saĶa cüftleriñni.* 33/11b3=33:50, 26/2b1=4:24, 29/28a3=9:37, 28/34a2=7:157, 38/88b2=66:1.

TİEM 73: *Ay yalavaç biz Ķalāl Ķıldımız saĶa cüftleriñni* 308r/3=033/050, 308r/4=033/050, 414v/9=066/001.

TaĶı Ķelāl Ķıldı Tanrı satıĶnu taĶı Ķarām Ķıldı ribānu. 35v/7=002/275, 43r/5=003/050, 79r/9=005/001, 131v/2=008, 142v/6=009/037.

Ķalāl tut- (Ar.+T.): *Ar. Ķelāl.* helal olmak, caiz olmak, şer'an bir yasak olmamak.

TİEM 73: *Silerke anıñ içinde asıǵlar atalmış vaqtqa tegi yana halāl tutmaǵı anıñ ewke tegi āzād kılınmış. 244r/3=022/033.*

Keniktürmek artuqluǵ ol tanmaǵ içre azdurur anıñ birle anlarını kim tandılar helāl tutarlar anı bir yıl harām kılurlar anı bir yıl. 142v/5=009/037.

helāl er- (Ar.+T.): Ar. *helāl*. helal olmak.

R.: *Helāl ermez saña uraǵutlar. 33/15a1-2=33:52.*

helālqa çıq- (Ar.+T.): Ar. *helāl*. ihramdan çıkmak.

TİEM 73: *Kaçan helālqa çıksa siler ötrü awlañlar. 79v/3=005/002.*

helāl kılın- (Ar.+T.): Ar. *ihlāl*. helal kılınmak.

R.: *Olar üze arıǵlar helāl kılındı. 27/4b1=4:160, 27/18a1=5:4.*

TİEM 73: *Helāl kılındı silerke tegme rüze tüni kawuşmaǵ uraǵutlarıñızqa anlar keğim ol silerke siler keğim anlarqa. 22r/3=002/187, 77r/4=004/160, 79r/8=005/001, 80r/8=005/005, 92r/7=005/096.*

ĤARĀM (Ar.): haram.

harām kıl- (Ar.+T.): Ar. *tahrām*. haram etmek, yasaklamak.

R.: *Żulm birle anlardın kim cuhūd boldılar, harām kıldımız olar üze. 28/34a3=7:157, 38/88b1=66:1, 29/28b2-3=9:37, 32/2a1=27:91, 30/95b2=16:118.*

TİEM 73: *Çinoq harām kıldı siler üze özi ölmışni aqar qannı toñuz etini ol nekni kim urun kılındı anıñ birle Tañrı adnaǵıqa. 20r/3=002/173, 35v/7=002/275, 47r/5=003/093, 281v/5=028/012, 414v/9=066/001.*

harām kılın-: Ar. *harām*. haram kılınmak.

TİEM 73: *Harām kılındı siler üze anañızlar kızlarıñız... 60v/9=004/023, 43r/6=003/050, 83v/2=005/026, 109v/4=006/143, 109r/1=006/138.*

harām ye- (Ar.+T.): Ar. *harām*. haram yemek.

TİEM 73: *Körgey sen üküş anlardın ewerler yazuq içinde teñde keçmek içinde yemekleri harām ... 88r/5=005/062.*

harāmnu ye- (Ar.+T.): Ar. *harām*. haram yemek.

TİEM 73: *Nelük yıǵmas olarnı Tañrılıq erenler bilgeler aymaqlarındın yazuqnu yemeklerindin harāmnu. 88r/7=005/063, 85r/9=005/042.*

ĤAṬĀ (Ar.): hata, yanlışlık.

haṭā kıl- (Ar.+T.): Ar. *haṭā* ? yanılmak, günah işlemek.

TİEM 73: *İdimiz tutmaǵıl bizni eger unutsa-miz yā haṭā kılsa-miz. 37v/7=002/286.*

ĤESĀB / ĤİSĀB (Ar.): hesap.

hesāb/ħisāb kıl- (Ar.+T.): Ar. *muħāsebet*. hesaba çekmek.

R.: *Neçe uluşdın, boynağuluk kıldı İdi fermânından, anıñ yalavaçı fermânından, hisāb kıldımız anar katıg hisāb.* 38/84b1=65:8.

TIEM 73: *hesāb kılgay-miz siler birle ay ādemiler periler.* 392r/2=055/031.

Taķı eger açsañız anı kim tenleriñiz içinde. Yā örtseñiz anı hisāb kılgay sizni anıñ birle Tağrı. 37v/1=002/284.

İLHĀM (Ar.): Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma, peygamberlerin kalbine gelen ilahi düşünceler, gönüle doğan şey.

ilhām bér- (Ar.+T.): Ar. *ihā* ? ilham vermek.

TIEM 73: *Külçirer küler anıñ sözündin aydı İdime ilhām bérkil maña yā bekleñil meni şükr ötemekimke séniñ ni ‘metiñe.* 275v/7=027/019.

İMĀN (Ar.): iman, inanma, inanç, İslam dinini kabul etmek.

īmān béril- (Ar.+T.): Ar. *īmān*. iman verilmek, hidayete erdirilmek.

TIEM 73: *Aydı anlar kim bérildi bilig imān dir ğ kıldıñızlar Tağrı bitigi içinde kıyāmet künike tegi.* 298v/6=030/056.

īmān ketür- (Ar.+T.): Ar. *īmān*. inanmak, iman etmek.

TIEM 73: *Ay anlar kim imān ketürdiler fusūs tutmasunlar bir gürüh bir gürühdin bolğay kim bolmaķları edğürek.* 380v/3=049/011.

KĀFİR (Ar.): kafir, hakkı tanımayan, Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan, küfreden.

kāfir bol- (Ar.+T.): Ar. *küfr*. kafir olmak, iman etmemek, inkar etmek.

R.: *Yana tuttum anlarını kim kāfir boldılar, neçük bolğay meniñ kınım.* 33/74a2=35:26, 38/48b2=61:14.

TIEM 73: *Hakıķāt üze anlar kim kāfir boldılar bitmişlerindin soğra andın soğ boldılar küfr yanındın kabül kılnmağay tevbeleri.* 46v/8=003/090, 46v/3=003/086, 47r/1=003/091, 68v/6=004/089, 68v/6=004/089.

kāfir kııl- (Ar.+T.): Ar. *küfr*. hakkı tanımama, Allah'ı bilmeme.

TIEM 73: *Öldürüldi kişiler ya ‘nī ‘utebe né kāfir kıldı anı.* 435r/1=080/017.

KAZĀ (Ar.): kaza, hüküm.

każā kııl- (Ar.+T.): Ar. *każā* ? takdir etmek, Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

TIEM 73: *Ol Tağrı atı birle kim bed-bahtlıķnı ‘adli birle każa kıldı.* 163r/2=011, 342r/6=040/020, 346r/9=040/068, 426r/6=073/020.

każā kıılın- (Ar.+T.): Ar. *każā* . hüküm verilmek, Allah tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi.

R.: *Anlar kim tandılar olarka tamuğ otı, kazā kılınmas olar üze ölsün için yünültmes anlardın anıñ kınındın, mundağuk yanut bérür-miz kamuğ nū-sipāška. 33/77a3=35:36, 31/87b3=20:114.*

TIEM 73: *Anlar kim tandılar anlarğa tamuğ otı, kazā kılınmağay anlar üze ölseler yünlünmez anlardın anıñ kınındın mundağok yanut bérür-miz kamuğ nū-sipāška. 319v/4=035/036.*

QIYĀMET (Ar.): kıyamet.

qiyāmet kel- (Ar.+T.): Ar. *qiyāmet.* kıyamet kopmak.

TIEM 73: *Bütünlükün qiyāmet kelgüçi turur şek yok anıñ içinde bütünlükün Tanrı koparur gūrlar içindekini. 242r/1=022/007, 311r/2=034/003, 346v/2=040/059.*

qiyāmet kop- (Ar.+T.): Ar. *qiyāmet.* kıyametin meydana gelmesi.

TIEM 73: *Ol kün kopar adağın qiyāmet kirinlar anı fir‘avn boğunu katıg kınka. 345/4=040/046, 367v/7=045/027.*

qiyāmet sézin- (Ar.+T.): kıyametin geleceğinin şüphe götürmemesi.

TIEM 73: *Aydıñızlar bilmes(-)miz kaçan ol qiyāmet sézinmes(-)miz meger sézinmek ermes(-)miz séziksizler. 367r/6=045/032.*

qiyāmet yawu- (Ar.+T.): kıyametin yaklaşması.

TIEM 73: *Yawudı qiyāmet yarıldı ay. 389r/4=054/001, 354r/2=042/017.*

KÜFR (Ar.): küfr, kafirlik, Allah’a inanmama, inkar etme, dinsizlik.

küfr bol- (Ar.+T.): Ar. *küfr, kāfir.* inkar etmek, kafir olmak.

TIEM 73: *Hāqıķāt üze anlar kim kāfir boldılar bitmişlerindın soñra andın soñ boldılar küfr yanındın qabūl kılınmağay tevbeleri. 46v/9=003/090, 46v/3=003/086.*

küfr keltür- (Ar.+T.): Ar. *küfr.* inkar etmek.

TIEM 73: *Taķı né kim kılsañız hayrdın küfr ketürmegey¹¹ siz aña. Taķı Tanrı bilir ök qorķğanlar. 49r/6=003/115.*

küfr ketür- (Ar.+T.): Ar. *küfr.* inkar etmek.

TIEM 73: *Ayğıl anlarğa kim küfr ketürdiler yeñilgey-siz taķı yandurulğay-siz tamuğ tapa. 39r/1=003/012, 9v/8=003/019, 43v/4=003/055, 52r/7=003/151, 55r/8=003/178.*

küfrdin yıgıl- (Ar.+T.): Ar. *intihā* ? gūnahtan sakınmak.

R.: *Eger yıgılsalar küfrdin yarlıkatur olar anlarnı. 28/85a2=8:38.*

LA‘NET (Ar.): lanet.

¹¹ Kök, “003/115=49r/6 Yazmada keltürmegey yazılı olmakla beraber, l’nin üzeri çizilerek iptal edilmiştir. Bu kısım metnimizin Harezmi özelliklerinin ağır bastığı kısmına aittir. TIEM 73’e hakim olan biçim keltür-/keldür-‘tir” demektedir (2004, s.44).

la‘net kııl- (Ar.+T.): *Ar. la‘n.* lanetlemek.

R.: *Anlar kim āzārlarlar Taḥrını hem yalavaçını, la‘net kııldı olarka Taḥrı.*
33/20a1=33:57, 37/18a2=47:23.

TİEM 73: *Anlar la‘net kıılır anlarını Taḥrı yme kargar olarnı sürügliler.*
18v/8=002/159.

la‘net kıılın- (Ar.+T.): *Ar. kıutle.* lanetlenmek.

R.: *La‘net kıılını yalğan kıılguçılar.* 37/84a2=51:10.

TİEM 73: *La‘net kıılını anlar kim tandılar Taḥrı oğlanıdın dāvud yalavaç tili üze taķı meryem oğlı ‘īsā tili üze.* 90r/3=005/078.

la‘net kıılış-: birlikte lanetlemek.

TİEM 73: *Andın soḡra la‘net kıılışalıḡ taķı kıılalıḡ Taḥrınıḡ la‘neti yalğançılar üze.*
44r/4=003/061.

MĀL (Ar.): mal, varlık.

māl birle kıatıḡlan- (A.+T.+T.): *Ar. mücāhedet.* Allah yolunda mallarıyla cihat etmek.

TİEM 73: *Ķatıḡlandılar mālaları birle tenleri birle Taḥrı yolu içinde.* 138r/1=008/072,
143r/6=009/041.

MESCİD (Ar.): namaz kıılınan yer, mescit.

mescid tut- (Ar.+T.): mescit tutmak.

TİEM 73: *Anlar kim tut(t)ular bir mescid ziyānlık tanmaķ tarmaķ mü‘minler ara kıüdezmek için.* 150r/4=009/107.

MÜSÜLMĀN (Ar.): müslüman.

müsülmān bol- (Ar.+T.): *Ar. islām.* müslüman olmak, teslim olmak.

R.: *Minnet kıılurlar sēniḡ üze müsülmān bolsalar.* 37/66b3=49:17.

TİEM 73: *Taķı ayḡıl anlarḡa kim bērildiler kitābnı taķı kitābsizlerke müsülmān bolduḡuz mu.* 40r/1=003/020, 40r/2=003/020.

NİFĀĶ (Ar.): münafık, iki yüzlülük.

nifāk kııl- (Ar.+T.): *Ar. nifāk.* münafıklık etmek.

TİEM 73: *Taķı bilmek için anlarını kim nifāk kııldılar. Taķı ayıldı anlarḡa keliḡ uruşuḡ Taḥrı yolu içinde.* 54r/7=003/167.

Nİ‘MET (Ar.): nimet, ihsan, baḡış, iyilik.

ni‘met bér (Ar.+T.): *Ar. in‘ām.* nimet vermek, ihsan etmek.

R.: *Ni‘met bērdi Taḥrı anıḡ üze.* 33/6a2=33:37, 33/6a3=33:37, 26/41a1=4:72,
36/62a1=43:59, 26/39b1=4:69.

TİEM 73: *Ay Tanrı kulu oğlanları yād kılıñlar ménim ni‘metimni ol ni‘met bérdim silerke.* 6r/9=002/047, 6r/1=002/040, 6r/1=002/040, 307r/2=033/037, 335v/7=039/008.

ni‘met ét- (Ar.+T.): *Ar. in‘ām.* nimet vermek.

TİEM 73: *Çınok uştmah boğunu bu-kün meşğüllük içinde ni‘met étgenler.* 232v/6=036/055.

ni‘met kıl- (Ar.+T.): *Ar. yuşallī.* rahmet etmek, ihsan etmek.

R.: *Ol Tanrı ni‘met kılur sizin üye.* 33/9a1=33:43.

NÜR (Ar.): nur, aydınlık.

nūr körkit- (Ar.+T.): *Ar. tecellī.* tecelli etmek, zahir olmak, görünmek.

R.: *Kaçan kim nūrı körkitti erse İdi tağka kıldı anı kes kes.* 28/22a2=7:143.

RAHM (Ar.): merhamet, acıma, esirgeme.

rahm kıl- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* merhamet etmek, bağışlamak.

R.: *Eger rahm kılmasa bizke, İdimiz barımıznı örtmese bolur men ziyānlığlardın.* 28/27a1=7:149, 37/60b3=49:10.

TİEM 73: *Meger kimke kılsa rahm Tanrı, ol ol turur küsüş yarlıkağlı.* 364r/3=044/042, 443v/9=090/017.

rahm kılın- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* bağışlanmak, merhamet edilmek.

R.: *Boyun suñlar Tanrıka hem yalavaçka bolğay kim rahm kılınğay sizler.* 25/5b1=3:132, 34/9a2=36:45.

RAHMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmet bağışla- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* esirgemek.

TİEM 73: *Ey İdimiz (...) bağışlağıl bizke katıñdın rahmet sen haқиқat üye sen bahşış kılğan.* 38v/5=003/008.

rahmet bér- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* merhamet etmek, esirgemek.

TİEM 73: *Meger rahmet bérdimiz ençrütmeñ bir vaqtka tegi.* 322r/2=036/044.

rahmeti hāş kıl- (Ar.+Ar.+T.): dilediğine merhamet etmek.

TİEM 73: *Hāş kılur rahmeti birle kimke tilese. Tağı Tanrı uluğ fazl iyesi.* 45r/6=003/074.

rahmet kıl- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* rahmet etmek.

R.: *Ol kün bütünliñin rahmet kıldıñ aña, her-āyine ol kırtulmağ uluğ turur.* 35/28a1=40:9.

TİEM 73: *Tağı Tanrı rahmet kılğan kullarka.* 41r/5=003/030, 37v/9=002/286, 195v/9=016.

rahmet kılın- (Ar.+T.): *Ar. rahmet.* rahmet edilmek.

TİEM 73: *Taķı boyun süñ Tañrıķa taķı yalawaķķa bolğay kim siz raķmet ķılıñgay-siz.*
50v/5=003/132.

ŞĀLİHĀN (Ar.): yarar, elverişli, uygun, yakışır.

řālihān kigür- (Ar.+T.): salih amel işlemek.

TİEM 73: ... *řālihān kigrür anı būstānlarķa aķar anıñ altınında arıķlar meñü ķalığlılar*
anıñ içinde. 414v/3=065/011.

SELĀM (Ar.): esenlik, güvenlik, selam.

selām bér- (Ar.+T.): *Ar. selām.* selam vermek.

TİEM 73: *Ķaçan selām bérilse siler selām birle selām bérinler andın körklügreg birle*
azu yanduruñlar. 68v/1=004/086, 68v/1=004/086, 261v/5=024/061.

selām ķıl- (Ar.+T.): *Ar. selām, teslām.* selam vermek.

R.: *Ey anlar kim bittiler, durūd ıdıñlar anıñ üze selām ķılıñ, selām ķılmaķ.*
33/19b3=33:56,

selām ķılıñ, selām ķılmaķ. 33/19b3=33:56, 33/9b1=33:44.

TİEM 73: *Ay anlar kim kergündiler alkış bérinler anıñ üze selām ķılıñlar selām ķılmaķ.*
309r/9=033/056, 309r/9=033/056, 256r/7=024/027,

selām ķılıñlar selām ķılmaķ. 309r/9=033/056, 308v/5=033/044.

selām te- (Ar.+T.): selamlaşmak.

TİEM 73: *Oķımaķları anıñ içinde arığ sen sen İğime alkışları anıñ içinde selam temek*
keğin oķımaķları öđdi aymaķlıķ Tañrıķa aķunluğlar ığisi. 153v/9=010/010.

SELĀMATLIĶ (Ar.+T.): *Ar. selām.* selamet, esenlik.

selāmatlıķ bér- (Ar.+T.): *Ar. selām.* selamete ķıkma, kurtuluş.

TİEM 73: *Ol Tañrı (...)* selāmatlıķ bérgen ĩmĩn ķılğan ... 405v/2=059/023.

ŞEVĀB (Ar.): sevap, mükafat, karşılık.

řevāb ay- (Ar.+T.): *Ar. iřābet.* mükafatlandırmak.

TİEM 73: *Ol kim destūr bérse añar bağırsaķ İği ayğay řevāb.* 433r/6=078/038.

řevāb bér- (Ar.+T.): *Ar. iřābet.* mükafatlandırmak.

TİEM 73: *Harayna bérür Tañrı mü ĩminlerke uluğ řevāb.* 75v/7=004/146,
77r/9=004/162, 147r/3=009/075.

ŞEFĀ'AT (Ar.): şefa, iltimas.

řefā'at ķıl- (Ar.+T.): *Ar. řefā'.* şefa etmek, bağışlamak, şefa istemek.

R.: *Kim kim řefā'at ķılsa körklüğ, řefā'at bolur añar ülüř andın.* 26/51b3=4:85,
26/52a2=4:85.

TIEM 73: *Kim ol kim şefâ‘at kıılır anıñ üskinde meger anıñ destürı birle.*
32v/3=002/255, 342r/4=040/018.

şefâ‘at tile- (Ar.+T.): şefa‘at istemek.

TIEM 73: ... *şefâ‘at tilemezler meger anı taplamıñ erse anlar anıñ korkınçındın*
korkıglılar. 236r/3=021/028.

ŞÜKR (Ar.): şükür, hamd.

şükr ay- (Ar.+T.): Ar. *hamd.* şükretme, hamdetme.

R.: *Tesbîh ayğıl İdiñe şükr aymağ birle.* 37/80a3=50:39.

TIEM 73: *Aydılar şükr Tañrıka.* 275v/1=027/015.

şükr kııl- (Ar.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

R.: *Eger şükr kılsa siz bitse siz erür Tañrı az ‘amelka üküñ cezā bergeñ.*
26/100a2=4:147.

TIEM 73: ... *Eger şükr kılsa siler arturgay oğ-miz silerke eger tansa yā nū-sipāslıñ*
kılsa siler ménin kınım katıg turur. 188r/8=014/007, 18r/6=002/152, 299v/9=031/012,
366v/1=045/012, 395r/7=056/070.

şükr oğ- (Ar.+Far.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

TIEM 73: *Aygaylar oğdi şükr ü sipās Tañrıka.* 116v/3=007/043, 1v/2=001/001.

şükr öte- (Ar.+T.): Ar. *şükr.* şükretmek.

R.: *Tilese sizler anıñ artuqlıknındın bolğay kim sizler şükr ötegey sizler.* 30/37a2=16:14.
bolğıl şükr öteglilerdin. 28/23a2=7:144, 30/97a2=16:121.

TIEM 73: *Yana kutğardımız silerni ölmüşijizlerni keğin bolğay kim siler şükr ötegey*
siler. 7r/5=002/056, 6v/8=002/052, 81r/2=005/006, 369r/5=046/015, 417r/1=067/023.

şükr öteglilerdin bol- (Ar.+T.+T.): şükredenlerden olmak.

TIEM 73: *Ayurlar eger kutğarsa bizni mundın bolğay oğ miz şükr öteglilerdin.*
155r/9=010/022.

TAHİYYE (Ar.): selam.

tahıyye béril- (Ar.+T.): Ar. *tahıyyet.* selamlanmak, selam verilmek.

R.: *Kaçan tahıyye bérilse siz bir tahıyye cevāb yanduruñ körklüg.* 26/52b2=4:86.

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe bér- (Ar.+T.): Ar. *tevbet.* tövbeyi nasip etmek, bağışlamak.

R.: *Tevbe bérür Tañrı mü‘min erenler üze, mü‘min hatunlar üze.* 33/27a3=33:73,
25/4a1=3:128, 29/11a2=9:15, 27/45b3=5:39, 31/90b1=20:122.

TIEM 73: *Anlar tevbe bérür Tañrı anlar üze.* 60r/7=004/017, 5v/6=002/037,
7r/3=002/054, 311v/4=033/073, 401r/4=058/013.

tevbe bezerle- (Ar.+T.): *Ar. tevbet.* tövbe etmek.

TİEM 73: *Bütünlükün tevbe bezerlemek Tanrı üze anlarkça kıllurlar esizlikni biligsizlik birle yana öknür yanarlar yakındın.* 60r/6=004/017, 60r/8=004/018, 149v/9=009/104.

tevbe bol- (Ar.+T.): *Ar. tevbet.* tövbe etmek.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertündiler tevbe kıllırlar Tanrıka çın tevbe bolgay kim (...)* kigürgey silerni büstānlarkça. 415v/5=066/008.

tevbe ét- (Ar.+T.): *Ar. tevbet.* tövbe etmek.

R.: *Meger kim tevbe étse hem bitse hem kılsa edgü iş bu ögür kigrülürler uşmaħka.* 31/23b2=19:60.

tevbe kıll- (Ar.+T.): *Ar. hevd.* tövbe etmek.

R.: *Boyun sudılar anlarkça kim tevbe kıldılar.* 27/50b2=5:44.

TİEM 73: *Yana tevbe bérđi anlar üze tevbe kılsunlar teyü.* 151v/3=009/118, 46v/7=003/089, 152v/2=009/126, 266v/9=025/071, 266v/7=025/070.

TEVEKKÜL (Ar.): tevekkül, Allaha teslim olmak.

tevekkül kıll- (Ar.+T.): *Ar. tevekkül.* tevekkül etmek, güvenip dayanmak.

R.: *Tanrı üze tevekkül kıllıñ-a mü ĩminler.* 38/6b1=58:10.

TİEM 73: *Taķı Tanrı üze tevekkül kılsun mü ĩminler.* 50r/2=003/122, 53v/4=003/159, 53v/5=003/159, 53v/7=003/160.

VĀCĪB (Ar.): vacip, gerekli olan.

vācib bol- (Ar.+T.): *Ar. ĩħāķ.* hak olmak, gerekmek.

R.: *Vācib bolur ‘azāb kelimesi kāfirler üze.* 35/19b1=39:71.

TİEM 73: *Vācib boldı biziñ üze İğimiz kıını biz tatģu tururmiz.* 325r/5=037/031, 243v/9=022/018, 302v/9=032/013, 340r/5=039/071, 350v/4=041/025.

vācib kıll- (Ar.+T.): *Ar. ilzām.* gerekli kıllmak, elzem kıllmak.

R.: *Vācib kıldı anlarkça saķnuķluk kelimesi.* 37/45b3=48:26, 37/30a1=48:6.

TİEM 73: *Ay anlar kim kertgündiler bitildi vācib kıldı siler üze rūze tutmak.* 21r/9=002/183, 23v/6=002/197, 100r/3=006/054, 378v/7=048/026, 414r/1=066/002.

VAĦY (Ar.): vahiy.

vahy id- (Ar.+T.): *Ar. ĩħā ?* vahiy göndermek, vahy etmek.

R.: *Eger köni yol tutsam anıñ birle vahy idur mañı İğim.* 33/61b2=34:50.

TİEM 73: *Ol İçi kim vahy idtı séniñ üze okıģunu yandurdaçı yangu yerke.* 287r/7=028/085, 387r/6=053/010, 387r/6=053/010.

vahy idil- (Ar.+T.): *Ar. ĩħā ?* vahyedilmek.

TİEM 73: *Biz vahy ıdıldı biziñke çın kın anıñ üze kim yalğanka tutsa yüz ewürse.* 230r/8=020/048, 229v/5=020/038, 333r/4=038/070.

vahy keltürül- (Ar.+T.): *Ar. ihā ?* vahiy gönderilmek.

TİEM 73: *Aygıl vahy keltürüldi méniñ tapa kim ol tıñladı bir gürüh perilerdin aydılar biz eşit(t)imiz okıgunı tañ.* 241v/9=021/108, 424r/1=072/001.

vahy kıl- (Ar.+T.): *Ar. ihā ?* vahiy göndermek.

TİEM 73: *Ol ğaybnıñ haberlerindin vahy kılur biz anı séniñ tapa.* 42v/1=003/044.

vahy kılın- (Ar.+T.): *Ar. ihā ?* vahyedilmek, vahyolunmak.

R.: *Bütünlükin vahy kılındı bizke, bütünlükin kın ol kişi üze kim yalğan tutsa.* 31/48a3=20:48.

VESVESE (Ar.): vesvese.

vesvese kıl- (Ar.+T.): *Ar. vesveset.* vesvese kılmak.

R.: *Vesvese kıldı anar yek.* 31/89b1=20:120.

TİEM 73: *Vesvese kıldı anar yek.* 234r/9=020/120, 351v/1=041/036, 382v/1=050/016, 450r/7=114/004, 450r/7=114/005.

3.5.6.3.3.3. Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Filler

ENDĀZE (Far.): kader, takdir.

endāze kıl- (Far.+T.): *Ar. taqdīr.* nasip etmek, takdir etmek.

R.: *kıldı anlar içinde tağlar üstünindin, berekāt kıldı anıñ içre, endāze kıldı anıñ içinde rüzilerini tört kün içinde berāber tileglilerke.* 33/38b3=34:18, 35/77a1=41:10, 35/78b3=41:12.

GŪR (Far.): mezar, kabir.

gürdın çık- (Far.+T.): *Ar. ba ʿs.* dirilmek.

TİEM 73: *Ol kün çıkğaylar gŭrlardın ewekin andağ kalı anlar nişān tapa ewdürürler.* 422r/7=070/043.

gürdın kop- (Far.+T.): *Ar. ba ʿs.* dirilmek.

TİEM 73: *Erklig bolmazlar özleriñe ziyān ap yme asığ erklig bolmaslar ölümke ap yme tiriglikke ap yme gŭrdın kopmakğa.* 262v/3=025/003.

MEZGİT (Far.): namaz kılınan yer, mescit.

mezigit ét- (Far.+T.): mescit yapmak.

TİEM 73: *Aydı anlar ut(t)ıllar işleri üze étgey-miz anlar üze bir mezigit.* 216r/6=018/021.

mezgıtke kir- (Far.+T.): mescide girmek.

TİEM 73: *Yawuz kelgey yüzünizlerke kirgey-ökler mezgitke neteg kim kirdiler añar ilki yolu yok yoğun kılğaylar yüksek erürler erginçe yok yoğun kılmak.* 206v/2=017/007.

RŪZĪ (Far.): nimet, rızık.

rŪzĪ bér- (Far.+T.): *Ar. rızık.* nimet vermek, rızıklandırmak.

R.: *Yéngler arığlardın rŪzĪ kim rŪzĪ bérdimiz sizlerke.* 28/38a1=7:160, 33/44b2=34:24, 36/14a1=42:19, 30/68a1=16:73, 31/61a1=20:81.

TİEM 73: *Anlar kim kertgünürler örtüglügke tağı adağın kılurlar namāznı andın kim rŪzĪ bérdimiz anlarđa.* 2v/3=002/003, 40v/6=003/027, 79r/7=005, 313r/2=034/024, 316v/8=035/003.

rŪzĪ béril (Far.+T.): *Ar. rızık.* nimet verilmek.

R.: *Tirigler İđileri ūskinde, rŪzĪ bérilürler.* 25/24b1=3:169, 35/48a1=40:40.

TİEM 73: 4r/9=002/025, 4r/9=002/025, 54a/4=003/169.

rŪzĪ kıl- (Far.+T.): *Ar. rızık.* nimetlendirmek, rızıklandırmak.

R.: *Anlar kim adağın kılurlar namāznı, andın kim rŪzĪ kıldımız olarđa, hezāne kılurlar.* 28/65b2=8:3, 30/56b3=16:56, 38/79a2=65:3, 36/26b2=42:38, 30/68b3=16:75.

TİEM 73: *Yeñler arığlardın ol kim rŪzĪ kıldımız silerke.* 7r/7=002/057, 15r/4=002/126, 20r/2=002/172, 410r/7=063/010, 413v/3=065/003.

rŪzĪ kıl- / bér- (Far.+T.): *Ar. rızık.* nimetlendirmek, rızıklandırmak.

R.: *RŪzĪ kıldı / bérdi sizke arığlardın, bolğay kim sizler ūkr ötegey sizler.* 28/78a1=8:26.

rŪzĪ kılın-: *Ar. rızık.* nimetlendirilmek.

TİEM 73: *rŪzĪ kılınğaylar anıñ içinde sađıūsız.* 344r/5=040/040.

rŪzĪ tile- (Far.+T.): rızık istemek.

TİEM 73: *Tiler-miz séndin rŪzĪ biz rŪzĪ bérür-miz sađa.* 235r/6=020/132.

SĪPĀS (Far.): ūkretmek, dua etmek.

sipās ur- (Far.+T.): *Ar. menn.* lutfetmek, ihsan etmek, iyilik etmek.

R.: *Ayđı: men Yūsuf men ve bu meniñ qarındaūım ol, çın-ođ sipās urdı Tađrı biziñ ūze.* 30/9a3=12:90.

TİEM 73: *Ayđı men Yūsuf men bu qarındaūım turur sipās urdı Tađrı biziñ ūze.* 181r/3=012/090, 229v/5=020/037, 188v/9=014/011.

3.5.6.3.3.4. Türkçe İsim + Arapça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

BİT- krş. büt-: (EDPT, 1972, s.298; *büt-* KB-Dizin, 1979, s.120-121; *büt-* DLT-Dizin, 1986, s.126) *Ar. 'ibādet, īmān.* inanmak, iman etmek, tapınmak, kulluk etmek.

bitüp □ sābit tur- (T.+Ar.+T.): *Ar. īmān.* inancında sebat etmek.

R.: *Ey anlar kim bittiler, sābit turuñlar bitüp Tañrıka. Yalavaçlarıña. 26/92b1=4:136.*

3.5.6.3.3.5. Türkçe İsim + Farsça İsim + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

ARIĞ: (EDPT, s.213-214; KB-Dizin, 1979, s.22-23). arı, pak, temiz ve iyi olan, hoş giden, helal, temiz, saf, günahsız.

arığ yād kııl- (T.+Far.+T.): *Ar. tesbīh.* tesbih etmek.

R.: *Arığ yād kıılır Tañrını né kim yéti kat kök içinde né kim yer içinde turur. 38/49b1=62:1*

arığ(lar)dın rüzī kııl- (T.+Far.+T.): *Ar. rızk.* temiz nimetlerden rızk vermek.

TİEM 73: *Rüzī kıldımız anlarķa arığlardın adnaşmadılar ançaķ keldi erse anlarķa bitig. 161v/3=010/093, 346r/1=040/064.*

3.5.6.3.3.6. Soğca + Türkçe Yardımcı Fiil Yapısı ile Kurulan Birleşik Fiiller

UÇMAK (Soğ.) krş. uştmax: (EDPT, 1972, s.27; KB-Dizin, 1979, s.487; DLT-Dizin, 1986, s.682) cennet.

uçmaķķa kigrül- (Soğ.+T.): *Ar. cennet.* cennete girmek.

TİEM 73: *Kim yıraķ kılsa otdın kigrülse uçmaķķa kırtuldı oķ. 56r/5=003/185, 73r/5=004/124.*

uçmaķķa kir- (Soğ.+T.): *Ar. cennet.* cennete girmek.

TİEM 73: *Azu sézdiñizler mü kim kirse siler uçmaķķa ... 25v/4=002/214.*

3.5.6.3.4. Fiilimsi Grupları

3.5.6.3.4.1. Türkçe Fiilimsi Grupları

BOY(U)N: (EDPT, 1972, s.386; KB-Dizin, 1979, s.104-105; DLT-Dizin, 1986, s.105-106). boyun.

boyun bérigli: *Ar. muslim/īn.* müslüman.

R.: *Sewerler anlar kim tandular eger boyun bérigliler erse.* 30/19b2=15:2, 28/11a1=7:126, 30/78b3=16:89, 30/87a1=16:102.

boyun suǵlı/süǵli¹²: *Ar. müslim/în.* boyun eǵen, müslüman, inanan.

R.: *Anlar kim taptular biziñ niş(ân)larımızğa, boldılar boyun suǵlılar.* 36/66a1=43:69, 32/34b3=28:53.

TIEM 73: *İndürdimiz séniñ üze bitigni belgürtü tegme nerse üze köni yol yarlıkamak sewünç boyun süǵlilerke.* 202v/6=016/089, 164r/7=011/014, 112r/6=006/163, 160v/9=010/084, 267v/1=026/004.

boyun sügen¹³: *Ar. müslim/în.* müslüman, inanan.

TIEM 73: ... *boyun sügen taķı ermez erdi ortak қоşғанlardın.* 44v/5=003/067, 43v/1=003/052, 44v/1=003/064, 46r/2=003/080, 48r/1=003/102.

ĶATIĶSIZ: (EDPT, 1972, s.600). ihlas sahibi, temiz, halis.

Ķatıķsız Ķılıǵlı: *Ar. muħliş/în.* gūnahtan arınmış.

R.: *Séniñ Ķullarıñ anlardın Ķatıķsız Ķılıǵlılar.* 30/25a1=15:40.

KEĶ: (EDPT, 1972, s.700; KB-Dizin, 1979, s.233-234; DLT-Dizin, 1986, s.292). daha, çok, etkili, dokunaklı.

keĶ yanǵan: *Ar. evvāb.* daima Allah'a yönelen.

R.: *Néme körĶlüg Ķul, ol keĶ yanǵan turur.* 34/59b1=38:30.

KÖDÜL: (EDPT, 1972, s.731; KB-Dizin, 1979, s.276-278; DLT-Dizin, 1986, s.361). gönül, kalp, yürek, iç.

köñül urǵan: *Ar. mütevekkil/ün.* tevekkül eden.

R.: *Tap turur maña Tañrı, anıñ üze köñül urur köñül urǵanlar.* 31/74b1=39:38.

köñül uruǵlı: *Ar. mütevekkil/ün.* tevekkül eden.

TIEM 73: *Ayǵıl tap maña Tañrı, ançaķ anıñ üze köñül urur. Köñül uruǵlılar.* 337r/8=039/038.

ORTAĶ: (**krş.** *ortuk/ortok* EDPT, 1972, s.205; **krş.** *ortuķ* KB-Dizin, 1979, s.346; DLT-Dizin, 1986, s.442). ortak.

ortak Ķatǵan: *Ar. müşrik/în.* müşrik.

R.: *Öldrünler ortak Ķatǵanlar Ķamuǵı, neteg kim toķşurlar siziñ birle Ķamuǵ.* 29/27b2=9:36, 29/12a3=9:17, 29/20b1=9:28, 35/72a2=40:84.

ortak Ķatıǵlı: *Ar. müşrik/ün.* müşrik.

¹² Sertkaya, fiilin kalın sırada "boyun su(n)-" okunması gerektiğini belirtmiştir (2007, s.324).

¹³ A.g.e.

R.: *Yüz ewürgil ortak katkılılardın. 30/32a3=15:94, 29/24b3=9:33, 30/85b3=16:100, 38/45a2=61:9, 35/75a2=41:6, 30/98a2=16:123.*

ortak koşuğlı: *Ar. müşrik/în. müşrik.*

TİEM 73: *Dost tutmaz anlar kim tandılar bitig idilerindin ap yme ortak koşuğlılar kim indürülse siler üze edğülükdin İdiñizdin. 12v/8=002/105.*

SAKNUKLUK: *Ar. takvā ? takva, takva sahibi olma, çekinme.*

saknuđluk kılıđlı: *Ar. muttakî/n. gūnahtan kaçınan, çekinen.*

TİEM 73: *Bütünlükün Tanrı sewer saknuğluk kılığlılarını. 139r/1=009/004.*

YAND(U)R-: (EDPT, 1972, s.947; KB-Dizin, 1979, s.520; **krş.** *yandru-* DLT-Dizin, 1986, s.741). döndürmek, çevirmek, havale etmek, geri vermek, iade etmek, döndürmek, başka bir şeye çevirmek.

yandura/yanduru koparmış: *Ar. münşer/în. yeniden diriltilen.*

R.: *Ermez mü meger evvelki ölümümüz, ermez-miz biz yandura koparmışlardın. 36/83a2=44:35.*

TİEM 73: *Ermes ol meger ölümümüz ilki yolu ermes biz yanduru koparılmışlardın. 364v/7=044/035.*

YARLIĞ: (EDPT, 1972, s.966, 967; KB-Dizin, 1979, s.526; DLT-Dizin, 1986, s.750-751). izin, müsaade, hüküm, emir, buyruk.

yarlığ tutuğlı: *Ar. kanî. emirlere boyun eğen, itaatkar.*

R.: *Bütünlükün İbrāhîm yalavaç erdi bir öğür Tanrı yarlığı tutuğlı. 30/97a1=16:120.*

YAZUK: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuk kılđan: *Ar. mücrim/ün. günahkar.*

R.: *Boynağuluk kıldınız, erdiñiz yazuk kılđan bodun. 36/106a3=45:31, 36/80a2=44:22.*

TİEM 73: *Tağı örtmeğ tanuğluğnı. Tağı kim kim örtse anı hağikat üze yazuk kılđan turur. 37r/8=002/283.*

yazuk kılığlı: *Ar. hāđî ?în. günahkar, büyük hata işleyen.*

R.: *Üğürdi Tanrı bizim üze neçeme bolsa-miz yazuk kılığlılar. 30/9b3=12:91.*

TİEM 73: *Yandurulmas anığ kını katkılıkı yazuk kılığlı bodunlardın. 110r/8=006/147, 112r/8=006/164, 123v/8=007/133, 363r/8=044/022, 388r/9=053/038.*

3.5.6.3.4.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

HARĀM (Ar.): haram.

ḥarām kılnmış (Ar.+T.): Ar. muḥarrem. haram edilmiş, yasaklanmış.

R.: *Aydı: Taḥrı ḥarām kılnmış erür olar üze kırk yılını, ḥıre bolurlar yer içinde, ökünmeğil fāsık boğunlar üze. 27/37a2=5:26.*

TİEM 73: *Eger kelseler silerke esırlar yulup satar siler olarnı ol ḥarām kılnmış turur siler üze anlarnı çıķarmaķ. 10r/9=002/085, 109r/4=006/139, 110r/1=006/145.*

HAṬĀ (Ar.): hata, yanlışlık.

ḥaṭā kılığlı (Ar.+T.): Ar. ḥāṭı ? hata eden, günah işleyen.

R.: *Bütünlükün bu kāfir taķı Hāmān, ol ikiniğ süleri erdiler ḥaṭā kılığlılar. 32/7a1=28:8.*

TİEM 73: *Aydılar Taḥrı tuta ant üğürdi ök séni Taḥrı biziğ üze. Neçeme erdimiz erse ḥaṭā kılığlılar. 181r/5=012/091.*

HİCRET (Ar.): göç.

hicret kılgan (Ar.+T.): Ar. muḥācir. göç eden, yer değiştiren.

R.: *Kim kim çıķsa öz ewindin hicret kılganın Taḥrıķa. 26/67a2=4:100.*

hicret kılığlı (Ar.+T.): Ar. muḥācir. göç eden, yer değiştiren.

TİEM 73: *Taḥrı bitigi içinde mü'mānlerdin hicret kılığlılardın meger kim kılsa siler yaķınlarıñızķa edđülgü, erür ol bitig içinde bitilmiş. 304v/8=033/006.*

İNKĀR (Ar.): inkar.

inkār kılığlı (Ar.+T.): Ar. nekār. inkar eden.

R.: *Taḥrıdın yoķ sizke sığınçu ol kün yoķ sizke inkār kılığlı. 36/32a1=42:47.*

RAḤMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmetdin umınçsuz/umunçsuz (Ar.+T.): Ar. iblīs. iblis.

R.: *Yükündiler ferışteler ķamuđları yumķılar meger umunçsuz rahmetdin. 30/22b1=15:31.*

TİEM 73: *Ançada aydımız ferıştelerke yükünüñler ādemķa yükündiler meger rahmetdin umunçsuz unamadı. 234r/6=020/116.*

ŞÜKR (Ar.): şükür, hamd.

şükr kılgan (Ar.+T.): Ar. şākir/ın, šekūr. şükreden.

R.: *Yanut bérür Taḥrı şükr kılganlarķa. 25/12b1=3:144, 25/13a3=3:145, 35/15a3=39:66.*

TİEM 73: *Taķı yanut bergey Taḥrı şükr kılganlarķa. 51v/5=003/144, 51v/8=003/145, 312r/3=034/013.*

şükür kılığı (Ar.+T.): *Ar. şākir/īn. şükreden.*

R.: Eger bérseñ bizke eđgü ‘ayāl bolur-miz şükür kığılılardan. 28/59a2=7:189.

TİEM 73: *Biz köndürdümüz anı yolğa şükür kığılı yā nū-sipāsılık kığılı. 429r/9=076/003, 239r/5=021/080.*

TEVBE (Ar.): tövbe.

tevbe kığılı (Ar.+T.): *Ar. tā ‘ib. tövbe eden.*

TİEM 73: *tevbe kığılılar tapunuğılılar rūze tutuğılılar ...150v/7=009/112.*

3.5.6.3.4.3. Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

ENDĀZE (Far.): kader, takdir.

endāze kılinmış (Far.+T.): *Ar. maqđūr. takdir edilmiş. edilmiş*

R.: Tanrı sünneti anlar içinde keçtiler anda burun, erür Tanrınıñ fermānı endāze, endāza kılinmış. 33/8a3=33:38.

GÜR (Far.): mezar, kabir.

gürdin kopğı (Far.+T.): *Ar. ba ‘s. haşr, dirilme.*

R.: Aydı: ey İğim, küğgil maña gürdin kopğı künke tegi. 34/74b2=38:79, 34/39a1=37:144.

3.5.6.3.4.4. Arapça + Farsça + Türkçe Yapı ile Kurulan Fiilimsi Grupları

RAĞMET (Ar.): rahmet, merhamet.

rahmetdin nevmīd bolmış (Ar.+Far.+T.): *Ar. iblīs. şeytan.*

TİEM 73: *Ol uğurda kim aydımız feriştelерke yükñünler ādemka yükündiler meger rahmetdin nevmīd bolmış unamadı tekebbürlük kıldı. 5v/1=002/034.*

3.5.6.3.5. Tekrar Grupları

3.5.6.3.5.1. Türkçe Tekrar Grupları

SAKİŞ: (EDPT, 1972, s.816; KB-Dizin, 1979, s.379-380; DLT-Dizin, 1986, s.484). hesap.

saķış kün belgölüg kün: *Ar. yevmi’l vaķti’l-ma’lūm. (Allah) katında bilinen, malum gün.*

R.: Sen küğülmişlerdin sen saķış künke belgölüg künke tegi. 30/24a3=15:38.

TÉR-: (EDPT, 1972, s.529; KB-Dizin, 1979, s.450-451; DLT-Dizin, 1986, s.604) *Ar. haşr.* dermek, toplamak, bir araya getirmek, haşretmek.

tér- kıpar-: *Ar. haşr.* haşretmek, diriltip kaldırmak.

R.: *İdim, nelük térdiñ méni kıpardıñ méni kırağı.* 31/91b3=20:125.

3.5.6.3.5.2. Arapça + Türkçe Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

FAZL (Ar.): fazl, lütuf, ihsan.

fazl artuqluğ (Ar.+T.): *Ar. fazl.* lütuf, ihsan.

R.: *Olarķa Tanrıdın fazl artuqluğ uluğ ol.* 33/10b1=33:47.

MUTTAQİ (Ar.): takva sahibi.

muttaqî saķnuğ (Ar.+T.): *Ar. muttaqî/n.* takva sahibi.

R.: *Biliñler ol Tanrı muttaqîler saķnuğlar birle.* 29/28a1=9:36.

MÜCRİM (Ar.): suçlu, günahkar.

mücrim yazuqluğ (Ar.+T.): *Ar. mücrim/în.* suçlu, günahkar.

R.: *Biz andağuğ kılur-miz mücrim yazuqluğlarını.* 34/24a3=37:34.

NİMET (Ar.): nimet, ihsan, bağış, iyilik.

ni met bér minnet kıl- (Ar.+T.): *Ar. menn.* nimet vermek, bağışlamak, vermek.

R.: *Bu bizim aţamız turur ni met bérkil minnet kılgıl azu yığkıl.* 34/62a2=38:39.

3.5.6.3.5.3. Türkçe + Arapça Yapı ile Kurulan Tekrar Grupları

YAN-: (EDPT, 1972, s.941; KB-Dizin, 1979, s.519; DLT-Dizin, 1986, s.740). tövbe etmek, suçtan dönmek, Tanrıya yönelmek.

yanmağ tevbe (Ar.+T.): *Ar. tevbet.* tövbe.

R.: *Ey anlar kim taptılar yanınlar Tanrıķa yanmağ çın bütün tevbe, bolğay kim İdiñiz örtgey sizdin yawuzlarıñızni.* 38/94a1=66:8.

YAZUĞ: (EDPT, 1972, s.985; KB-Dizin, 1979, s.534-535; DLT-Dizin, 1986, s.767). günah, suç, hata.

yazuğ haţā (T.+Ar.): *Ar. hāţī ʔet.* günah, suç.

R.: *Kim kim kızgansa yazuğni haţāni azu yazuğni yana atsa anı bźārlıķķa.* 26/76a2=4:112.

4. TABLOLAR

Tablo 1

Türkçe Dini Kavramların Genel Sayısal Dökümü

Basit Kelimeler	8516				
Türemiş Kelimeler	(2910)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller	744		
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler	2105		
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	52		
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	7		
		Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	2		
Kelime Grupları	(2800)	İsim Tamlamaları	(505)	T.	306
				Ar.+T.	126
				Far.+T.	3
				T.+Ar.	1
				T.+Far.	4
				Soğ.+T.	64
				T.+Soğ.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(533)	T.	346
				Ar.+T.	24
				Far.+T.	7
				T.+Ar.	12
				T.+Far.	57
				T.+Ar.+T.	35
				T.+Far.+T.	1
				T.+Ar.+Far.	5
				T.+Sans.	1
				T.+Soğ.	44
		Ar.+T.+Soğ.	1		
		Birleşik Fiiller	(1301)	T.	554
				Ar.+T.	512
				Far.+T.	224
				T.+Ar.+T.	2
				T.+Far.+T.	3
				Sans.+T.	3
				Soğ.+T.	3

Tablo 1. (devamı)

		Fiilimsi Grupları	(448)	T.	319	
				Ar.+T.	71	
				Far.+T.	49	
				Far.+Ar.+T.	5	
				Ar.+Far.+T.	1	
				Sans.+T.	2	
				Soğ.+T.	1	
		Tekrar Grupları	(13)	T.	3	
				Ar.+T.	6	
				Far.+T.	2	
				T.+Ar.	2	
		Toplam	14226			

Tablo 2

Türkçe Dini Kavramların Başlıklara Göre Sayısal Dökümü

Allah Adları ve Sıfatları	7145	Basit Kelimeler	5490
		Türemiş Kelimeler	1038
		Kelime Grupları	617
Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar	267	Basit Kelimeler	193
		Türemiş Kelimeler	46
		Kelime Grupları	28
Melekler ile İlgili Kavramlar	21	Basit Kelimeler	1
		Türemiş Kelimeler	2
		Kelime Grupları	18
İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar	759	Basit Kelimeler	138
		Türemiş Kelimeler	180
		Kelime Grupları	441
Kur'an ile İlgili Kavramlar	795	Basit Kelimeler	403
		Türemiş Kelimeler	381
		Kelime Grupları	11
Diğer İslamî Kavramlar	5239	Basit Kelimeler	2291
		Türemiş Kelimeler	1263
		Kelime Grupları	1685

Tablo 3

Allah Adları ve Sıfatları

Basit Kelimeler	5490				
Türemiş Kelimeler	(1038)	Türkçe Kökten Türemiş Kelimeler	1031		
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	7		
Kelime Grupları	(617)	İsim Tamlamaları	(105)	T.	66
				Ar.+T.	14
				T.+Ar.	1
				Soğ.+T.	24
		Sıfat Tamlamaları	(204)	T.	167
				Far.+T.	1
				T.+Ar.+T.	35
				T.+Far.+T.	1
		Fiihimsi Grupları	(304)	T.	233
				Ar.+T.	30
				Far.+T.	36
				T.+Ar.+T.	4
				Soğ.+T.	1
		Tekrar Grupları	(4)	T.	1
Ar.+T.	2				
Far.+T.	1				
Toplam	7145				

Tablo 4

Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	193				
Türemiş Kelimeler	(46)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	40		
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler	6		
Kelime Grupları	(28)	İsim Tamlamaları	(1)	Far.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(17)	T.	16
				Ar.+T.	1
		Birleşik Fiiller	(6)	T.	6
		Fiilimsi Grupları	(3)	Far.+T.	3
Tekrar Grupları	(1)	Far.+T.	1		
Toplam	267				

Tablo 5

Melekler ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	1				
Türemiş Kelimeler	(2)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	2		
Kelime Grupları	(18)	İsim Tamlamaları	(9)	T.	1
				Ar.+T.	8
		Sıfat Tamlamaları	(5)	T.+Ar.+Far.	5
		Birleşik Fiiller	(4)	Far.+T.	4
Toplam	21				

Tablo 6

İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar

Abdest ile İlgili Kavramlar (7)	Basit Kelimeler (1)			
	Türemiş Kelimeler (3)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		3
	Kelime Grupları (3)	Birleşik Fiiller (3)	T.	1
Ar.+T.			2	
Dua / Şükür ile İlgili Kavramlar (66)	Basit Kelimeler (8)			
	Türemiş Kelimeler (15)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		15
	Kelime Grupları (43)	İsim Tamlamaları (1)	Ar.+T.	1
			T.	9
		Birleşik Fiiller (42)	Ar.+T.	10
			Far.+T.	22
T.+Ar.+T.			1	
Hac / Tavaf / Kabe ile İlgili Kavramlar (14)	Basit Kelimeler (1)			
	Türemiş Kelimeler (1)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler		1
	Kelime Grupları (12)	İsim Tamlamaları (2)	Ar.+T.	2
		Birleşik Fiiller (10)	Ar.+T.	10
Kulluk ile İlgili Kavramlar (384)	Basit Kelimeler (123)			
	Türemiş Kelimeler (153)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		148
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		5
	Kelime Grupları (108)	İsim Tamlamaları (1)	T.	1
			Sıfat Tamlamaları (5)	T.
		Birleşik Fiiller (71)		Ar.+T.
			Fiilimsi Grupları (31)	T.
		Ar.+T.		67
Ar.+T.		26		
Kurban / Adak ile İlgili Kavramlar (21)	Türemiş Kelimeler (8)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		1
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		7
	Kelime Grupları (13)	Sıfat Tamlamaları (4)	Ar.+T.	1
			T.+Ar.	3
		Birleşik Fiiller (9)	T.	2
Ar.+T.	7			

Tablo 6. (devamı)

	Basit Kelimeler (5)			
	Namaz ile İlgili Kavramlar (185)	Kelime Grupları (180)	İsim Tamlamaları (2)	T.+Far.
Sıfat Tamlamaları (5)			T.	2
			Far.+T.	2
			T.+Far.	1
Birleşik Fiiller (156)			T.	66
			Ar.+T.	4
			Far.+T.	86
Fiilimsi Grupları (17)			T.	7
			Ar.+T.	6
			Far.+T.	3
	Far.+Ar.+T.	1		
Oruç ile İlgili Kavramlar (19)	Kelime Grupları (19)	İsim Tamlamaları (1)	Far.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları (3)	Far.+T.	3
		Birleşik Fiiller (11)	Far.+T.	11
		Fiilimsi Grupları (4)	Far.+T.	4
Sadaka / Zekat / Bağış ile İlgili Kavramlar (63)	Kelime Grupları (63)	Sıfat Tamlamaları (2)	Ar.+T.	2
		Birleşik Fiiller (49)	Ar.+T.	46
			Sans.+T.	3
		Fiilimsi Grupları (12)	T.	1
			Ar.+T.	9
Sans.+T.	2			
Toplam	759			

Tablo 7

Kuran ile İlgili Kavramlar

Basit Kelimeler	403			
Türemiş Kelimeler	(381)	Türkçe Kökten Türemiş İsimler	381	
Kelime Grupları	(11)	Sıfat Tamlamaları	T.	1
		Birleşik Fiiller	T.	5
			Ar.+T.	3
		Filimsi Grupları	T.	2
Toplam	795			

Tablo 8

Diğer İslamî Kavramlar

Basit Kelimeler	2291				
Türemiş Kelimeler	(1263)	Türkçe Kökten Türemiş Fiiller		577	
		Türkçe Kökten Türemiş İsimler		638	
		Arapça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		45	
		Farsça Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		1	
		Soğdca Kökten Türkçe Ek ile Türemiş Kelimeler		2	
Kelime Grupları	(1685)	İsim Tamlamaları	(383)	T.	238
				Ar.+T.	101
				Far.+T.	1
				T.+Far.	2
				Soğ.+T.	40
				T.+Soğ.+T.	1
		Sıfat Tamlamaları	(287)	T.	156
				Ar.+T.	19
				Far.+T.	1
				T.+Ar.	9
				T.+Far.	56
				T.+Sans.	1
				T.+Soğ.	44
				Ar.+T.+Soğ.	1
		Birleşik Fiiller	(932)	T.	461
				Ar.+T.	363
				Far.+T.	101
				T.+Ar.+T.	1
				T.+Far.+T.	3
				Soğ.+T.	3
		Fiilimsi Grupları	(75)	T.	50
				Ar.+T.	21
				Far.+T.	3
				Ar.+Far.+T.	1
Tekrar Grupları	(8)	T.	2		
		Ar.+T.	4		
		T.+Ar.	2		
Toplam	5239				

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

İlk Türkçe Kur'an tercümeleleri, Türk dilinin söz varlığının zenginliğini ve Arapça kavramlar yerine kullanılan Türkçe kavramların durumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Esas alınan Manchester Rylands ve TIEM 73 Kur'an tercümeleleriyle ilgili yapılan çalışmada Türkçe ek ve kelimeler ile kurulan toplamda 14226 dini kelime ve kelime grubu tespit edilmiştir.

Başlıklar genel olarak değerlendirildiğinde Kuran tercümelelerinde geçen basit kelimelerin (8516), türemiş kelimeler (2910) ve kelime gruplarına (2800) oranla yaygın olduğu tespit edilmiştir. Türemiş kelimelerde, Türkçe kökten türeyenlerin (2849), diğer dillerden (Arapça, Farsça, Soğdca) Türkçe ek ile türeyenlere (61) oranla yaygın olduğu tespit edilmiştir. Kelime gruplarında, dini kavramların Türkçe kelimeler ile ifade edilmesinin en çok birleşik fiil kurulumu (1301) ile sağlandığı görülmüş, bunu birbirine yakın sayılarla sıfat tamlamaları (533), isim tamlamaları (505) ve fiilimsi gruplarının (448) takip ettiği, en az tercih edilen kelime grubunun ise tekrar grupları (13) olduğu tespit edilmiştir. İsim tamlamaları, sıfat tamlamaları ve fiilimsi gruplarında yine Türkçe kelimelerle ifade edilen dini kavramların (971), diğer dillerin (Arapça, Farsça, Soğdca, Sanskritçe) Türkçe kelimeler ile birlikte kullanımına (515) oranla yaygın olduğu; birleşik fiiller ve tekrar gruplarında ise Türkçe kelimelerin (557), diğer dillerin Türkçe kelimeler ile birlikte kullanımına (757) oranla daha az yer aldığı görülmüştür.

Başlıklar özel olarak değerlendirildiğinde "Allah Adları ve Sıfatları"nda (7145) basit kelimelerin (5490), türemiş kelimeler (1038) ve kelime gruplarına (617) oranla yaygın olduğu görülmüştür. Türemiş kelimelerde Türkçe kökten türeyenlerin (1031), Arapça kökten Türkçe ek ile türeyenlere (7) oranla yaygın olduğu, kelime gruplarında ise fiilimsi gruplarının (304) sayısal olarak öne çıktığı görülmüştür. "Peygamberler ve Peygamberlik ile İlgili Kavramlar"a bakıldığında (267) basit kelimelerin (193) öne çıktığı, türemiş kelimelerde (46) Türkçe kökten türeyenlerin (40), kelime gruplarında (28) ise sıfat tamlamalarının (17) öne çıktığı, "Melekler ile İlgili Kavramlar"a bakıldığında (21) kelime gruplarının (18), kelime gruplarında isim tamlamalarının (9) öne çıktığı, "İbadetler ve Dini Vecibeler ile İlgili Kavramlar"a bakıldığında (759) kelime gruplarının (441), alt başlıklarda *Kulluk ile İlgili Kavramlar*'ın (384) yaygın olarak yer aldığı, "Kuran ile İlgili Kavramlar"a bakıldığında (795) büyük kısmı birbirine yakın sayılar ile basit kelimeler (403) ve türemiş kelimelerin (381)

oluşturduğu, “Diğer İslamî Kavramlar” a bakıldığında (5239) basit kelimelerin (2291), türemiş kelimeler (1263) ve kelime gruplarına (1685) oranla yaygın olduğu görülmüştür.

Dini kavramların Türkçe kelimelerle ifade edilmesi en çok “Allah Adları ve Sıfatları”nda (7145) tespit edilmiş, bu sayıyı “Diğer İslamî Kavramlar” (5239) takip etmiştir.

Sonuçlar, Türkçe dini kavramların daha çok tek kelime (basit, türemiş) ile (11426) ifade edildiğini, kelime gruplarının (2800) ise daha az tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Burada Allah’ın ad ve sıfatlarının daha çok tek kelimeyle (6528) ifade edilmesinin etkisi görülmektedir.

Çalışmada yalnızca Türkçe kavramlara yer verilmemiş; Arapça, Farsça, Soğdca ve Sanskritçe kelimelere Türkçe eklerin getirilmesi ile oluşan yapılar ve yine bu dillerin Türkçe kelimeler ile birleşerek oluşturduğu gruplar da çalışmanın kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, yukarıda sayılan diller içerisinde Arapça (849), Farsça (362) ve Soğdca (116) yapıların daha çok yer aldığı görülmüştür. Bu diller içerisinde Soğdca yapılar bakıldığında Türklerin eski inanışları ile İslamiyet’in ortak kavramlarından olan dünya, cennet ve cehennem kavramlarının karşılıkları üzerine yoğunlaşıldığı görülmüştür. Soğdların Türk hakimiyeti altında yaşadığı dönemde temas edilen Soğdca kelimelerin, Türklerin İslamiyete girdiği ilk dönemde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, İslamiyet öncesi inanışlarda da yer alan kavramlara toplumun bazen yeni Türkçe karşılıklar vermek yerine yabancı olmadıkları ifadeleri kullanmaya devam ettikleri veya eski inanışlara ait kavramları yeni inanç sistemine uyarladığı şeklinde açıklanabilir.

Kuran tercümelerinde erillik dişillik bağlamında erkekler için “er, eren” kelimeleri kullanılırken kadınlar için çeşitlilik olduğu, “kunchuy, tişi, urağut, hatun, kız” kelimelerinin yer aldığı görülmektedir. 66-5 sayılı Kur’an ayeti için Rylands nüshasında “kunchuy”, Tiem 73’te “urağut” tercih edilmektedir. 33-73, 48-6, 9-67, 9-68 sayılı Kur’an ayetleri için Rylands nüshasında “urağut”, Tiem 73’te “tişi” tercih edilmektedir. 9-72 sayılı ayet için ise hem Rylands nüshası hem Tiem 73’te “urağut” kullanılmaktadır. Bu örnekler, dişillik kavramlarının müstensih tercihi olarak karşımıza çıktığını göstermektedir.

Çalışmada “ğAn, kAn, ğI, DAçI, ğUçI” ekleri ile türeyen kelimeler ve bu ekleri barındıran kelime gruplarının sayısı 1524 olarak tespit edilmektedir. Bu sayının 1096’sı “Allah Adları ve Sıfatları” başlığı altında yer almaktadır. Bu durum Allah adları ve

sıfatlarının Türkçe kelimeler ile karşılanmaya çalışılmasında partisip eklerinin - özellikle “ğAn (868)” ekinin- daha çok tercih edildiğini göstermektedir. Çalışmanın tamamında “ğAn (930), ğlI (538), ğuçI (37), DAçI (12), kAn (6)” eklerine bakıldığında “ğAn” ve “ğlI” eklerinin kullanım sıklığının daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim “ğAn” ekindeki ilk sesin düşmesiyle oluşan “An” ekinin, günümüzde de en çok kullanılan partisip eklerinden olduğu bilinmektedir.

Çalışmada günümüz Türkçesinde yaygın olarak görülen “kıl-, et-, yap-, ol-” vb. yardımcı fiiller ile yaygın olarak görülmeyen veya unutulmuş “bezerle-, küdez-, kol-, sezin-, yawu-, su-/sü-, yan-, kesil-, ög-, yığ-, ba-” gibi birçok yardımcı fiil kullanımı görülmektedir. Bunların bir kısmı Türkçe kelimelere bir kısmı da diğer dillere ait kelimelere getirilerek kullanılmaktadır.

“Müslüman olmak” anlamına gelen kavramlardan 16’sının “müsülmanlık” ve “müsülman bol-” yapısı ile kurulduğu görülürken 176’sının Allah’a teslim olmayı ifade eden “boyun ber-, boyun su-, boyun sü-, boyun sür-” ve bunların türevleri şeklinde “boyun” kelimesi ile ifade edildiği görülmektedir.

Kur’an tercümelerinde yabancı kelimelere Türkçe karşılık verme gayretiyle yazılmış bazı kavramlar, tarihi metinlerde geçmeyen veya oldukça seyrek geçen kavramlardır. Çalışmaya esas olan Kur’an tercümelerinde yer alıp diğer kaynaklarda geçmeyen örnekler aşağıda sıralanmıştır:

bayaş: Allah. 87v/9=005/060 (TİEM 73).

boğuzlağı: kurban. 34/31b3=37:107 (R.), 79v/2=005/002 (TİEM 73).

boyun bér-: müslüman olmak. 28/64b2=8:1 (R.), 54v/2=003/168 (TİEM 73).

ilger-: vesveseye kapılmak. 131v/3=007/201 (TİEM 73).

ķoparılgı: diriltirme, haşredilme. 129v/9=007/187 (TİEM 73).

sınağıçı: deneyen, imtihan eden. 31v/1=002/249 (TİEM 73).

tanmaķlık: küfr, inkarcılık. 30/89a1=16:106 (R.), 140r/7=009/017 (TİEM 73).

tapunğı: İlah, Tanrı. 28/11b1=7:127 (R.), 33r/1=002/257 (TİEM 73).

törütüğü: yaratık, mahluk. 119r/4=007/069 (TİEM 73).

uluğ kün: kıyamet günü. 36/103a1=45:26 (R.), 229r/3=020/015 (TİEM 73).

yaņsız iş: haram. 126v/5=007/157 (TİEM 73).

İlk dönem Kur’an tercümelerinde dini kavramların daha çok Türkçe kelimeler ile ifade edildiği, bu özellikleri ile de unutulmuş kelimeleri görmemizi sağladığı söylenebilir. Nitekim çalışmada yer alan kavramların büyük kısmı günümüzde unutulmuş ve yerini Arapça-Farsça ifadelerle bırakmıştır.

Yukarıda yer alan veriler Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde yer alan dini kavramların -özellikle Allah adları- büyük oranda Türkçe kelimelerle ifade edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yeni bir din olan İslamiyet'in anlaşılmasını sağlama ve halk arasında yayılımını kolaylaştırma amacı taşıdığı gibi tercümeleri yapanların metnin tümüne Türkçe karşılık verme çabası ile de açıklanabilir. Aynı zamanda İslamî kavramlara Türkçe karşılıklar verilmesinde başarılı olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Algül, H. (1997). *Haram aylar*. İslam Ansiklopedisi (C.16, S.105-106). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Arat, R.R. (1986). *Kutadgu Bilig III İndeks*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Argunşah, M. (2019). Harezmi Türkçesiyle yapılan Kur'an çevirisinin beş nüshası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(2), 654-698.
- Argunşah M. & Sağol Yüksekaya G. (2019). *Tarihi Türk lehçeleri (Karahanlıca Harezmi Kıpçakça dersleri)*. Kesit Yayınları.
- Ata, A. (2019). *Türkçe ilk Kur'an tercümesi (Rylands nüshası) Karahanlı Türkçesi (giriş-metin-notlar-dizin)*. 3. bs., Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, Besim. (1986). *Divanü Lugat-it-Türk dizini "endeks"*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydar, H. (1996). *Kur'an-ı Kerim'in tercüme meselesi*. Kur'an Okulu Yayıncılık.
- Birişik, A. (2009). *es-Seb'ul-Mesâni*. İslam Ansiklopedisi (C.36, S.261-262). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Borovkov, A. K. (2002). Orta Asya'da bulunmuş Kur'an tefsirinin söz varlığı (XII.-XIII. yüzyıllar) (Halil İbrahim Usta, Ebülfez AMANOĞLU, Çev.).
- Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I-II*. Enderun.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etimological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford.
- Çağrı, M. (2012). *Tevekkül*. İslam Ansiklopedisi (C.41, S.1-2). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Eckmann, J. (1971). Eastern Turkic translations of the Koran. *Studia Turcica*, haz. L. Ligeti. Bibliotheca Orientalis Hungarica XVII. Akademiai Kiado, 149-159. Türkçe çevirisi Ekrem Ural. (1973-1975). Kur'an'ın Doğu Türkçesine tercümeleri, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 21(0), 15-24.
- Ercilasun, A. B. (2004). *Başlangıcından yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*, Akçağ.
- Erdoğan, A. (1938). *Kur'an tercemelerinin dil bakımından değerleri*. Vakıflar Dergisi. 1, 47-51.
- Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. Bayrak.
- Ersöz, İ. (1991). *Ashâb-ı Kehf*. İslam Ansiklopedisi (C.3, S.465-467). Türkiye Diyanet Vakfı.

- Işık, E. (1995). *Fâtiha Sûresi*. İslam Ansiklopedisi (C.12, S.252-254). Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnan, A. (1961). *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye Tercümelere Üzerine Bir İnceleme*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Diyanet İşleri Başkanlığı.
- İnan, A. (1962). Şeybanlı Özbekler çağına ait bir Çağatayca Kur'an tefsiri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. 10(0), 61-66.
- Karagöz, İ. (Ed.). (2015). *Dini kavramlar sözlüğü (6. bs.)*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kök, A. (2004). *Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 73 1v-235v/2) giriş-inceleme-metin-dizin* [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Köprülü, M. F. (1980). *Türk edebiyatı tarihi*. Ötüken (2. bs.).
- Özkan, M. (2005). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ortaya konan Kur'an tercümelere üzerine-I. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39(39), 115-159.
- Sağol, G. (1993). *Harezmi Türkçesi satır arası Kur'an tercümesi giriş-metin-sözlük* [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi].
- Sağol, G. (1995). *Harezmi Türkçesi satırarası Kur'an tercümesi = An inter-linear translation of the Qur'an into k-Khawarazm Turkish giriş, metin, sözlük ve tıpkıbasım*. Harvard University.
- Sağol, G. (1997). Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirleri üzerinde yapılan çalışmalar. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 8, 379-396.
- Sertkaya, O. F. (2007). Kur'ân tercümesi (Rylands nüshası) yayımı üzerine bazı görüşler. Aysu Ata, Türkçe ilk Kur'ân Tercümesi (Rylands Nüshası). Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin) Ankara, 2004, XXXVIII - 964 s., Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 17, 319-334.
- Sertkaya, O. F. (2012). Janos Eckmann, Middle Turkic glosses of the Rylands interlinear Koran translation. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 22(0) 280-285.
- Şimşek Y., Sertkaya, O. F. (2015). Horezm Türkçesi ile yapılan Kur'an tercümelerinden Meşhed nüshası üzerine ilk bilgiler I. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/4, 1382-1412
- Şimşek, Y. (2017). Meşhed nüshası Türkçe Kur'an tercümesinin söz varlığı üzerine notlar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 42, 97-111.
- Şimşek, Y. (2018). Türkçe ilk Kur'an tercümelere üzerine açıklamalı bir bibliyografya denemesi. *Yeni Türkiye*, 99, 104-125.

- Şimşek, Y. (2019). *Harezmi Türkçesi Kur'an tercümesi (Meşhed Nüshası [293 No.] giriş-metin-dizin) 2. Cilt*, Akçağ Yayınları.
- Togan, Z. V. (1960). Londra ve Tahran'daki İslami yazmalardan bazılarına dair. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1-2), 133-160.
- Togan, Z. V. (1964). The earliest translation of the Qur'an into Turkish. *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 4(1-2), 1-19.
- Usta, H. İ. (1989). *XIII. yüzyıl Doğu Türkçesiyle yazılmış Anonim Kur'an Tefsiri'nin söz ve şekil varlığı* [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ünlü, S. (2004). *Karahanlı Türkçesi satır-arası Kur'an tercümesi (Tiem 235v/3-450r7) giriş-metin-inceleme-analitik dizin* [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Ünlü, S. (2007). Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye çevrilmesi ve ilk Türkçe Kur'an tercümeleleri. *Dinî Araştırmalar*, Ocak-Nisan, 9(27), 9-56.
- Üşenmez, E. (2014). XVI. yüzyıl Doğu Türkçesi ile yazılmış bir Kur'an tefsiri: Tercüme-i Tefsir-i Yakub-i Çerhî (H. 993/M. 1585). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, 167-190.
- Üzüm, İ. (2002). *Kirâmen Kâtibîn*. İslam Ansiklopedisi (C.26, S.59-60). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yurdagür, M. (1995). *Fetret*. İslam Ansiklopedisi (C.12, S.475-480). Türkiye Diyanet Vakfı.

EKLER**EK A. Etik Kurul Onayı Formu**

T.C.	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	Ömer İLBAŞ
ÖĞRENCİ NO	201711031
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Karahanlı Türkçesi Kur'an tercümelerinde Türkçe dini kavramların tespit ve tasnifini yapmak.
TEZİN AMACI	Unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş Türkçe kelimelerin görünürlüğünü artırarak tekrar kullanıma kazandırılmasına katkı sağlamak.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Karahanlı Türkçesi ile yazılmış iki Kur'an tercümesindeki Türkçe dini kavramların tespiti yapılmış, dini kavramlar; basit kavramlar, türemiş kavramlar ve kelime grupları başlıkları altında sınıflandırılmıştır.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	

YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Ömer İLBAŞ		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur. TARİH: / / 20		
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU				
1. Seçilen konu bilim ve iş dünyasına katkı sağlayabilecektir.				
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.				
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	
Adı - Soyadı: Şirvan KALSIN	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ	
Unvanı: Doç. Dr.	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Doç. Dr.	
İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası:	İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası: Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	
.... / / 20...../...../ 20..... / / 20..... / / 20.....	
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz Aynur GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tevfik ODMAN
Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.	Unvan: Prof. Dr.
İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.	İmzası : Evrak aslı enstitü müdürlüğünde mevcuttur.
.... / / 20... / .. / 20....	... / / 20.....	.. / / 20...	... / / 20....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, 01 / 12 / 2020 - 30 12 / 2020 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE	☐			
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.				

EK B. Etik İzin Onayı (Çağ Üniversitesi)

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2100003351
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Kararı Alınması Hakkında

04.05.2021

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.
İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Buket Tekkanat, Gizem Tath, Hülya Yenice, Ömer İlbaş, Seda Kara** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'lerde sunulmuş olduğunu arz ederim.

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ek : 5 Adet öğrenciye ait tez evrakları listesi.

E-Posta: aycarikol@ceg.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama adresi: <https://abs.cag.edu.tr/BelgeDogrulama> - Doğrulama kodu: 278027C

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2100003649
Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurul İzni Hk.

21.05.2021

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : a) 11.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003461 sayılı yazınız.
b) 04.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003351 sayılı yazınız.
c) 07.05.2021 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2100003401 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen Betül YÜKSEKBAŞ, Hayriye SAĞIR, Menzil YÜKSEL, Mürüvvet YETİŞKİN, Rumeysa OKSAL, Buket TEKKANAT, Gizem TATLI, Hülya YENİCE, Ömer İLBAŞ, Seda KARA, Bilge HATİPOĞLU, Çağla ÇALIŞKAN, Meryem ÖZTÜRK, Yenay KARAOĞLU isimli öğrencilerin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

E-Posta: mertfikircioglu@cag.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama adresi: <https://ibe.cag.edu.tr/BelgeDogrulama> - Doğrulama kodu: AED77E7